

A KRE Történelemtudományi Doktori Iskola képzési terve

2026.

Tartalom

A KRE Történelemtudományi Doktori Iskola képzési terve	1
I. A DOKTORI ISKOLA ADATAI.....	3
II. A KRE TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA CÉLJA ÉS FŐ KUTATÁSI TERÜLETEI	3
III. A DOKTORI ISKOLA SZERVEZETI ÉS SZEMÉLYI HÁTTERE	6
IV. A DOKTORI ISKOLA OKTATÁSI PROGRAMJÁNAK SZERKEZETE ÉS TANTERVE	7
IV. 1. A KÉPZÉS TANTERVI HÁLÓJA.....	8
IV. 2. FŐ TANTÁRGYI EGYSÉGEK	9
V. KÉPZÉSI MODULOK KÉPZÉSI TERVE.....	9
1. MODUL	9
2. MODUL	10
3. MODUL	11
VI. TANTÁRGYLEÍRÁSOK.....	13
VI. 1. <i>Alapozó tárgyak</i>	13
VI. 2. <i>Modulok tematikája és tantárgyleírásai</i>	30
VI. 2. 1. 2. modul - Gazdaság, társadalom, politika és hadsereg a Magyar Királyságban (1740– 1867).....	48
VI. 2. 1. 3. modul - Társadalom, politika-, had- és gazdaságtörténet Magyarországon 1945- 1990.....	68
A törzstagok és témavezetők névsora elérhető a Doktori Iskola honlapján.....	90

I. A DOKTORI ISKOLA ADATAI

A) Az intézmény neve:

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Történettudományi Intézet

1088 Budapest

Reviczky utca 6.

B) A Doktori Iskola tudományterületi és tudományági besorolása:

Bölcsészettudományok/ Történelemtudományok

C) A Doktori Iskola kutatási területe:

Társadalom, politika és hadsereg a Magyar Királyságban 1740–1867.

Társadalmi, politikai és katonai konfliktusok Magyarországon 1867–1945.

Társadalom, politika-, had-, és gazdaságtörténet Magyarországon 1945–1990.

D) A kiadható doktori fokozat tudományának megnevezése:

Történelemtudományok

E) Az oktatott releváns mesterképzési szakok:

Történelem tanár; MAB 2008/7/XII/5/13. sz. határozat

Történelem diszciplináris; MAB 2008/9/X/26. sz. határozat

F) A Doktori Iskola honlapjának címe:

www.tdi.kre.hu

II. A KRE TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA CÉLJA ÉS FŐ KUTATÁSI TERÜLETEI

Doktori Iskolánk célja az, hogy a nemzetközi összefüggésekben elhelyezett XVIII-XX. századi magyar történelem társadalom-, politika- gazdaság- és hadtörténeti témaköreiben szakszerű képzést nyújtsunk.

Oktatási és kutatási programunkat olyan fiatal kutató jelölteknek, tudóstanároknak szánjuk, akik egyben a történetírás elvi, elméleti kérdéseivel, valamint az elmélyült (írott és audiovizuális) forráskutatás különböző módszereivel is tisztában vannak, ugyanakkor a doktori kurzus végén önálló kutatásra is képesek lesznek.

Ezen ismeretek és alapkészségek elsajátításához általános és speciális historiográfiai és forráselemzési programot állítottunk össze, amelyben a történetkutatás kvalitatív és kvantitatív

elemzési szempontjaira, az egyéni életpályák és kollektív társadalmi csoportok jellemzőire egyaránt hangsúlyt helyezünk.

Fontosnak tartjuk a probléma- és jelenség-centrikus feldolgozásokat, amelyek a kortársi kontextusra nagyobb figyelmet fordítanak. Azt reméljük, hogy a Doktori Iskolánk fókuszába helyezett témakörök kifejtései hiánypótló kutatási eredményeket hoznak.

A programban résztvevő oktatók, kutatók kompetenciája megfelelő alapot nyújthat ahhoz, hogy a társadalom, a politika, gazdaság és a hadsereg történeti összefüggéseit koherens módon elemezzük.

Oktatási és kutatási programunkban hangsúlyt fektetünk arra is, hogy a középpontba állított témák (társadalom, politika, gazdaság, hadsereg összefüggései) korszakonkénti elemzése során az összefüggéseket konkrét történeti időben, térben, társadalmi dimenziókban, az okok sorozatával magyarázzuk. Ez a komplex tárgyalásmód feltételezi a kutatási módszerek interdiszciplináris fejlesztését. Arra törekszünk, hogy az eddig felhalmozott és az új ismeretek egy szisztematikus történetkutatási, értelmezési keretbe kerüljenek.

Fontosnak tartjuk részint a rendiség, a polgárosodás, a modernizáció és a szovjetizálás kontextusainak kölcsönhatásos vizsgálatát, részint a társadalom, a politika és hadsereg szféráinak nem egy-egy független szektorként, hanem a kortársi életvilágokhoz kötődő ábrázolását. Személyes, lokális, regionális, nemzeti, nemzetközi vagy más kapcsolattörténeti ábrázolások tényleges valódi tudományos hozzáadékát a következetesen elvégzett forrásfeltárásban és témakifejtésben látjuk.

A XVIII. századtól meginduló magyarországi társadalmi, politikai, gazdasági és katonai változások az önálló magyar állam létrehozásának konkrét igényeire, s magára a létrejött kompromisszumokra is komoly hatást gyakoroltak. Ezt a többrétegű folyamatot a kortársi reakciókkal együttesen kívánjuk bemutatni a Doktori Iskola hallgatóinak.

A társadalom fogalmát emberi együttélési formaként értelmezve, a különböző történeti idők és terek szereplőinek viselkedését akarjuk mindennapi és rendkívüli konfliktushelyzetekben elemezni és feltárni.

A modern külföldi és hazai társadalomtudományi eredmények mellett még további jelentős történetkutatói elemzésre vár, hogy a politikai erőszaknak milyen általános és konkrét, különböző tényezőkhöz (felekezeti, etnikai, rendi, társadalmi, foglalkozási, gazdasági, műveltségi, lokális) köthető ismertetőjegyei vannak.

Az újkori történelemben elsősorban – az előzményeivel együtt értelmezett – francia forradalom korát, mint történeti fordulópontot kell megemlíteni, amikor úgymond a korábbi erőszakkészséget egy politikai renddel kötötték össze. E XIX. század eleji fejlemények során az emberek, társadalmak rendkívüli, tömeges mobilizációjára került sor. Mindez a többnyire már ismert módon a különböző nemzetépítési célokhoz is kapcsolódott.

A konfliktusfolyamatokkal párhuzamosan kell megemlítenünk azokat a kooperációkat is, amelyek a történesek életszerű ábrázolásához, megértéséhez igen fontosak. Az előbbi két kategóriát nemcsak a „nagypolitika” szintjén értelmezzük, hanem a mindennapi történesekben is feltárjuk.

Egy tágabb kortörténeti értelmezésben a katonai konfliktusok és a háborúk magukban hordozzák azokat a társadalmi mozzanatok, amelyeket középpontba állítva, a jelenünkig ható, a múltbeli történesek tanulságos, interdiszciplináris történetkutatói beszéd módban magyarázhatók. Itt mindenekelőtt két kutatandó, tematizálandó történeti jelenséget nevezhetünk meg. Részt az intézményesített kollektív erőszakot, részt a tömegességet, amelyek kortársi természetrajának, tapasztalattörténeteinek feltárása és értelmezése alapos elemzéseket igényel.

A program középpontjában szereplő kifejezéseket (társadalom, politika, gazdaság, hadsereg) célszerű többes számban értelmeznünk, ezzel is érzékelte azt, hogy az adott kérdéskör tárgyalása mennyire a választott a nézőponttól, a történetkutatói beszéd módtól és forrásadottságoktól függ. Ezért törekszünk más szakterületek (így például a háborúkkal szervesen összefüggő demográfia, gazdaság, technika, kartográfia, orvostudomány) iránt is felkelteni az érdeklődést a hallgatókban, mindezzel komplex látásmód kialakítására ösztönözve őket.

A magyar történelem sorsfordító eseményeit, azok kortársi kontextusait, valamint rövid és hosszú távú társadalmi hatásait kívánjuk az egyes programok középpontjába állítani.

A fentiekben kijelölt keretek, történeti körülmények között, különös figyelmet fordítunk a protestáns egyháztörténetre és társadalmi kapcsolataira. Ennek elemző bemutatása szintén a rendszeres kutatások egyik hiányterülete.

A XVIII–XX. századi magyar történelem – főleg politika- és hadtörténeti – forrásainak jelentős része nem magyarországi levéltárakban található. Ezért a képzés során különös hangsúlyt fektetünk a bécsi levéltárakban, nem utolsósorban a bécsi Hadilevéltárban található dokumentációk feltárásának lehetőségeire, illetve az idegen nyelvű levéltári források olvasásának az elsajátítására.

Nem szabad elfeledkezni az egyes magyarországi megyei és helyi és egyházi közgyűjtemények, témánkhoz adekvát módon illeszkedő történeti forrásairól, amelyek éppen az egyes hadtörténeti jelenségek lokális-regionális társadalmi miliőinek ábrázolásához nélkülözhetetlenek.

A jelenkortörténetben fontossá válik az audiovizuális történeti források feltárása és elemzése. Fotók, archív- és dokumentumfilmek témánk szempontjából való vizsgálata, a rendszeres történetkutatás egyik hiányterülete, amelynek részleges pótlásához a magunk eszközeivel igyekszünk hozzájárulni.. Ez a kutatási irány, részben az egyéni és kollektív emlékezet tárgyi és egyéb formáinak megismerését eredményezi, amelyek szinte minden településen, nyomon követhetők, ezáltal tág teret biztosítva a kutatónak.

III. A DOKTORI ISKOLA SZERVEZETI ÉS SZEMÉLYI HÁTTERE

A Doktori Iskola szervezeti és személyi háttere és TDI képzési programja a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar történelemtudományi mesterképzési szakjára támaszkodik (Politika, társadalom, hadtörténet a koraújkortól napjainkig – integráció és konfliktusok specializáció).

A DI kutatási és oktatási tevékenységében kilenc törzstag játszik meghatározó szerepet, akik: • mindannyian a Károli Gáspár Református Egyetemnek adták oktatói nyilatkozatukat, így az Egyetem teljes munkaidőben és munkaviszonyban foglalkoztatott oktatói; • témavezetési tevékenységükkel legalább egy-egy doktoranduszuk doktori fokozatot szerzett; • közülük hat fő egyetemi tanár, egy fő habilitált egyetemi docens; • egy egyetemi docens; • közülük négyen DSc fokozattal, öten PhD fokozattal rendelkeznek.

A képzésben résztvevő oktatók, kutatók, hosszabb ideje szoros munkakapcsolatban vannak, és kutatási területeik jól kiegészítik egymást. Prof. Dr. Hermann Róbert, Prof. Dr. habil. Kurucz György, Prof. Dr. habil. Nagy Mariann XVIII–XIX. századi gazdaság-, politika-, társadalom- és hadtörténeti kutatásai megkerülhetetlenek a magyar történetírásban, míg a XIX–XX. századi had-, társadalom- és politikatörténeti kutatások területén Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, Prof. Dr. habil. Szakály Sándor és Prof. Dr. habil. Horváth Miklós tudhat jelentős eredményeket magáénak. A társadalomtörténet, a kisebbségi problémák és a katonai konfliktusok XX. századi kutatása szorosan összefügg az I. és a II. világháború hatásainak vizsgálatával. Az

1945 utáni időszak társadalmi- és politikai konfliktusokkal kapcsolatos bemutatásában, 1956, illetve 1968 és nemzetközi összefüggéseinek értékelésében komoly eredményeket ért el Prof. Dr. habil. Horváth Miklós és Dr. Bognár Zsolt.

A Doktori Iskola tisztagjai közül számosan rendelkeznek vezetői (tanszék, intézmény) gyakorlattal, valamint hosszabb ideig tartó külföldi oktatói és kutatói munka eredményeivel. Valamennyiüknek van végzett doktorandusza, tehát a PhD-képzésben is tapasztalatot szereztek.

IV. A DOKTORI ISKOLA OKTATÁSI PROGRAMJÁNAK SZERKEZETE ÉS TANTERVE

A fentiekben megfogalmazott céloknak és adottságoknak, valamint a konkrét személyes kompetenciáknak, lehetőségeknek a figyelembevételével a Doktori Iskola egy képzési programot valósít meg, amely modulokból építkezik (részletesen l. alább).

A doktori képzés 8 félévből áll. A 8 félév alatt az abszolutórium megszerzéséhez a hallgatónak 240 kreditet kell teljesítenie a következők szerint.

- A kötelezően és kötelezőn választható alapozó tárgyak – összesen kilenc – 6-6 kreditet érnek, amelyekből minimálisan nyolc elvégzésével, a megszerzhető kreditek száma 48.
- A kutatási és képzési szakaszban minden hallgatónak – háromból választva – a kutatási korszakának megfelelő modult kell elvégeznie. A választható 40 kredites korszakos szakterületi modulok egyenként hét kötelező és kettő kötelezően választható 5-5 kredites tárgyból állnak. A modulonként a követelmények minimálisan 8 tantárgy elvégzésével – 40 kredit megszerzésével - teljesíthetők.
- A képzés kutatási és disszertációs szakaszában – az 1-8. félévben – a disszertációs követelmények teljesítésével 88 kredit érhető el, továbbá kutatási/tudományos tevékenységgel bármelyik – 1-8. - félévben teljesíthetően – a mintatantervben is megtalálható részletességgel feltüntetett formákból – további 64 kreditet kell minimálisan megszerezni.

IV. 1. A KÉPZÉS TANTERVI HÁLÓJA

KÉPZÉSI ÉS KUTATÁSI KÖVETELMÉNYEK (120 KREDIT)					
KÉPZÉSI KÖVETELMÉNYEK (kötelező és kötelezően választott tárgyakból 48 és egy 40 kreditnyi modul elvégzése – minimálisan 88 kredit megszerzése)	I. Képzési és kutatási szakasz (félév, tanegység*kredit)				4 félévben kredit összesen
	1.	2.	3.	4.	
<i>Fő tantárgyi követelmények Alapozó tárgyak összesen</i>	2*6	2*6	2*6	2*6	min. 48
Modul 1.	2*5	2*5	2*5	2*5	min. 40
Modul 2.	2*5	2*5	2*5	2*5	min. 40
Modul 3.	2*5	2*5	2*5	2*5	min. 40
A disszertáció konzultációja	1*3	1*3	1*3	1*3	12
Prezentáció 1., 2.		1*5		1*5	10
Disszertáció – fejezet elfogadása.				10	10
Komplex vizsgáig (1-4. félév) mindösszesen	30	30	25	35	120

KUTATÁSI ÉS DISSZERTÁCIÓS KÖVETELMÉNYEK (120 KREDIT)					
DISSZERTÁCIÓS KÖVETELMÉNYEK (minimálisan elérendő 56 kredit)	II. Képzési és kutatási szakasz (félév, tanegység*kredit)				5-8. félévben kredit összesen
	5.	6.	7.	8.	
A disszertáció konzultációja	1*6	1*6	1*6	1*6	24
Prezentáció 3., 4.	1*6		1*6		12
Műhelyvita lefolytatása				20	20
KUTATÁSI/TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉG* (elérendő minimálisan 64 kredit)	1-8 félév alatt bármikor teljesíthető				
Tudományos előadások tartása	Elszámolható max. 16 kredit				
Tudomány és oktatásszervezés	Elszámolható max. 10 kredit				
Hazai vagy külföldi kutatómunka	Elszámolható max. 10 kredit				
PUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉG* (Minimum követelmény egy 40 ezer n. feletti és egy 40 ezer n. alatti tanulmány és kettő recenzió megjelentetése. A recenziók 40 ezer n. alatti terjedelmű tanulmányokkal kiválthatóak.)	Minimálisan elérendő 27 kredit				
Szerkesztés (Elszámolható egyszer 8-14 (folyóíratért), illetve 10-18 kreditpont (tanulmánykötetért))	Elszámolható 8-32 kredit				
Lektorálás	Elszámolható max. 10 kredit				
Fordítás	Elszámolható max. 10 kredit				
Oktatási segédanyag készítése	Elszámolható max. 10 kredit				
OKTATÁSI MODUL*	Elszámolható max. 24 kredit				
Elérendő mindösszesen	120 kredit				

* A jelzett tevékenység részletes szabályozását lásd a mintatantervben.

IV. 2. FŐ TANTÁRGYI EGYSÉGEK

Fő tantárgyi egységek (Alapozó tárgyak)					
(Minden hallgatónak az 1-4. félévekben min. 48 kredit teljesítése kötelező)					
Tantárgy neve	tantárgy típusa	felvétel típusa	óraszám/kredit	javasolt félév	Tantárgyfelelős
Általános kutatómódszertan, tudományos közlemények készítésének elmélete és gyakorlata	kolokvium	K	24/6	1.	Prof. Dr. habil. Nagy Mariann
Historiográfia	kolokvium	K	24/6	2.	Prof. Dr. Hermann Róbert
Történetelmélet és történetírás	kolokvium	K	24/6	2.	Dr. Kovács Dávid
Társadalomtörténet, társadalomelmélet	kolokvium	K	24/6	3.	Prof. Dr. habil. Nagy Mariann
Magyarország életmódtörténete a 18-20. században	kolokvium	K	24/6	3.	Dr. Kincses Katalin Mária
Eszmetörténet	kolokvium	K	24/6	4.	Dr. Kovács Dávid
Hadtörténet	kolokvium	K	24/6	4.	Prof. Dr. Hermann Róbert
A történeti kutatás általános forrásai, szakszövegolvasás	kolokvium	KV	24/6	1.	Prof. Dr. Szávai Ferenc
Történeti tér	Gyak.	KV	24/6	1.	Dr. Bognár Zalán

V. KÉPZÉSI MODULOK KÉPZÉSI TERVE

1. MODUL

KÉPZÉSI TERV					
Gazdaság, társadalom, politika és hadsereg a Magyar Királyságban (1740–1867) <i>Modulvezető: Prof. Dr. Hermann Róbert, DSc.</i>					
(A modul hallgatóinak 8 tantárgy/40 kredit teljesítése kötelező)					
Tantárgy neve	tantárgy típusa	felvétel típusa	óraszám/kredit	javasolt félév	Tantárgyfelelős
A Habsburg-monarchia korszakának historiográfiája	gyakorlat	K	24/5	1.	Prof. Dr. Hermann Róbert

Magyarország a nemzetközi térben – források és kutatómódszertan	gyakorlat	K	24/5	1.	Prof. Dr. Hermann Róbert
Magyarország politika- és politikai esztörténetének forrásai és kutatómódszerei	gyakorlat	K	24/5	2.	Prof. Dr. Hermann Róbert
Magyarország gazdaságtörténetének forrásai és kutatómódszerei	gyakorlat	K	24/5	2.	Prof. Dr. habil. Kurucz György
Magyarország társadalom- és művelődéstörténetének forrásai és kutatómódszerei	gyakorlat	K	24/5	3.	Prof. Dr. habil. Kurucz György
Magyarország hadtörténete a Habsburg-monarchia időszakában – források és kutatómódszertan	gyakorlat	K	24/5	3.	Prof. Dr. Hermann Róbert
A 18-19. századi európai nagyhatalmak történetének forrásai és kutatómódszertana	gyakorlat	K	24/5	4.	Prof. Dr. habil. Kurucz György
A felvilágosult abszolutizmus történetének forrásai és kutatómódszertana	gyakorlat	KV	24/5	4.	Prof. Dr. habil. Kurucz György
Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc és emigráció politika-, had- és jogtörténeti forrásai, kutatómódszertana	gyakorlat	KV	24/5	2.	Prof. Dr. Hermann Róbert

2. MODUL

KÉPZÉSI TERV					
Gazdaság és társadalmi, politikai, katonai konfliktusok 1867-1945 <i>Modulvezető: Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, DSc.</i>					
(A modul hallgatóinak 8 tantárgy/40 kredit teljesítése kötelező)					
Tantárgy neve	tantárgy típusa	felvétel típusa	óraszám/kredit	javasolt félév	Tantárgyfelelős
Az Osztrák-Magyar Monarchia és a Magyar Királyság korszakának historiográfiája	gyakorlat	K	24/5	1.	Dr. habil Makkai Béla
Magyarország a nemzetközi térben 1867-1945 – források és kutatómódszertan	gyakorlat	K	24/5	1.	Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

Magyarország politikai eszmetörténetének forrásai és kutatómódszerei 1867-1945	gyakorlat	K	24/5	2.	Dr. Kovács Dávid
Magyarország társadalma, etnikai és nemzetiségi konfliktusok forrásai és kutatómódszertana	gyakorlat	K	24/5	2.	Prof. Dr. habil. Nagy Mariann
Magyarország hadtörténetének kihívásai az 1867-1945 közötti korszakban – források és kutatómódszertan	gyakorlat	K	24/5	3.	Prof. Dr. habil. Szakály Sándor
Magyarország gazdaságtörténetének forrásai és kutatómódszerei 1867-1945	gyakorlat	K	24/5	3.	Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc
Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai, politikai és társadalmi konfliktusok forrásai, kutatómódszertana	gyakorlat	K	24/5	4.	Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc
Párhuzamos nemzetépítések és interetnikus konfliktusok az Osztrák-Magyar Monarchiában és az utódállamokban (1867-1945) források és kutatómódszertan	gyakorlat	KV	24/5	4.	Dr. habil. Makkai Béla
A Horthy korszak történeti forrásai és kutatómódszertana	gyakorlat	KV	24/5	3.	Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

3. MODUL

KÉPZÉSI TERV					
Társadalom, politika-, had- és gazdaságtörténet Magyarországon 1945-1990.					
<i>Modulvezető: Prof. Dr. habil. Horváth Miklós, DSc.</i>					
(A modul hallgatóinak 8 tantárgy/40 kredit teljesítése kötelező)					
Tantárgy neve	tantárgy típusa	felvétel típusa	óraszám / kredit	javasolt félév	Tantárgyfelelős
Történetírás és történelemszemlélet a XX. század második felében	gyakorlat	K	24/5	1.	Dr. habil. Bertalan Péter
Magyarország a nemzetközi térben – források és kutatómódszertan	gyakorlat	K	24/5	1.	Dr. habil. Makkai Béla

Magyarország politikai eszmetörténetének forrásai és kutatómódszerei 1945-1990	gyakorlat	K	24/5	2.	Dr. Kovács Dávid
Magyarország gazdaságtörténete 1945–2000. (források és kutatómódszertan)	gyakorlat	K	24/5	2.	Dr. habil. Bertalan Péter
Magyarország társadalomtörténetének forrásai és kutatómódszertana	gyakorlat	K	24/5	3.	Prof. Dr. habil. Nagy Mariann
Magyarország hadtörténete – források és kutatómódszertan	gyakorlat	K	24/5	3.	Dr. Horváth Csaba
Az államiság újjászervezése és a preszovjetizálás időszakának történeti forrásai és kutatómódszertana (1944-1949)	gyakorlat	K	24/5	4.	Dr. Bognár Zsolt
Erőszakszervezetek a diktatúra szolgálatban - források és kutatómódszertan	gyakorlat	KV	24/5	4.	Prof. Dr. habil. Horváth Miklós
A diktatúra rendszere, az elnyomás és megtorlás jogtörténeti forrásai, kutatói módszerek (1945-1990)	gyakorlat	KV	24/5	4.	Prof. Dr. habil. Horváth Miklós

VI. TANTÁRGYLEÍRÁSOK

VI. 1. Alapozó tárgyak

ÁLTALÁNOS KUTATÁSMÓDSZERTAN, TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK KÉSZÍTÉSÉNEK ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0101

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Nagy Mariann

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Nagy Mariann; Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc; Prof. Dr. habil.

Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tudományosság és módszereinek kölcsönviszonya. A módszertan fejlődése. A különböző korszakok kutatásának nehézségei (pl. a források szűkössége vagy bősége). A magyarországi és külföldi elektronikus adatbázisok, kutatás ezekben. – A témaválasztás. Műfajok: tanulmány, monográfia, biográfia, szintézis, recenzió. Nem-narratív anyagok (képek, ábrák) bevonása.

– A pályázatok. – Kutatási kollektívák. – Az anyaggyűjtés fázisai, a „cédulázás” és elektronikus változatainak rejtelmek. A megírás: a köznapi és a tudományos diskurzus különbségei. – Egy mű szerkezete. – A tudománynépszerűsítés – A tévtanok elleni fellépés műfajai. – A szerkesztés. – Az elektronikus közlemények. – A saját bibliográfia és a saját művekre történő hivatkozások.

A hallgatók az MA fokozat megszerzése után is kellő kutatómódszertani ismeretek és jártasság nélkül lépnek át a PhD kurzusra. A kurzus célja, hogy a PhD hallgatókat felkészítse a történettudományi kutatómunkára – az anyaggyűjtéstől a megírásig, ideértve az egyes műfajok megismerését. Célja továbbá, hogy megtanítsa a gazdaságos kutatómunka fortélyait.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az ismeretek szintre hozása folytán szükség van tanári előadásra, s majd csak ezt követően kerülhet sor a szemináriumi munkára. A feladatok között szerepel bibliográfiai anyaggyűjtés (elektronikus adatbázisokból); a cédulázás (elvégzése konkrét feladattal); legújabb történeti munkák elemzése módszertani szempontból; kisebb történettudományi szövegek (pl. recenziók) megírása, megíratása.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BARTONIEK Emma – GÁRDONYI Albert – DÉZSI Lajos: *A magyar történettudomány kézikönyve. Budapest, 1987.*

Marc BLOCH: *A történész mestersége: történetelméleti írások. Budapest, 1986.*

ÁRPÁS Károly: *Történelmi lecke nem a fióknak! A történész műhelyéből. Szeged, 2010.*

BERTÉNYI Iván (szerk.): *A történelem segédtudományai. Budapest, 2006.*

GYÁNI Gábor: *Az elveszített múlt: a tapasztalat, mint emlékezet és történelem. Budapest, 2010.*

AJÁNLOTT IRODALOM:

GYÁNI Gábor: *Történelmi diskurzusok. Budapest, 2002.*

Carlo GINZBURG: *Nyomok, bizonyítékok, mikrotörténelem. Budapest, 2010.*

HÓMAN Bálint: *A forráskutatás és forráskritika története. Budapest, 1994.*

Wilhelm DILTHEY: *A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban. Budapest, 2004.*

ESZMETÖRTÉNET

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0102

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Kovács Dávid

OKTATÓ(K): Dr. Kovács Dávid; Dr. habil. Bertalan Péter

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus nyújtotta ismeretek elsődleges célja, hogy a doktori iskola hallgatói megismerjék az eszmetörténet-írás legfontosabb irányzatait, alkotóit, ezen irányzatok meghatározó szemléleti alapvetéseit, módszertani elveit, illetve a vizsgált eszmetörténeti műhelyeknek a tudománytörténeti folyamatba betöltött helyét, interdiszciplináris kapcsolódásait, valamint ezen irányzatok, iskolák és alkotók egymáshoz való viszonyát, az alapfeltevéseikben és metodológiájukban tetten érhető azonosságokat és különbségeket.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzus első tematikai egységét a – gondolatrendszerek, eszmék vizsgálatának módozatait a 20. század első felében a kontinentális humántudományi színtéren uraló – szellemtörténet képezi. Kiemelt hangsúlyt kap annak áttekintése, hogy a szakirodalom által a szellemtörténet körébe sorolt, a kurzus során vizsgált szerzők (Friedrich Meinecke, Oswald Spengler, Johann Huizinga) és

műveik szemléletét miként formálta a német idealizmus kultúra és korszellem fogalma, a német történeti iskola „domináns eszme” elképzelése, illetve a dilthey-i világnézettan. A második tematikai egységet az elsősorban Arthur O. Lovejoy és George Boas nevével egybekapcsolódott, az 1930-as években formálódó, az amerikai tudományos közéletben a század második felében is virulens eszmetörténeti iskola alkotja. A kurzus külön foglalkozik a 20. század második felének egyik legjelentősebb eszmetörténésze Isaiah Berlin munkásságával, aki műveiben egyaránt élt az amerikai History of Ideas és a szellemtörténet elméleti belátásaival. A kurzus negyedik tematikai egységében azon társadalomtörténeti orientációjú szerzők kísérleteire tekintünk rá, akik műveikben ugyan eszmék, gondolatrendszerek vizsgálatát állították a középpontba, azonban kritikusak voltak az eszmetörténet-írás kialakult gyakorlataival szemben, mivel bírálatuk szerint, azok az eszméket a társadalmi valóságtól elszakítva tanulmányozták. Ebbe a körbe tartozik, s válik a kurzus folyamán vizsgálódás tárgyává a marxista Lucien Goldmann és az ún. mikrotörténelem reprezentánsa Carlo Ginzburg egy-egy műve. A kurzus két utolsó tematikai egységét a jelen politikai eszmetörténet-írását leginkább meghatározó két irányzat a Reinhart Koselleck művelte Begriffsgeschichte és az elsősorban Quentin Skinner nevével összefonódó ún. cambridge-i iskola képezi.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A kurzus első felében kétféle szövegtípus segítségével térképezük fel az eszmetörténet-írás legfontosabb irányzatainak tudománytörténeti pozícióját és módszertani meglátásait. Az első szövegtípusba a vizsgált irányzatokat ismertető, létrejöttük történeti hátterét és összefüggéseit, valamint ezen irányzatok ismeretelméleti és módszertani megfontolásait rekonstruáló tanulmányok és könyvrészletek szerepelnek. A másik szövegtípusba a vizsgált irányzatokhoz köthető alkotók módszertani kérdéseket feszegető tanulmányai tartoznak. A kurzus második felében az egyes iskolákhoz köthető szerzők műveinek elemzésére kerül sor, amely lehetővé teszi a megismert teoretikus, módszertani megfontolások konkrét történeti művekben való megvalósulásának vizsgálatát.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

KÖTELEZŐ IRODALOM:

BERLIN, Isaiah: Az eszmény keresése, In: *Az emberiség göcsörtös fája. Fejezetek az eszmék történetéből*, Európa, 1996, 11-36.

CHARTIER, Roger: *A szellemi élet története vagy szocio-kulturális történet: a francia irányzatok*, In: *Történelmi Szemle* 1984/3., 404-422.

HORKAY HÖRCHER Ferenc: A koramodern politikai eszmetörténet cambridge-i látképe. Utószó, In: HORKAY HÖRCHER Ferenc (szerk.): *A koramodern politikai eszmetörténet cambridge-i látképe*, Tanulmány Kiadó, Pécs, 1997, 287-307.

IGGERS, Georg G.: *A német historizmus. A német történetfelfogás Herdertől napjainkig*, Gondolat, Budapest, 1988. 102-140, 206-222, 300-348.

KOSELLECK, Reinhart: Fogalomtörténet és társadalomtörténet, In: *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*, Atlantisz, Budapest, 2003, 121-146.

SKINNER, Quentin: Jelentés és megértés az eszmetörténetben, In: HORKAY HÖRCHER Ferenc (szerk.): *A koramodern politikai eszmetörténet cambridge-i látképe*, Tanulmány Kiadó, Pécs, 1997, 7-55.

- BERLIN, Isaiah: Az utópikus eszmék hanyatlása nyugaton / Joseph de Maistre és a fasizmus eredete, In: *Az emberiség göcsörtös fája. Fejezetek az eszmék történetéből*, Európa, 1996, 37-75, 133-243.
- GINZBURG, Carlo: *A sajt és a kukacok*, Európa, Budapest, 2011, 5-175.
- GOLDMANN, Lucien: *A rejtőzködő Isten*, Gondolat, Budapest, 1977, 17-46, 149-294.
- KOSELLECK, Reinhart: *Nép, nemzet, nacionalizmus, tömeg*, In: Korall, 2009/3. (37), 5-15.
- MEINECKE Friedrich: Fichte és a német nemzetállam eszméje az 1806-1813-as években, In: BRETTNER Zoltán – DEÁK Ágnes (szerk.): *A nacionalizmus*, Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995. 147-170.
- SKINNER, Quentin: Hobbes politikai gondolkodásának ideológiai kontextusa, In: HORKAY HÖRCHER Ferenc (szerk.): *A koramodern politikai eszmetörténet cambridge-i látképe*, Tanulmány Kiadó, Pécs, 1997, 161-193.
- AJÁNLOTT IRODALOM:
- ALMÁSI Miklós: Utószó, In: GOLDMANN, Lucien: *A rejtőzködő Isten*, Gondolat, Budapest, 1977, 729-767.
- BOAS, George: Some Problems of Intellectual History, In: BOAS, George (szerk.): *Studies in Intellectual History*, The Johns Hopkins Press, 1953, 3-21
- BÖDEKER, Hans Erich: A Begriffsgeschichte mint elmélet-történet. Az elmélet-történet mint Begriffsgeschichte, In: MOLNÁR Attila Károly – NAGY Ágoston – PAP Milán (szerk.): *Fogalomtörténet Koselleck után. A politikai nyelv kutatásának kortárs módszertana és gyakorlata*, NKE, Budapest, 2016, 23-40.
- CZOCH Gábor: A mentalitástörténet, In: BÓDY Zsombor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe*, Osiris, Budapest, 2006, 473-499.
- CZYZEWSKI, Hubert: *Isaiah Berlin as a Historian*, In: *History and Theory*, 2022/3., 450-468.
- DIGGINS, John Patrick: *The Oyster and the Pearl. The Problem of Contextualism in Intellectual History*, In: *History and Theory*. 1984/2, 151–169.
- DIGGINS, John Patrick: *Arthur O. Lovejoy and the Challenge of Intellectual History*, In: *Journal of the History of Ideas*, 2006/1., 181-208.
- KELLEY, Donald R.: *The Descent of Ideas. The History of Intellectual History*, Ashgate, Aldershot, 2002.
- KELLEY, Donald R.: *Új eszmetörténet a globális korban*, In: *Helikon*, 2009/1–2., 22–36.
- KLANICZAY Gábor: Utószó, In: GINZBURG, Carlo: *A sajt és a kukacok*, Európa, Budapest, 2011, 457-478.
- KÖPECZI Béla: *Eszme, történelem, irodalom*, Akadémiai, Budapest, 1972, 15-64.
- LOVEJOY, Arthur O.: *The Great Chain of Being. A Study of the History of an Idea*, Harvard University Press, Cambridge, 1936, 3-23.
- PÁSZKA Imre: Az eszmetörténet helye a tudásszociológiában, In: *A fordított folyamatok struktúrái. Eszme- és tudástörténeti tanulmányok, esszék*, Belvedere, Szeged 2006, 15-62.
- SKINNER, Quentin: *What is Intellectual History?* In: *History Today*, 1985, October, 50–52.
- SZIJÁRTÓ M. István: A mikrotörténelem, In: BÓDY Zsombor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe*, Osiris, Budapest, 2006, 500-520
- TRENCSENYI Balázs: Eszmetörténeti program és módszertani adaptáció, In: *A politika nyelvei. Eszmetörténeti tanulmányok*, Argumentum Kiadó – Bibó István Szellemi Műhely, Budapest, 2007. 13–61.

HISTORIOGRÁFIA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0103

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert, Prof. Dr. habil. Horváth Miklós, Dr. Kovács Dávid; Prof. Dr. habil. Kurucz György; Prof. Dr. habil. Nagy Mariann; Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A történeti jelenségek iránti tudományos érdeklődés erősítése, a XIX -XX. század legjelentősebb nyugat- és közép-kelet-európai intézményesülésének, irányzatainak és módszereinek megismerése. A magyar történetírás XIX-XX. századra vonatkozó összefoglaló munkái, illetve az egyes korszakokra vonatkozó meghatározó művek, valamint az adott korszakkal kapcsolatos fontosabb viták anyagai révén betekintést nyernek a hallgatók az egymásra következő történetírói konstrukciókba, vizsgálhatják azokat az ideológiai sémákat, amelyek a történeti képet formáltak-deformáltak. A kurzus elvégzése segíti a történeti munkák rejtett előfeltevéseinek a feldolgozását, a történeti munkák műelemzés-módszereinek az elsajátítását.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzus során az egyes korszakokra vonatkozó szakirodalom főbb historiográfiai problémáit tekintjük át. Megválaszolandó kérdések: Hogyan változnak az egyes korszakok, események, személyek értékelései? Az új forrásanyag feltárása mennyiben segíti elő az új konstrukciók megszületését? Milyen hatással van a publicisztika a történetírásra? Az elméletalkotás mennyiben segíti és mennyiben akadályozza a múlt pontos megismerését? Milyen korszakok és milyen kérdések kerülnek a történeti érdeklődés középpontjába, s ez mennyiben kapcsolódik az adott korszakhoz?

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása, illetve írásban történő benyújtás kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

SZEKFÜ Gyula: *Három nemzedék és ami utána következik.* (Számos kiadásban.)

KINCSES Katalin Mária (szerk.): *A magyar hadtörténetírás története és aktuális kérdései.* A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2015.

HÓMAN Bálint (szerk.): *A magyar történetírás új útjai.* Második kiadás. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1932.

ERŐS Vilmos: *Modern historiográfia. Az újkori történetírás egy története*. Ráció Kiadó, Budapest, 2015.

GUNST Péter: *A magyar történetírás története*. Csokonai História Könyvek. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1995.

NIEDERHAUSER Emil: *A történetírás története Kelet-Európában*. Budapest, 1995.

R. VÁRKONYI Ágnes: *A pozitivisták történetészete a magyar történetírásban*. Tudománytörténeti Tanulmányok 6. Budapest, 1973. I-II. k.

ROMSICS Ignác: *Clio bűvöletében. Magyar történetírás a 19-20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Osiris Kiadó. Budapest, 2011.

ROMSICS Ignác: *Történelem, történetírás, hagyomány. Tanulmányok és cikkek, 2002-2008*. Osiris Kiadó. Budapest, 2008.

ROMSICS Ignác: *Hérodotosztól Harariig. A nyugati történeti gondolkodás korszakai, irányzatai és klasszikusai*. Helikon Kiadó, Budapest, 2024.

GYÁNI Gábor: *Az elveszített múlt: a tapasztalat, mint emlékezet és történelem*. Budapest, 2010.

AJÁNLOTT IRODALOM:

GLATZ Ferenc: *Történetíró és politika: Szekfü, Steier, Thim és Miskolczy nemzetről és államról*. Budapest, 1980.

JÁSZI Oszkár: *A Habsburg-monarchia felbomlása*. Fordította Zinner Judit. Az előszót írta Hanák Péter. Budapest, 1982.

LACKÓ Miklós: *Sziget és külvilág: válogatott tanulmányok 1890-1945*. Budapest, 1994.

RÉVAI József: *Történelmi tanulmányok I–II*. Budapest, 1986.

ROMSICS Ignác: *Múltról a mának. Tanulmányok és esszék a magyar történelemről*. Osiris könyvtár. Történelem. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

SZABÓ Ervin: *Társadalmi és pártharcok az 1848-as forradalomban*. Budapest, 1949.

A. J. P. TAYLOR: *A Habsburg Monarchia 1809-1918. Az Osztrák Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia története*. 3., jav. kiadás. Ford. Nagy György. Budapest, 2011.

VARGA Zoltán: *A Széchenyi-ábrázolás fő irányai a magyar történetírásban. (1851-1918)*. Tudománytörténeti tanulmányok III. Magyar Történelmi Társulat – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

WESS Mitchell: *A Habsburg-birodalom nagystratégiája*. Ford. Ledó Anna. Budapest, 2000.

TÖRTÉNETELMÉLET ÉS TÖRTÉNETÍRÁS

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0104

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Kovács Dávid

OKTATÓ(K): Dr. Kovács Dávid; Dr. habil. Bertalan Péter

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus nyújtotta ismeretek elsődleges célja, hogy a doktori iskola hallgatói betekintést nyerjenek az elmúlt másfél évszázad történetelméleti kérdéseket feszegető irodalmába, illetve megismerjék a szövegek által felvetett elméleti kérdéseket, problémákat, a történelem és a történetírás mibenlétére vonatkozó megközelítéseket.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzus során elemzésre kerülő szövegek a következő kérdésköröket érintik, kijelölve így az óra problémahorizontját: a történettudomány mibenléte, fő feladatai, lehetséges formái, a történészi tevékenység célja; a történeti megismerés és tudás sajátosságai, a történeti megismerés lehetőségei és feltételei, a szubsztantív történetfilozófiák 20. század eleji formái és azok bírálatai, a történelem értelmére és menetére vonatkozó kérdés ártéltelmeződése a történetelméleti irodalomban a 20. század második felében; a történeti tény és az elbeszélés kérdése és kapcsolata a történetelméletben.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BERGYAJEV, Nyikolaj: A történelem értelme, Aula, Budapest, 1994, 119-141.

BERLIN, Isaiah: Történelmi szükségszerűség, In: Kisantal Tamás-Gyurgyák János (szerk.): Történetelmélet II., Osiris, Budapest, 2006, 590-648.

BLOCH, Marc: A történész mestersége. Történetelméleti írások, In: A történész mestersége, Osiris, Budapest, 1996, 11-40, 41-60.

BULTMANN, Rudolf: Történelem és eszkatológia, Atlantisz, Budapest, 1994, 11-21, 87-102, 123-152.

CARR, E. H.: Mi a történelem? Osiris, Budapest, 1993, 7-28, 105-126.

KOSELLECK, Reinhart: Ábrázolás, esemény és struktúra, In: Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája, Atlantisz, Budapest, 2003, 163-178.

LÖWITH, Karl: Világtörténelem és üdvtörténet. A történetfilozófia teológiai gyökerei, Atlantisz, Budapest, 1996, 39-57, 243-255.

NIETZSCHE, Friedrich: A történelem hasznáról és káráról, In: Korszerűtlen elmélkedések, Atlantisz, Budapest, 1994, 93-177.

WHITE, Hayden: Az elbeszélés kérdése a mai történelemelméletben, In: A történelem terhe, Osiris, Budapest, 1997, 143-204.

AJÁNLOTT IRODALOM:

COLLINGWOOD, Robin G.: A történelem eszméje, Gondolat, Budapest, 1987.

GLATZ Ferenc (szerk.): Történetelméleti és módszertani tanulmányok, Gondolat, Budapest, 1977.

GYÁNI Gábor: A történetírás fogalmi alapjairól. Tény, magyarázat, elbeszélés, In: Bódy Zsombor – Ö. Kovács József (szerk.): Bevezetés a társadalomtörténetbe, Osiris, Budapest, 2006. 11-53.

KISANTAL Tamás-GYURGYÁK János (szerk.): Történetelmélet I.-II., Osiris, Budapest, 2006.

KISANTAL Tamás (szerk.): Tudomány és művészet között. A modern történelemelmélet problémái. L'Harmattan, Budapest, 2003.

TAKÁCS Ádám: A történelem anyaga. Francia történelemfilozófia a XX. Században, L'Harmattan, Budapest, 2003.

TÓTH Árpád: Mi a történelemelmélet, In: Aetas 1995/1-2. 300-249.

TÁRSADALOMTÖRTÉNET – TÁRSADALOMELMÉLET

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3.

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0105

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Nagy Mariann

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Nagy Mariann; Prof. Dr. Hermann Róbert; Dr. habil. Bertalan Péter; Dr. Kovács Dávid

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A társadalmi jelenségek iránti tudományos érdeklődés XIX–XX. századi legjelentősebb intézményesülésének, irányzatainak és módszereinek megismerése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Történeti gondolkodás és társadalmi problémák a XIX. században. A társadalommal foglalkozó diszciplínák. A társadalomtörténet-írás intézményesülésének német, francia, brit, Egyesült Államokbeli és magyar mintái, hazai értelmezései. Történeti demográfia, háztartás és családtörténet. Falu- és várostörténetek. Mentalitástörténet, mikrotörténet, pszichotörténelem. Jelenkor és társadalomtörténet. Néhány módszertani alapvetés.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon az egyes témákhoz kapcsolódó, mindenki számára kötelező szakirodalmon, eredeti historiográfiai művek tanulmányozásán túl a személyre szabottan kijelölt tematikákról dolgozatot és szóbeli beszámolót kell készíteni. Ezek kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BÓDY Zsombor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek.* Budapest, 2003/2006.

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig.* Budapest, 1998.

KÖVÉR György (szerk.) *Magyarország társadalomtörténete I. A reformkortól az I. világháborúig. 1-2 kötet.* Budapest, 2002.

LENGVÁRI István-PILKHOFFER Mónika-VONYÓ József (szerk.): *Az ember helye, a hely embere. Emberközpontú történetírás. A helytörténetírás módszertani kérdései.* Pécs, 2019.

MÁLYUSZ Elemér: *Népiségtörténet.* Budapest, 1994.

ROMSICS Ignác: *Hérodotosztól Hararaig. Új utak keresése a 20-21. században.* Budapest, 2024.

SZÍJÁRTÓ M. István: *A történelem diskurzusa. Bevezetés a 20. századi történetírás történetébe és elméletébe*. Budapest, 2021.

TOMKA Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Budapest, 2009.

VALUCH Tibor: *A jelenkori magyar társadalom*. Budapest, 2015.

VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest, 2001.

AJÁNLOTT IRODALOM:

A *Korall* és *Aetas* folyóiratok megfelelő, tematikus számai.

A Social History of Western Europe, 1880–1980. Dublin, 1989.

A város és társadalma. *Korall* 2003/11-12. szám.

BENDA Gyula: *A helytörténetírás feladatai*. *Korall*. Társadalomtörténeti folyóirat, 21–22. köt.

BENDA Gyula: *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Budapest, 2006.

BLOCH, Marc: *A történész mestersége*. Budapest, 1996.

BÓDY Zsombor — HORVÁTH Sándor — VALUCH Tibor (szerk.): *Megtalálható-e a múlt? Tanulmányok Gyáni Gábor 60. születésnapjára*. Budapest, 2010.

BREISACH, Ernst: *Historiográfia*. Budapest, 2004.

CZOCH Gábor — HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): *Parasztok és polgárok. Tanulmányok Tóth Zoltán 65. születésnapjára*. Budapest: *Korall*, 2008. 43

ERDMANN Gyula (szerk.): *Rendi társadalom – polgári társadalom 2. Kutatás – módszertan*. Gyula, 1989. (interneten is elérhető)

HALMOS Károly — KLEMENT Judit — POGÁNY Ágnes — TOMKA Béla (szerk.): *A felhalmozás íve. Történeti tanulmányok Kövér György tiszteletére*. Budapest, 2009.

VÁRI András: *Urak és gazdászok. Arisztokrácia, agrárértelmiség és agrárius mozgalmak Magyarországon. 1821-1898*. Budapest, 2009.

Várostörténet, helytörténet. elmélet és módszertan. Pécs, 2003.

MAGYARORSZÁG ÉLETMÓDTÖRTÉNETE A 18-20. SZÁZADBAN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0106

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Kincses Katalin Mária

OKTATÓ(K): Dr. Kincses Katalin Mária; Prof. Dr. habil. Nagy Mariann

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: évközi órai munka, beadandó dolgozat

ELŐTANULMÁNYI KÖTELEZETTSÉG:

XVIII–XX. századi társadalomtörténeti/társadalomismereti és/vagy „Népi és elit kultúra” tematikájú kurzus ismereteinek bármely formában, képzésben való elsajátítása

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy célja alapvetően a modern korokban (18–20. század) az egyes társadalmi rétegek, csoportok mindennapi életéről: munkájáról, életkörülményeiről, szociális helyzetéről, lakhatási, egészségügyi, oktatási, művelődési körülményeiről szóló átfogó ismeretek elsajátítása

magyarországi viszonylatban és európai kontextusban a kereteket meghatározó gazdasági, társadalmi, etnikai, vallási, politikai háttér viszonylatában, valamint az ezeken túlmutató keretek, az általános klimatikus, demográfiai, természeti háttér ismerete alapján. Cél a régióval / témakörrel kapcsolatos, tudományos rendszerezettségű ismeretek megszerzése, s ezzel egyidejűleg a tájékozódási és analitikus képességek fejlesztése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az egy féléves tantárgyi program az általános európai és a magyarországi helyi, valamint regionális koordináták között a társadalmi rétegek, csoportok mindennapi élete szegmenseinek, fontosabb jellemzőinek áttekintését kínálja. Ennek nagyobb témaköreit tekinti át a képzés az egyes társadalmi rétegekre, csoportokra lebontva a három történeti korszakban. Ezek a témakörök: a munkakörülmények, az egészségügyi, szociális, lakhatási, oktatási körülmények, a hétköznapi és ünnepi szokások és intézményes keretek, a vallási élet gyakorlásának módja és annak szokásrendet meghatározó sajátosságai, az etnikai, nemzetiségi sajátosságok, az étkezési, alvási, szexuális stb. szokások, vonások, illetve azok a tényezők, amelyek mindezt alakították, befolyásolták. Az áttekintés és értelmezés háttérét mindenkor részint az általános gazdasági, politikai, demográfiai, környezeti tényezők adják, másrészt különös figyelmet szentel a folyamatok időbeli és térbeli változásainak. A félév során a vizsgálat tárgyát képezik mindazok a tényezők és jellemzők is, amelyek meghatározzák az egyes társadalmi rétegek, csoportok egymáshoz fűződő kapcsolatrendszerét is a mindennapi élet során.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon hétről hétre mindenki számára kötelező az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványok, szakirodalmi művek megtárgyalásán túl egy kötelezően választott problematikáról egy írásbeli dolgozatot készíteni a félév végéig. A félév során a tantárgy tartalmának megfelelő kérdések szóbeli ppt-s prezentáción (referátum) alapuló közös értelmezése, elemzése ugyancsak alapvető feladat.

A tantárgy keretében történő foglalkozások a szükséges tárgyszerű ismeretek elsajátíttatásán túlmenően egyrészt megfelelő analitikus gondolkodásmódra kívánják a hallgatókat rávezetni, az ok-okozati összefüggések felismerésének képességét megalapozni, illetve elmélyíteni és ezáltal az áttekintőképességet fokozni. Másrészt a témakör feltárásához szükséges multidiszciplináris szemléletre való nyitottság kialakítása a cél különös tekintettel a történeti muzeológia, néprajz, szociológia, kulturális antropológia módszertanára.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BRAUDEL, Fernand: Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus. XV–XVIII. század. A mindennapi élet struktúrái: a lehetséges és a lehetetlen. Gondolat, Budapest, 1985.

DOMANOVSKY Sándor (szerk.): Magyar művelődéstörténet. V. kötet: Az új Magyarország. Budapest, 1942.

ELIAS, Norbert: A civilizáció folyamata. Fok-ta Bt., 2004.

ELIAS, Norbert: Studien über die Deutschen. Machtkämpfe und Habitusentwicklung im 19. und 20. Jahrhundert. Suhrkamp, Frankfurt am Main / Berlin, 1999 és 2024 között több kiadásban

GUTBERGER, Jörg: Volk, Raum und Sozialstruktur: Sozialstruktur- und Sozialraumforschung im „Dritten Reich“. Münster, 1999. (2. kiadás)

GYÁNI Gábor: A mindennapi élet mint kutatási probléma. Aetas, 12. 1997/ 1. sz.

KOCKA, Jürgen: Az európai történelem egyik problémája: a munka. Korall, 5–6. sz. (2001)

KOSÁRY Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Budapest (több kiadás)

KÓSA László (szerk.): Magyar művelődéstörténet. Osiris, Budapest, 2006. (3. kiadás) 7–10. fejezet.
OUTHWAITE, R. B. (szerk.): Marriage and Society. Studies in the Social History of Marriage. London, 1981.

ZIMÁNYI Vera (szerk.): Óra, szablya, nyoszolya. Életmód és anyagi kultúra Magyarországon a 17–18. században. MTA Történettudományi Intézet, 1994.

AJÁNLOTT IRODALOM:

B. GÁL Edit: Főúri életmód egy vidéki kisvárosban: adatok a Hallerek gyöngyösi birtoklásához. In: Agria, 39. (2003) 401–443.

B. GÁL Edit: Kisvárosi életmód a XIX. század végén. In: Agria, 33. (1997) 353–369.

BÁRTH Dániel: Statuta generalia, 1738. Vallásosság és mindennapi élet Patachich Gábor kalocsai érsek általános rendelkezéseinek tükrében. In: Cumania, 21. (2005) 141–173.

BOUQUET László – Lipp Márta: Életmód és mentalitás egy Balaton-felvidéki kismemesi faluban a két világháború között. Kultúra és közösség, 17. 1990/1. sz. 3–18.

CSATLÓS Judit: Turisták a tilos táblák árnyékában. A szabadidő átpolitizálódása a munkáskultúrában. Korall, 84. sz. (2021)

CSOMA Zsigmond: Protestáns magyarok a Felső-Őrségben. Társadalom- és életmód-történeti pillanatkép 1919–1921. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2020.

ELIAS, Norbert: Az udvari társadalom. A királyság és az udvari arisztokrácia szociológiai jellemzőinek vizsgálata. Napvilág Kiadó, Budapest, 2005.

F. DÓZSA Katalin: Az első világháború hatása a polgári erkölcsök, a női szerepek és az öltözködés érdemi változásaira. Múltunk, 61. 2016/2. sz. 54–82.

FÉL Edit – HOFER Tamás. Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban. Balassi Kiadó, Budapest, 1997.

FLEISZ János: Az életmód és egészségügy sajátosságai Nagyváradon a két világháború között (1919–1940). In: Történeti tanulmányok, 12. kötet (2004) 135–150.

FLÓRIÁN Mária (szerk.): Életmód, szemléletmód és a módi változása a parasztság körében a 19–20. században. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 2010.

Gergely András: Települések, lakások és lakóik a századforduló Magyarországon. Történelmi Szemle, 1971. 3–4. sz.

KATONA Csaba: Füred és vendégei. Egy fürdőhely és „társadalma” az 1840–1860-as években. Korall, 7–8. sz. (2002)

KÖVÉR György: A tisztaeszlári dráma. Társadalomtörténeti látószögek. Osiris, Budapest, 2011.

PERÉNYI Roland: A nyomor felfedezése Bécsben és Budapesten. Szociális riportok a 19–20. század fordulóján. Napvilág Kiadó, Budapest, 2018.

SIMONOVICS Ildikó – VALUCH Tibor (szerk.): Öltöztessük fel az országot! Divat és öltözködés a szocializmusban. Argumentum Kiadó – Budapesti Történeti Múzeum – 1956-os Intézet, Budapest, 2009.

VALUCH Tibor: Magyar hétköznapiak. Fejezetek a mindennapi élet történetéből Magyarországon a második világháborútól napjainkig. Napvilág Kiadó, 2013.

ZENTAI Tünde: Az ág és az alvás története. Pro Pannónia, h. n., Pécs, 2002.

HADTÖRTÉNET

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0107

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy keretében vizsgáljuk: a társadalmi, gazdasági változások, a technika fejlődése milyen közvetlen és közvetett hatást gyakoroltak a hadművészet elméletére, a hadügyre és a hadi tevékenységre. Ezzel párhuzamosan vizsgáljuk a hadügy területén bekövetkezett változásoknak, a korszak jelentősebb háborúinak a politikára, a gazdaságra, a demográfiára, illetve a mindennapi életre gyakorolt hatásait, foglalkozunk az állam és a fegyveres erők viszonyának alakulásával, a hadügy fejlődését meghatározó fontosabb tényezőkkel.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A képzés célja olyan szakemberek képzése, akik a megszerzett ismereteik birtokában képesek történész mesterség gyakorlására. Felkészültek történelmi, illetve társadalmi és politikai kérdésekben egyaránt és ismerik a témakörrel kapcsolatos fontos összefüggéseket.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmi történeti és elméleti műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

Carl von CLAUSEWITZ: *A háborúról*. Ford. Szabó Júlia. Budapest, 2014.

B. H. Liddel HART. *Stratégia*. Ford. Soproni Tamás. Budapest, 2002.

Samuel P. HUNTINGTON: *A katona és az állam*. Budapest, 1994.

John KEEGAN: *A csata arca. A közkatona háborúja 1415-1976*. Agincourt, Waterloo és a Somme. Fordította Kőrös László. Budapest, 2000.

John KEEGAN: *A hadviselés története*; ford. Bart István; Budapest, 2002.

A stratégia a modern korban – Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Szerk: John BAYLIS, James WIRTZ, Eliot COHEN, Colin S. GRAY, Budapest, 2005.

A háborúk világtörténete (Katonai újítások, amelyek megváltoztatták a történelem menetét). Szerk. Richard HOLMES. Budapest, 1992.

AJÁNLOTT IRODALOM:

Magyarország hadtörténete I-IV. k. Főszerk. HERMANN Róbert. Budapest, 2015-2020.

- I. k. A kezdetektől 1526-ig. Szerkesztette VESZPRÉMY László. Budapest, 2017.
- II. Az oszmán hódítás kora, 1526-1718. Szerkesztette MÉSZÁROS Kálmán. Budapest, 2020.
- III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718-1919. Szerkesztette HERMANN Róbert. Budapest, 2015.
- IV. 1919-től napjainkig. Szerkesztette HORVÁTH Miklós. Budapest, 2018.

John KEEGAN: Maszk. *A parancsnoklás álarca. A hadvezéri mesterség Nagy Sándortól napjainkig*; ford. Balanyi Bibiána, Molnár György, Debrecen, 1998.

John KEEGAN: *A háborús felderítés. Az ellenség megismerése Napóleontól az Al-Kaidáig*. Fordította dr. Molnár György. Európa, Budapest, 2005.

PERJÉS Géza: *Clausewitz*. Budapest, 1983.

PERJÉS Géza: *Clausewitz és a háború praxeológiája*. Budapest, 1988

PERJÉS Géza: *Csatakönyv. Tanulmányok a magyar és az egyetemes történelem csatáiról*. Válogatta és szerkesztette Hausner Gábor. Közreműködött Csákváry Ferenc. A bevezetőt írta Veszprémy László. Budapest, 2014.

TURCSÁNYI Károly – BÁN Attila – HEGEDŰS Ernő – MOLNÁR Gábor: *Haderők és hadviselés az előltöltő fegyverek korában. A fegyvergyártás, a fegyverzet és a haderőszervezet hatása a hadművészet fejlődésére*. Budapest, 2015.

VESZPRÉMY László szerk.: *A korai stratégiai gondolkodás*. Budapest, 2005.

A TÖRTÉNETI KUTATÁS ÁLTALÁNOS FORRÁSAI – SZAKSZÖVEGOLVASÁS

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező választható

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0108

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Szávai Ferenc Tibor

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Szávai Ferenc Tibor, Dr. habil. Makkai Béla

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus nyújtotta ismeretek két alapvető cél elérését szolgálják. Egyrészt azt a célt, hogy a doktori iskola hallgatói megismerjék az általános történeti források keletkezésének és a történeti kutatás folyamatának a szakirodalmát. A kurzus másik célja, hogy a doktoranduszok reprezentatív szakszövegek feldolgozásán és értelmezésén keresztül képet kapjanak az egyes típusok jellegzetességeiről, forrásértékéről és használhatóságáról. Nem utolsósorban tisztába legyenek a saját kutatási témájuk forrásbázisának értékével, a szükséges szűkítések, bővítések elvégzésének lehetőségével.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A történeti megismerés formáit vesszük górcső alá, a történeti források keletkezését, típusait, azok minőségét. Tárgyaljuk az irat, akta keletkezését, típusait és a forrásmegőrzés fontosságát. Elmélyítjük a forrásismeretet a történeti kutatás folyamatának állomásaiba ágyazva, használva ehhez a szakszövegeket. A levéltárak, egyéb forrásmegőrző intézmények feladatait áttekintjük, a hagyományos faktográfiai és digitális források szerepét a kutatásban. A résztvevő hallgatók saját kutatásuk tervezését, a forrás-térképük bemutatását is végzik a gyakorlati munka keretében. A

kvantitatív és kvalitatív kutatás módszereit és előnyeit is megismerik, hogy mindezt alkalmazni tudják saját kutatási területükön.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

Gyakorlati jelleggel bevezetjük a hallgatókat a történeti forrásismeret keretében a kéziratos és nyomtatott források szakirodalmába, a régi és modern magyar, angol, német és adott esetben orosz kéziratok jellegzetességeibe. A modern forrásismeret kialakítását az előzetesen kiadott szakszövegek segítségével, döntően irányított kérdésekkel alakítjuk ki, nagyobb csomópontok kiválasztásával. Ebben a folyamatban az egyes forrástípusok értékelése és a forráskritika is fontos szerepet kap. A szakszövegekhez szakirodalmat is társítunk, miközben közösen feldolgozzuk és értelmezzük a szövegeket.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

ESZENYI Miklós: A történettudományi szakirodalmi kutatás módszerei. Kalauz főiskolai és egyetemi hallgatók, fiatal kutatók számára Rónai Művelődési Központ. Miskolc, 2000.

FÜLÖP Tamás: Levéltárak a tudományos kutatások szolgálatában. Archives in the service of scientific research, Pedagógusképző Kar, Pallasz Athéné Egyetem. In.: Gradus. Vol 4, No 1 (2017) 5-13

GYÁNI Gábor: Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése, Napvilág kiadó. Budapest, 2000.

HORNYACSEK Júlia: A tudományos kutatás elmélete és módszertana. Szakkönyv tudományos munkát végzők és doktori tanulmányokat folytatók számára Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Budapest, 2014

KEREPESZKI, Róbert - SCHREK, Katalin (szerk.): Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe. Pécs, Kronosz Kiadó, 2023.

KÖRTVÉLYESI Zsolt: Bevezetés a tudományos szöveg írásába. Szakdolgozatírók kézikönyve. ELTE Budapest, 2018

Organizations in Time: History, Theory, Methods. MARCELO BUCHELI - R. DANIEL WADHWANI. Gildan Audio and Blackstone Publishing. Oxford. 2021.

Reading Primary Sources. The interpretation of texts from nineteenth- and twentieth-century history Edited by Miriam DOBSON and Benjamin ZIEMANN. Second edition. Routledge, New York 2020.

SASSOON Rosemary: Handwriting of the twentieth century. Bristol, Chicago. 2007.

SPERRY Kip: Reading Early American Handwriting. Published by Genealogical Publishing Co., Inc. Baltimore, 1998.

SÜSS Harald: Deutsche Schreibrift lesen und schreiben lernen. Augsburg, 1995.

SPERRY Kip: Reading Early American Handwriting. Published by Genealogical Publishing Co., Inc. Baltimore, 1998.

SÜSS Harald: Deutsche Schreibrift lesen und schreiben lernen. Augsburg, 1995.

Understanding Early Modern Primary Sources Edited by Laura SANGHA and Jonathan WILL. Routledge. New York. 2016

AJÁNLOTT IRODALOM:

BABBIE Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, 2008

Digitális Bölcsészet 2018., első szám. Felelős szerkesztő: MARÓTHY Szilvia. Felelős kiadó az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék

Középkori leveleink (1541-ig). Szerkesztette HEGEDŰS Attila és PAPP Lajos. Régi Magyar Levéltár 1. Tankönyvkiadó Budapest, 1991

FAZEKAS István: Az Osztrák Állami Levéltár nyomtatásban megjelent segédletei. FONS XVIII. (2011) 3. sz. 271–321. p.

F O N S (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok). VII. évfolyam 2000.1. szám A történeti források kiadásának módszertani kérdései Szerkesztette KENYERES István. FAZEKAS István: A Bécsi Magyar Levéltári Kirendeltség.

Going to the Sources A Guide to Historical Research and Writing Fifth Edition Anthony BRUNDAGE. John Wiley & Sons, Ltd. 2013.

MEZEY László: Forrásszemelvények a kéziratosság korának könyvtörténetéhez. Budapest. Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1959

HASELSTEINER Horst, SZÁVAI Ferenc: Dokumente des österreichisch-ungarischen Schiedsgerichtes von Lausanne (1930-1938), Peter Lang Verlag, Frankfurt/M., Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2001.

Kutatásmódszertan I. Elméleti Ismeretek. A társadalomtudományi kutatásokhoz segédlet. Összeállította: CSATAI Rózsa. Mosonmagyaróvár, 2012.

LENGYELNÉ Molnár Tünde–TÓVÁRI Judit: Kutatásmódszertan: Távoktatási tankönyv Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatikai Intézet Eger, 2001.

Levéltári ismeretek kézikönyve. Szerk.: ENDRÉNYI Ferenc. Budapest, 1980. SASHEGYI Oszkár: Az abszolutizmus kori levéltár. Budapest, 1965.

Magyarország levéltárai. Szerkesztette: BLAZOVICH László - MÜLLER Veronika. Magyar Levéltárosok Egyesülete. Budapest – Szeged, 1996.

Schriftbeispiele des 17. bis 20. Jahrhunderts zur Erlernung der Kurrentschrift. Szerk. SEIDL, Johannes, Perchtoldsdorf, 1996

SZÁVAI Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia közös vagyona Pécs, Magyarország: Pro Pannonia Kiadó, 1999.

SZÁVAI Ferenc: British Diplomatic Papers on the Birth of the New Borders of Central Europe 1918-1920, Association for Research in Central Europe, Szeged, 2024.

TÓVÁRI Judit: Forráskutatás a világhálón Eger, 2013.

Tudományos közlemények és PhD-értekezések tipográfiája, szerkezete és módszertana. Követelmények és ajánlások a PTE Földtudományi Doktori Iskola hallgatói számára. Szerkesztette TÉSITS Róbert, BUGYA Titusz. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet. Pécs, 2003.

Сто главных документов российской истории

TÖRTÉNETI TÉR

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelezően választható

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 6

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0109

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Bognár Zalán

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert, Prof. Dr. habil. Kurucz György; Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, Dr. habil. Makkai Béla

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A doktoranduszok megismertetése a történeti tér – a topográfia, az időjárási tényezők, a természeti erőforrások, a vízrajzi és közlekedésföldrajzi adottságok – történeti forrásaival, különös tekintettel azokra a katonai topográfiai sorozattérképekre, katonaföldrajzi, út- és tájleírásokra, amelyek a XVIII. század második felétől háttérül szolgálhatnak a különböző hadi, gazdasági, politikai, társadalmi események, folyamatok mélyebb összefüggéseinek a megértéséhez.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az Osztrák Birodalom I. és II. katonai felmérése, a kéziratos felmérési szelvények és a kisebb méretarányú kéziratos és nyomtatott térképek bemutatása és hasznosításuk a XVIII-XIX. század hadi eseményeiben. Az Osztrák-Magyar Monarchia III. katonai felmérése, a nyomtatott térképek alkalmazása az I. világháborúban. XVIII-XX. századi út-, táj- és katonaföldrajzi leírások megismerése. A két világháború között kiadott, különböző méretarányú topográfiai térképek felhasználása a második világháborúban. A revideált Magyarország (tehát a visszacsatolt területekkel megnagyobbodott országról), 1941-1944 között készített 1:50.000 méretarányú térképsorozat bemutatása és felhasználása.

Magyarország XVIII-XX. századi történelmének alaposabb megismeréséhez szükséges történeti környezet, a történeti tér forrásainak felhasználásával a PhD-hallgatók a disszertációjukhoz, illetve kutatott korszakukhoz kapcsolódó témához tartozó források és feldolgozások segítségével egy választott téma feldolgozása előadás és dolgozat formájában is.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása, illetve írásban történő benyújtás kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BALLA János – HRENKÓ Pál: A magyar katonatérképészet története. I. kötet. Budapest, 1991.

BELUSZKY Pál – GYÖRI Róbert: *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005.

BUTLIN, R. A. – DODGSHON, R. A. (szerk.): *Európa történeti földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.

FRISNYÁK Zsuzsa: *A magyarországi közlekedés krónikája 1750-2000*. MTA TTI, Budapest, 2001.

BELUSZKY Pál (szerk.): *Magyarország történeti földrajza I-II*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005–2009.

JANKÓ Annamária: *Magyarország katonai felmérései*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2007.

POUNDS, Norman J. G.: *Európa történeti földrajza*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

TIMÁR Lajos: Történeti földrajz és társadalomtörténet. In: Bódy Zsombor – Ö. Kovács József (szerk.): *Bevezetés a társadalom történetébe. Hagyományok, irányzatok, módszerek*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 343–372.

TAMÁS Edit (szerk.): *Tájhasználat és tájszerveződés a Kárpát-medencében (895-1920)*. NYE – MTA, Sárospatak, 2023. Történeti Földrajzi Közlemények 2023. különszám

AJÁNLOTT IRODALOM:

- Az első katonai felmérés. 1763-1785.* Digitized Maps of the Habsburg Empire. HM HIM – Arcanum, Budapest, 2006.
- A második katonai felmérés. 1806-1869.* Digitized Maps of the Habsburg Empire. Georeferált kiadás. HM HIM – Arcanum, Budapest, 2006.
- A harmadik katonai felmérés. 1869–1887. 1:25 000.* Ungarn, Siebenbürgen, Kroatien–Slawonien. Digitized Maps of the Habsburg Empire. Arcanum, Budapest, 2007.
- Az Osztrák-Magyar Monarchia első világháborús hadszíntéri térképei - keleti front, olasz front – dupla DVD.* HM HIM – Arcanum, Budapest, 2008.
- Magyarország topográfiai térképei a II. világháború időszakából – dupla georeferált DVD.* HM HIM – MH GEOSZ – Arcanum, Budapest, 2008.
- BELUSZKY Pál: *Magyarország településföldrajza. Általános rész.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2003.
- BÁCSKAI Vera: *Városok Magyarországon az iparosodás előtt.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- EPERJESY Kálmán: *A Bécsi Hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke.* Szeged, 1929.
- FRISNYÁK Sándor (szerk.): *A Felvidék történeti földrajza.* A Nyíregyházán 1998. április 1–3-án megtartott tudományos konferencia előadásai. Nyíregyháza, MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza, 1998.
- FRISNYÁK Sándor (szerk.): *Az Alföld történeti földrajza.* A Nyíregyházán 2000. április 18–19-én megtartott tudományos konferencia előadásai. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza, 2000.
- GYÖRI Róbert – HAJDÚ Zoltán (szerk.): *Kárpát-medence: települések, tájak, régiók, térstruktúrák.* Pécs–Budapest, MTA Regionális Kutatások Központja–Dialóg Campus Kiadó, 2006.
- HAJDÚ Zoltán: *Magyarország közigazgatási földrajza.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005.
- KÓKAI Sándor: *A Bánság történeti földrajza (1718-1918). A Bánság helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi munkamegosztásában.* Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza, 2010.
- MIKLE György: *Uradalmi puszták a Dunántúl északi részén (1910-2020). Vidékföldrajzi vizsgálat.* HUN-REN BTK, Budapest, 2024.
- LÁSZLÓFFY Woldemár: *Magyarország vízborította és árvízjárta területei az ármentesítő és lecsapoló munkálatok megkezdése előtt.* M. Kir. Földművelésügyi Minisztérium Vízrajzi Intézete, Budapest, 1938.
- MACKINDER, H.J. "The geographical pivot of history". The Geographical Journal, 1904, 23, pp. 421–437. elérhető online: MACKINDER, H.J. "The Geographical Pivot of History", In Democratic Ideals and Reality, Washington, DC: National Defence University Press, 1996, pp. 175–194.
- PÁLMÁNY Béla (szerk.): *Dokumentumok a magyar közlekedés történetéből (1945-1949).* Források a magyar népi demokrácia történetéhez V. kötet, Új Magyar Központi Levéltár – Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium, Budapest, 1981.
- SZULOVSKY János: *A magyarországi városállomány 1892-ben.* Történeti Földrajzi Közlemények, 4. évf. 2016/3-4. 75-86.

VI. 2. Modulok tematikája és tantárgyleírásai

VI. 2. 1. 1. modul - Gazdaság, társadalom, politika és hadsereg a Magyar Királyságban (1740–1867)

A XVIII. század közepétől a területét gyakorlatilag visszanyert Magyarországnak számos társadalmi, politikai és katonai kihívással kellett szembenéznie. Komoly politikai, társadalmi konfliktust teremtett a Habsburg Birodalomba való integrálódás, az önállóság elvesztése, valamint a XVI–XVII. századi népességfogyás „pótlása”, nem utolsósorban pedig a korszak háborúiban való aktív részvétel. Mindezek olyan társadalmi, politikai katonai mozgásokat, változásokat indítottak meg, amelyek együttes szemléletű feltárása, bemutatása komoly tudományos eredményeket hozhat. A jelzett folyamatok szorosan összefüggnek a magyarság újra megismételt európai integrálódásával, hiszen az egykori oszmán megszállás alatt az ország jelentős része – területét és lakosságát tekintve is – más-más feltételek közé került. Ez a kényszerű helyzet oktatási és kutatási programunk középpontjában álló mindhárom témakör szempontjából meghatározónak bizonyult.

Képzési tervünk ennek megfelelően a programban résztvevők számára főleg a jelzett problémák tanulmányozását állítja a középpontba, és arra törekszik, hogy a korabeli Magyarország szűkebb és tágabb történeti kontextusait komplex módon láttassa, az egyoldalú és sematikus értékeléseket kiküszöbölje.

A XVIII. század közepétől, vagyis Mária Terézia trónra lépését követően, pontosan az osztrák örökösödési háborúval, illetve a hétéves háborúval összefüggésben számos olyan Habsburg központi kormányzati intézkedésre került sor, amelyek egyértelműen a birodalom külső versenyképességének erősítését voltak hivatottak szolgálni. A Doktori Iskola tematikája külön hangsúlyt kíván fektetni a központi kormánynak a Magyar Királyság gazdasági életére hatást gyakorló, s a hazai társadalom egészét érintő vám-, agrár- és valláspolitikai intézkedéseire. A demográfiai változások, a magyar exportlehetőségek bővülése vagy korlátozása, a központi adó- és pénzpolitika, továbbá a társadalmi mobilitást korlátozó intoleráns valláspolitikával való szakítás szándékát a történelmi tér és idő kontextusában, komplex módon kívánja vizsgálni. Mindennek következtében a belső társadalmi, regionális, és idővel etnikai indíttatású konfliktusokra, az

integratív és dezintegratív folyamatokra, s természetesen a hadseregnek a Habsburg állam kohéziója szempontjából meghatározó szerepének vizsgálata során eddig még nem kutatott, vagy legalábbis az eddigi történeti kutatások során kevés hangsúlyt kapott kérdésekre kívánja a figyelmet irányítani.

A Habsburg állam lehetőségeinek függvényében megvalósuló gazdasági, politikai, hadügyi intézkedések nem csak az adott korszak hazai társadalmát, hanem végeredményben a Magyar Királyság és Erdély integritását, hosszú távon számos egymást követő generáció életét is érintették, és meghatározó módon befolyásolták. Ekként az 1740 és az 1867 közötti időszak fenti aspektusok alapján történő vizsgálata egyértelműen indokolt.

A korszak hadtörténetét az 1740–1815 közötti időszakban nagyjából a Habsburg-birodalom külső háborús konfliktusai jellemzik, ugyanakkor az 1815–1867 közötti időszakban – változó intenzitással – előtérbe került a hadsereg belső karhatalmi, illetve elnyomó szerepe is. Sőt, 1848-1849-ben a birodalom egyszerre került súlyos külső és belső konfliktusba, s míg az előbbi önerőből rendezni tudta, az utóbbi Magyarországon csaknem a birodalom felbomlásához vezetett. A doktori programban ezért meghatározó szerep jut az 1815–1867 közötti időszak hadtörténetének, illetve ezzel összefüggő társadalomtörténeti aspektusainak is.

A doktori programban közreműködő törzstagjaink, felkért külső tagjaink ebben a szellemben kívánnak a munkában részt venni. Valamennyien a korszakot, a levéltári forrásokat és a vonatkozó szakirodalmat jól ismerő kollegák, akikben a doktori hallgatók megfelelő támaszt nyerhetnek.

A HABSURG-MONARCHIA KORSZAKÁNAK HISTORIOGRÁFIÁJA 1740-1867

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0201

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli.

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A Habsburg-birodalom, az Osztrák Császárság, majd az Osztrák-Magyar Monarchia (Ausztia-Magyarország) korszaka a magyar történelem egyik leghosszabb összefüggő periódusa – a Habsburg(-Lotharingiai) uralkodóház összességében hosszabb ideig ült a magyar trónon, mint az Árpádok és az Anjouk együttvéve. E kapcsolat nem volt mentes a nagy konfliktusoktól és a nagy kibékülésektől – ugyanakkor alapvetően a kooperáció jellemezte mindkét fél részéről. Az uralkodóház és a birodalom nemzetközi súlya miatt Magyarország története máig a Habsburg-korszak révén jelenik meg a leginkább az európai és az amerikai történetírásban. A tárgy célja e sokágú historiográfiai hagyomány bemutatása és megismertetése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványokon, szakirodalmi műveken túl a személyesen kijelölt tematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A. J. P. TAYLOR: *A Habsburg Monarchia 1809-1918. Az Osztrák Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia története.* 3., jav. kiadás. Ford. Nagy György. Budapest, 2011.

Erich ZÖLLNER: *Ausztia története.* Europica Varietas. Fordította Bojtár Endre. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

GONDA Imre – NIEDERHAUSER Emil: *A Habsburgok. Egy európai jelenség.* Második kiadás. Budapest, 1978.

KATUS László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története, 1711-1914.* Pécs, Kronosz, 2021.

KOSÁRY Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás 1711-1867. Magyarok Európában III.* Háttér Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1990.; 2. kiadás, Budapest, 2001.

Martyn RADY: *A Habsburgok - A világ urai.* Ford. Illés Róbert. Budapest, 2023.

SÁRA János: *A Habsburgok és Magyarország 950-1918.* H. és é. n. [Budapest, 2001.]

AJÁNLOTT IRODALOM:

Alan SKED: *Der Fall de Hauses Habsburg. Der unzeitige Tod eines Kaiserreichs.* Überstetz von Stephen Tree. Köln, 1993.

Brigitte HAMANN szerk.: *Habsburg lexikon.* Új Génius Kiadó. Budapest, 1990.

Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Hrsg. Adam WANDRUSZKA und Peter URBANITSCH. Band V. Die bewaffnete Macht, Wien, 1987.

Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Hrsg. Adam WANDRUSZKA und Peter URBANITSCH. Band III/1-2. Die Völker des Reiches. 1-2. Teil. Wien, 1980.

JUDSON, Peter M.: *A Habsburg birodalom.* Osiris, Budapest, 2025.

Edward CRANKSHAW: *The Fall of the House of Habsburg.* London, 1972.

Helmut RUMPLER: *Eine Chance für Mitteleuropa. Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie*. Österreichische Geschichte 1804-1914. Hg. von Herwig Wolfram. Wien, 1997.

JÁSZI Oszkár: *A Habsburg-monarchia felbomlása*. Fordította Zinner Judit. Az előszót írta Hanák Péter. Budapest, 1982.

Julius MISKOLCZY: *Ungarn in der Habsburger-Monarchie*. Wiener Historische Studien. Bd. V. Wien – München, é. n. [1959.]

Robert A KANN: *Geschichte des Habsburgerreiches*. Forschungen zur Geschichte des Donaumaums. Band 4. Wien – Köln, 1990. (1976)

Robert A. KANN: *The Multinational Empire. Nationalism and National Reform in the Habsburg Monarchy, 1848-1918*. 2 Bde. New York, 1970.

Wess MITCHELL: *A Habsburg-birodalom nagysztratégiaja*. Ford. Ledó Anna. Budapest, 2000.

MAGYARORSZÁG A NEMZETKÖZI TÉRBEN 1740-1867

(források és kutatómódszertan)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0202

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELES MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Az 1740-1867 közötti időszak Magyarország történetének egyik meghatározó fejezete. Az ország betagozódott a Habsburg-monarchiába, majd az Osztrák Császárságba, ugyanakkor eközben megőrizte közjogi különállását és rendi jogainak jelentős részét. A korszakban a Habsburg-uralkodók 1806-ig egyben német-római császárok is voltak, 1804-től pedig az osztrák császári címet viselték. Ugyanakkor saját országaikban és tartományaikban 1804-ig a magyar királyi méltóság volt a legmagasabb presztízsű, saját jogon birtokolt címük. Mindez alapvetően meghatározta Magyarországnak a birodalmon, illetve Európán belüli politikai lehetőségeit és mozgásterét. A magyar politikai elit a birodalmat egyszerre látta olyan védőernyőnek, amely megóvjá őt a nagyhatalmak étvágyától, ugyanakkor olyan kalodának, amely korlátozza cselekvési szabadságát. Külső támadás esetén a magyar politikai elit felsorakozott a dinasztia mellett, ahogy ez a porosz, oszmán és francia háborúkban történt – ugyanakkor a nemzetközi politikai változásokat kihasználva, próbálta javítani a birodalmon belüli tárgyalási pozícióit, ahogy ez 1790-91-ben, vagy 1830-at követően, illetve 1848-ban történt. 1848-49 nagy tanulsága volt, hogy a birodalom képtelen egyedül legyűrni Magyarországot – ugyanakkor Magyarországnak a birodalomból való kiszakadása kimondottan ellenkezik az európai nagyhatalmak érdekeivel. A tárgy célja e bonyolult folyamatok bemutatása.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványokon, szakirodalmi műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A. J. P. TAYLOR: *A Habsburg Monarchia 1809-1918. Az Osztrák Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia története.* 3., jav. kiadás. Ford. Nagy György. Budapest, 2011.

A. J. P. TAYLOR: *Harc a hatalomért. Európa, 1848-1918.* Fordította Nagy György. Budapest, 2000.
DIÓSZEGI István: *A hatalmi politika másfél évszázada.* História Könyvtár. Monográfiák 4. Budapest,

Erich J. HOBSBAWM: *A forradalmak kora 1789-1848.* 2. kiad. Ford. Litván György. Budapest, 1988.

Erich J. HOBSBAWM: *A tőke kora 1848-1875.* Ford. Zinner György. Budapest, 1978.

Erich ZÖLLNER: *Ausztria története.* Europica Varietas. Fordította Bojtár Endre. Budapest, 2000.

ESTÓK János: *Magyarország története 1849-1914.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 1999.

HERCZEGH Géza: *Magyarország külpolitikája, 896-1919.* Budapest, 1987.

JUDSON, Peter M.: *A Habsburg birodalom.* Osiris, Budapest, 2025.

KATUS László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története, 1711-1914.* Pécs, Kronosz, 2021.

KOSÁRY Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás 1711-1867. Magyarok Európában III. Háttér Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1990.; 2. kiadás, Budapest, 2001.*

MEZEY Barna – SZENTE Zoltán: *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet.* Osiris Tankönyvek. Budapest, 2003.

VADÁSZ Sándor szerk.: *19. századi egyetemes történelem 1789-1914.* 2., átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, 2005.

AJÁNLOTT IRODALOM:

ANDICS Erzsébet: *A Habsburgok és Romanovok szövetsége.* Budapest, 1961.

ARATÓ Endre: *Kelet-Európa története a 19. század első felében.* Budapest, 1971.

GERGELY András: *Egy nemzetet az emberiségnek. Tanulmányok a magyar reformkorról és 1848-ról.* Elvek és Utak. Budapest, 1987.

NIEDERHAUSER Emil: *A jobbágyszabadítás Kelet-Európában.* Budapest, 1977.

NIEDERHAUSER Emil: *Kelet-Európa története.* História Könyvtár. Monográfiák 16. Budapest, 2001.

Robert A. KANN: *Geschichte des Habsburgerreiches. Forschungen zur Geschichte des Donaumaums.* Band 4. Wien – Köln, 1990. (1976)

Robert A. KANN: *The Multinational Empire. Nationalism and National Reform in the Habsburg Monarchy, 1848-1918.* New York, 1970. I-II.

MAGYARORSZÁG POLITIKA- ÉS POLITIKAI ESZMETÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZEREI 1740-1867

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0203

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A korszak a magyar-Habsburg kapcsolatok egyik, fordulatokban leggazdagabb időszaka: 1740-1763 között a Magyar Királyság a Monarchia egyik támasza a Porosz Királyság elleni háborúban, majd az 1760-as évek közepétől előbb Mária Terézia, majd II. József próbálkozik a birodalom abszolutisztikus eszközökkel történő modernizációjával. A francia háborúban ismét egymásra talál a dinasztia és Magyarország, hogy aztán egy újabb, immáron a modernizációt mellőző abszolutisztikus kísérletet követően a reformok időszakában a birodalmi vezetés szembe találja magát a modernizációt a polgári átalakulással összekötő reformellenzékkel. 1848-49-ban a két fél viszonya a végsőkéig elmérgesedik, a birodalmi vezetés kísérletet tesz Magyarország teljes beolvasztására, a magyar politikai vezetés pedig válaszul kimondja az ország függetlenségét. A konfliktust az orosz intervenció dönti el, s 18 év szükséges az újabb kiegyezéshez. A korszak eszmetörténeti szempontból is nagy változásokat mutat: a felvilágosodás, a liberalizmus, a konzervativizmus, sőt, 1848-tól a demokratizmus eszméi egyaránt megjelennek, színezve a nacionalizmus különböző árnyalataival. A tárgy célja az 1740-1867 közötti időszak alapvető politikatörténeti tendenciáinak, csomópontjainak megismerése, összefüggésben a korszak fontosabb eszmetörténeti fejleményeivel, meghatározó szellemi, azon belül politikai eszmei irányzataival.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BARTA János: *A tizennyolcadik század története*. Magyar Századok. Budapest, 2000.

Erdély története II. k. 1606-tól 1830-ig; III. k. 1830-tól napjainkig. Budapest, 1986.

ESTÓK János: *Magyarország története 1849-1914*. Budapest, 1999.

FÓNAGY Zoltán: *Modernizáció és polgárosodás Magyarország története 1849-1914-ig*. Történelmi Kézikönyvtár. H. és é. n. [Debrecen, 2001.]

GERGELY András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Osiris, Budapest, 2005.

KATUS László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711-1914*. 3., jav. és átdolgozott kiadás. Pécs, 2012., 2021.

KOSÁRY Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás 1711-1867*. Magyarok Európában III. Háttér Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1990.; 2. kiadás, Budapest, 2001.

MÁLYUSZ Elemér: *Magyarország története a felvilágosodás korában*. Budapest, 2002.

Magyarország története 1686-1790. Főszerk. EMBER Győző és HECKENAST Gusztáv.

Magyarország története tíz kötetben. 4/1-2. k. Budapest, 1989.

Magyarország története 1790-1848. Főszerk. MÉREI Gyula. Szerk. VÖRÖS Károly. Magyarország története tíz kötetben. 5/1-2. k. Budapest, 1980.

PAJKOSSY Gábor (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. (Szöveggyűjtemény). Osiris, Budapest, 2003.

SZABAD György: *Az önkényuralom kora (1849-1867)*. In: Kovács Endre főszerk. – Katus László szerk.: *Magyarország története 1848-1890*. 6/1. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 435-768.

AJÁNLOTT IRODALOM:

ARATÓ Endre: *A nemzetiségi kérdés története Magyarországon*. I. 1790-1840. II. 1840-1848. Budapest, 1960.

BARTA János: *A kétféjű sas árnyékában. Az abszolutizmustól a felvilágosodásig, 1711-1780*. Budapest, 1984

CSORBA László: *A tizenkilencedik század története*. Magyar Századok. Budapest, 2000.

DEÁK Ágnes: „*Nemzeti egyenjogúsítás*”. *Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon 1849-1867*. Osiris Kiadó. Budapest, 2000.

DEÁK Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867*. Magyarország története 15. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.

DEÁK István: *A törvényes forradalom. Kossuth Lajos és a magyarok 1848-49-ben*. Gondolat, Budapest, 1994.

GERGELY András: *Egy nemzetet az emberiségnek. Tanulmányok a magyar reformkorról és 1848-ról*. Elvek és Utak. Magvető, Budapest, 1987.

GUNST Péter – MIRU György – VELIKY János – VELKEY Ferenc: *Polgárosodás és szabadság*. (Magyarország a 19. században). Szerk. Veliky János. Budapest, 1999.

HERMANN Róbert: *Forradalom és szabadságharc 1848-1849*. Nemzet és Emlékezet. Osiris, Budapest, 2022.

HORVÁTH Mihály: *Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-tól 1848-ig*. 2., javított s bővített kiadás. Ráth Mór, Pest, 1868. I-III. k.

Jean BÉRENGER – KECSKEMÉTI Károly: *Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608-1918*. Ford. Bethlen Attila, Lajtai L. László és ifj. Benda Kálmán. Budapest, 2009.

K. Lengyel Zsolt: *Kényszerhaladás. A Bach-korszak magyarországi történetéhez és utóhatásaihoz*. Századok 2024/4. 665-698.

MISKOLCZY Gyula: *A kamarilla a reformkorszakban*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, é. n.

PAP József: Magyarország vármegyei tisztkara a reformkor végétől a kiegyezésig. Szeged, 2003.
PAP József: A passzív ellenállás, mint a neoabszolutizmus ellenállásának mítosza.
http://epa.oszk.hu/00800/00861/00026/2003_3-4-17.html
POÓR János: *Kényszerpályák nemzedéke 1795-1815*. Magyar História. Budapest, 1988.
SZEKFÜ Gyula: *Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez 1790-1848*. Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai. Iratok. Budapest, 1926.
VARGA János: *Helyét kereső Magyarország*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.

MAGYARORSZÁG GAZDASÁGTÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZEREI 1740-1867

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0204

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Kurucz György

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Kurucz György; Prof. Dr. habil. Nagy Mariann

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: évközi órai munka, beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy célja alapvetően a Magyar Korona országainak gazdasági rendszerét jellemző alapvető kormányzati, tulajdonjogi, adminisztratív, technológiai, termeszéstechnikai, forgalmazási, értékesítési, pénzügyi változások áttekintése az 1740-1867 közötti időszakban, melynek eredményeképpen a hallgatók számára lehetővé válik a régióval / témakörrel kapcsolatos, tudományos rendszerezettségű ismeretek megszerzése, s ezzel egyidejűleg tájékozódási és elemzési képességeik fejlesztése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A félév során meghatározó jelentőségű feladat annak feltárása és bemutatása, hogy a felvilágosult abszolutista uralkodók milyen intervenciók eszközöket alkalmaztak, melyek döntően befolyásolták a nagybirtokos és a jobbágyparaszti üzemek, vagy éppen a városi és kollektív nemesi közösségek létfeltételeit, valamint a Habsburg Monarchián belüli munkamegosztás egyéb termelési ágazatainak működését. Ugyanígy lényeges szempont a konjunkturális és dekonjunkturális folyamatok értelmezése, e folyamatok termelésre, hitelforgalomra, értékesítésre gyakorolt hatásának elemzése, különös tekintettel a modern polgári berendezkedést előkészítő nemesi reformpolitika sajátosságaira, majd pedig az 1848-49-es szabadságharcot követő neoabszolutizmus konszolidációs időszakára

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványok, szakirodalmi művek megtárgyalásán túl egy kötelezően választott problematikáról dolgozatot készíteni a félév végéig. A félév során a tantárgy tartalmának megfelelő kérdések kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

A tantárgy keretében történő foglalkozások a szükséges tárgyszerű ismeretek elsajátíttatásán túlmenően megfelelő analitikus gondolkodásmódra kívánja a hallgatókat rávezetni, az ok-okozati összefüggések felismerésének képességét megalapozni, illetve elmélyíteni.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

EMBER Győző: *Magyarország külkereskedelmi áruforgalma a XVIII. század második harmadában. Századok*, 109. (1975) 5–6. 796–903.

HECKENAST Gusztáv: *Bányászat és ipar manufaktúra-korszakunk első szakaszában.* In: *Magyarország története 1686-1790.* Szerk. Ember Győző-Heckenast Gusztáv. Budapest, 1989. 1. köt. 985-1022.

KATUS László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711-1914.* 3., jav. és átdolgozott kiadás. Pécs, 2012., 2021.

MÉREI Gyula: *Magyar iparfejlődés 1790-1848.* Budapest, 1951.

MÉREI Gyula: *Magyarország gazdasága (1790-1848).* In: *Magyarország története 1790-1848.* Szerk. Mérei Gyula. Budapest, 1983. 1. köt. 213-323.

SZABAD György: *Az agrárvilág vonzásában. Válogatás Szabad György gazdaság- és társadalomtörténeti munkáiból.* Budapest, 2019.

SZABAD György: *Az önkényuralom gazdaság- és társadalompolitikája.* In: *Magyarország története 1848-1890.* Szerk. Katus László. Budapest, 1987. 1. köt. 525-554.

VARGA János: *A jobbágyi földbirtoklás típusai és problémái.* Budapest, 1967.

WELLMANN Imre: *A magyar mezőgazdaság a XVIII. században.* Budapest, 1979.

WELLMANN Imre: *A mezőgazdaság a felvilágosult abszolutizmus korában.* In: *Magyarország története 1868-1790.* Szerk. Ember Győző-Heckenast Gusztáv. Budapest, 1989. 1. köt. 931-984

AJÁNLOTT IRODALOM:

BÁCSKAI Vera: *Hitelviszonyok Pesten és Budán a 19. század első felében.* Aetas 25. (2010) 2. 19-44.

HORVÁTH Zita: *Paraszti vallomások Zalában. 1. köt. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye három járásában.* Zalaegerszeg, 2001.

HORVÁTH Zita: *Paraszti vallomások Zalában. 2. köt. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye egerszegi, lövői és muraközi járásában.* Zalaegerszeg, 2006.

KURUCZ György: *Adminisztráció, gazdálkodás, adósságkezelés: gróf Festetics László pénzügyi helyzete az apai örökség átvételétől a zárgondnokság időszakáig.* Századok 150. (2016) 3. 530-580.

N. KISS István: *Az agrár monokultúrák és Magyarország aktív külkereskedelmi mérlege, 16-18. század.* A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Évkönyve 1986/1987. Budapest, 209-227.

N. KISS István: *Szőlő monokultúra a Hegyalján. XVI-XVIII. század: termelés, export, ár, minőség.* Agrártörténeti Szemle 15. (1973) 3-4. 383-390.

NAGY Mariann: *A Dunántúl társadalmának polgárosodása az 1862. évi birodalmi adóstatisztika tükrében.* In: Tóth, G Péter (szerk.) *Struktúra és városkép: a polgári társadalom a Dunántúlon a dualizmus korában : Az MTA Történettudományi Intézete, az MTA Veszprémi Akadémiai*

Bizottsága, az MTA Pécsi Akadémiai Bizottsága és a Laczkó Dezső Múzeum veszprémi konferenciája. Veszprém, Magyarország : Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság (2002) 599 p. pp. 73-78.

VARGHA Gyula: *A magyar hitelügy és hitelintézetek története*. Budapest, 1896.

WELLMANN Imre: *A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz évvel ezelőtt tulajdon vallomásainak tükrében*. Budapest, 1967.

MAGYARORSZÁG TÁRSADALOM- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZEREI

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0205

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Kurucz György

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Kurucz György; Prof. Dr. habil. Nagy Mariann

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: évközi órai munka, beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy célja alapvetően a koraujkori/újkori magyarországi és erdélyi oktatási intézmények rendszerének működése és hatásvizsgálata, kapcsolati hálóinak rekonstruálása, nem elhanyagolva az adott időszak társadalmi státusz által meghatározott olvasási kultúrájának, továbbá differenciált vallásgyakorlatának, népi vallásosságának regionális és etnikai sajátosságokat figyelembe vevő vizsgálata. A tantárgy kronologikus keretekhez igazodó tematikus egységekre tagolása révén a hallgatók számára lehetővé válik a régióval / témakörrel kapcsolatos, tudományos rendszerezettségű ismeretek megszerzése, s ezzel egyidejűleg tájékozódási és elemzési képességeik fejlesztése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az egy féléves tantárgyi program az általános európai szellemtörténeti folyamatok magyarországi és erdélyi recepcióját, a politikai, társadalmi, vallási tudatot meghatározó interakciókat, a protestáns egyetemek, de mindenekelőtt a göttingeni egyetem különleges orvosi, gazdasági stb. tudástranszfereket befolyásoló áttekintését kínálja. A félév során tudósi, politikusi életpályák bemutatása mellett részletes intézménytörténeti vizsgálat tárgyát képezi az európai, a Habsburg Monarchiabeli, illetve magyarországi és erdélyi oktatási intézmények kapcsolatrendszere, továbbá a társadalmi gondolkodást, attitűdöt befolyásoló tanulmányutak eltérő sajátosságai.

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványok, szakirodalmi művek megtárgyalásán túl egy kötelezően választott problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. A félév során a tantárgy tartalmának megfelelő kérdések kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

A tantárgy keretében történő foglalkozások a szükséges tárgyszerű ismeretek elsajátításán túlmenően megfelelő analitikus gondolkodásmódra kívánja a hallgatókat rávezetni, az ok-okozati összefüggések felismerésének képességét megalapozni, illetve elmélyíteni.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BURKE, Peter: *Útmutatás az utazástörténet számára*. Korall, 26. (2006) nov. 5–24.

FUTAKY István: *Göttinga. A göttingeni Georg-August Egyetem magyarországi és erdélyi kapcsolatai a felvilágosodás idején és a reformkor kezdetén*. Budapest, 2007.

GURKA Dezső (szerk.): *A báró Podmaniczky család szerepe a 18-19. századi magyar kultúrában*. Budapest, 2017.

H. BALÁZS Éva: *Berzeviczy Gergely, a reformpolitikus, 1763-1795*. Budapest, 1967.

John PAGET: *Magyarország és Erdély*. Ford. Rakovszky Zsuzsa – Görög Czintos Emese-Szabó Dániel-Pellérdi Mária. Budapest, 2022.

KOSÁRY Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest (több kiadás)

KRÁSZ Lilla: *Orvosok a hivatal szolgálatában a 18. századi Magyarországon*. Századok 150 (2016) 4. 821-870.

KÖKÉNYESI Zsolt (szerk.): *Nemesi oktatás és elitképzés a kora újkori Magyar Királyságban* Budapest, Magyarország : L'Harmattan Kiadó (2022)

KURUCZ György - FEHÉR György - ZSIDI Vilmos: *Georgikon 200*. Keszthely, 1996.

RIGÓ János: *Semmelweis a pesti egyetemen, a szülészeti tanszék élén*. In: *Semmelweis 200*. Szerk. Rosivall László. Budapest, 2018. 74-82.

ZICHY Mihály (szerk.): *Grófi Zichy József utazásai II. Amerikai útinapló 1877*. Budapest, 2013.

AJÁNLOTT IRODALOM:

DUSNOKI-DRASKOVICH József: *Följegyzések Zsilinszky Mihály pályakezdéséről*. In: *A múlt felfedezői. Epizódok és arcélek a Magyar Történelmi Társulat és a Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat múltjából*. Szerk. Erdész Ádám. Békés Megyei Levéltár, Gyula. 2008. 35–77.

GUDOR Kund Botond: *Bod Péter (1712-1769), a történetíró*. Barót, 2018.

KURUCZ György: *Technológiai utazás a modern kor hajnalán. Válogatás Gerics Pál és Lehrmann József georgikoni professzorok nyugat-európai jelentéseiből és naplóiból (1820-1825)*. Budapest, 2020.

PUKÁNSZKY Béla: *Erdélyi szászok és magyarok*. Máriabesnyő-Gödöllő, 2003.

SZATMÁRI Judit: *A református egyház a neoabszolutizmus éveiben, 1849-1860*. Budapest, 2015.

TOLNAI Gábor (szerk.): *Egy erdélyi gróf a felvilágosult Európában: Teleki József utazásai 1759-1761*. Budapest, 1987.

**MAGYARORSZÁG HADTÖRTÉNETE A HABSBURG-MONARCHIA IDŐSZAKÁBAN
1740-1867**

(források és kutatómódszertan)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0206

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Az 1740-1867 közötti időszak a magyar hadtörténelem azon időszaka, amikor az 1848-49-es szabadságharcot leszámítva, a Magyar Királyság és az Erdélyi Nagyfejedelemség által kiállított katonaság a legszorosabban integrálódott a cs. kir. hadseregbe. Ebben az időszakban a Habsburg-birodalom, majd az Osztrák Császárság hadseregének – egyetlen konfliktust, az 1787-1789. évi oszmán háborút leszámítva – alapvetően nyugati típusú haderőkkel szemben kellett megállnia a helyét. Ez az az időszak, amikor a korábban jobbra könnyűlovasságként és -gyalogságként szereplő magyar alakulatok regularizálódása végbe megy, s kialakulnak azok a keretek, amelyek 1867-ig, a kiegyezésig meghatározzák a birodalom hadseregének ténykedését. A tárgy célja annak feltárása és bemutatása, hogy a cs. kir. haderő miként volt képes alkalmazkodni az új helyzethez, milyen minőséget képviselt a háborúkban és a békeidőben.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványokon, szakirodalmi műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A magyar hadtörténetírás története és aktuális kérdései. Szerk. KINCSES Katalin Mária. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2015.

A magyar hadügyi igazgatás története (1526-1990). Szerk. HERMANN Róbert. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021.

BÁNLAKY József: *A magyar nemzet hadtörténelme.* Online kiadás. 19-22. kötet. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/>

Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718-1919. Szerkesztette HERMANN Róbert. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.

Magyarország hadtörténete. Főszerk. LIPTAI Ervin. Szerk. BORUS József. Budapest, 1985. I. k.
 AJÁNLOTT IRODALOM:
A magyar katonai gondolkodás története. Tanulmánygyűjtemény. Szerk. ÁCS Tibor. Budapest, 1995.
 BERKÓ István – GYALÓKAY Jenő – MARKÓ Árpád – PILCH Jenő: *A magyar katona vitézségének ezer éve.* Budapest, é. n. [1934.] I-II. k.
 DEÁK István: *Volt egyszer egy tisztikar. A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848-1918.* Budapest, 1993.
Honvédelmi reformok és haderőátalakítások Magyarországon 1848-1998. Szerk. ÁCS Tibor és HORVÁTH István. Budapest, 2000.
 HORVÁTH Mihály: *A magyar honvédelem történelmi vázlata (1842).* In: *Horváth Mihály kisebb történelmi munkái.* Pest, 1867. I. k. 147-245. o.
 ISASZEGI János, PÓSÁN László, VESZPRÉMY László, BODA József (szerk.) *Őrzők, vigyázatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig.* 912 p. Budapest, 2017.
 Johann Christoph ALLMAYER-BECK – Erich LESSING: *Das Heer unter dem Doppeladler. Habsburgs Armeen 1718-1848.* Wien – München, 1981.
 Johann Christoph ALLMAYER-BECK – Erich LESSING: *Die K. (u.) K. Armee 1848-1914.* Wien – München, 1974.
 KELENIK József – SÁGVÁRI György – SZABÓ Péter – ZACHAR József: *A magyar huszár.* Szerk. Zachar József. Budapest, é. n. [2000.]
 MARKÓ Árpád: *Magyarország hadtörténete.* Nemzetnevelők Könyvtára III. Honvédelem. Budapest, 1943.
 NAGY-L, István: *A császári-királyi hadsereg 1765-1815: Szervezettörténet és létszámviszonyok.* Pápa, 2013.
 PÓSÁN László – VESZPRÉMY László – ISASZEGI János szerk.: *A hadifinanszírozás gazdasági alapjai az ókortól napjainkig.* Budapest, 2022.
 ZACHAR József: *Csaták, hadvezérek, katonák a XVIII. században.* h. és é. n. [Budapest, 1990.]

A 18-19. SZÁZADI EURÓPAI NAGYHATALMAK TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 4

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0207

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Kurucz György

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Kurucz György; Prof. Dr. habil. Nagy Mariann

ÉRTÉKELES MÓDJA: évközi órai munka, beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy a koraujkori/újkori a nagyhatalmi ellentétek kialakulásának folyamatait, a dinasztikus rivalizálással összefüggő konfliktusok hátterét és eseményeit vizsgálja, különös tekintettel az alkotmányos monarchikus és abszolutisztikus hatalmi berendezkedés elvi, kormányzati sajátosságaira.

A tantárgy célja a kronologikus keretekhez igazodó tematikus egységek tagolása révén a hallgatók régióval / témakörrel kapcsolatos, tudományos rendszerezettségű ismereteinek bővítése, s ezzel egyidejűleg tájékozódási és elemzési képességeik fejlesztése.

A tantárgy rövid programja, megszerzendő ismeretek, elsajátítandó készségek és kompetenciák:

Az egy féléves tantárgyi program az általános európai szövetségi rendszerek és a nemzetközi kapcsolatok változásait vizsgálja az osztrák örökösödési háború időszakától a 19. század végén kötött orosz-francia katonai szerződéssel bezárólag. A tantárgy különös hangsúlyos fektet a nagyhatalmi ellentétek kialakulásának folyamataira, a felemelkedő porosz és orosz állam érdekérvényesítő gyakorlatra, illetve a francia hegemon törekvések különböző megnyilvánulási formáira és az európai hatalmi erőegyensúly kialakításában és fenntartásában érdekelt brit külpolitika befolyásoló szerepére. A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes szövetségek, krízisidőszakok és tényleges katonai konfliktusokhoz kapcsolódó forráskiadványok, szakirodalmi művek megtárgyalásán túl egy kötelezően választott problematikáról dolgozatot készíteni a félév végéig. A félév során a tantárgy tartalmának megfelelő kérdések kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

A tantárgyi kurzus a tényleges ismeretek elsajátíttatásán túlmenően komplex analitikus gondolkodásmódra kívánja a hallgatókat rávezetni, az a nagyhatalmi érdekviszonyok összefüggéseinek felismerése, illetve tágabb időkeretben történő értelmezési képessége érdekében.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A. ASPINALL-Anthony SMITH (ed.): *English Historical Documents*. vol. 8. 1783-1832. Cambridge, 1995.

Barbara JELAVICH: *A Balkán története. 18. és 19. század*. Budapest, 2000.

D. B. HORN-Mary RANSOME (eds.): *English Historical Documents*. vol. 7. 1714-1783. Cambridge, 1995.

Derek BEALES: Joseph II: Volume 1, *In the Shadow of Maria Theresa, 1741-1780*, Cambridge, 1987., Volume II: *Against the World, 1780-1790*. Cambridge, 2009.

DIÓSZEGI István: *A hatalmi politika másfél évszázada 1789-1939*. Budapest, 1994.

H. BALÁZS Éva: *Hungary and the Habsburgs, 1765-1800*. Budapest, 1997.

Hélène Carrère D'Encausse: *II. Katalin*. Budapest, 2006.

Henry KISSINGER: *Világrend*. Budapest, 2014.

KOPPER Lászlóné-Lekovics Barnáné (szerk.): *Történelmi szöveggyűjtemény. XVIII-XX. század*. Budapest, 2007.

Miaail HELLER: *Orosz történelem. 1. köt. Az Orosz Birodalom története*. Budapest, 2000.

W. D. HANDCOCK: *English Historical Documents*. vol. 8. 1833-1874. Cambridge, 1995.

AJÁNLOTT IRODALOM:

Alexis de TOCQVILLE: *Az amerikai demokrácia*. Budapest, 1993.
Alfred Ritter von ARNETH: *Joseph II. und Katharina von Russland. Ihr Briefwechsel*, Wien, 1869.
HAHNER Péter: *A régi rend alkonya*. Budapest, 2006.
Jan KUSBER: *Katharina die Große - Legitimation durch Reform und Expansion*, Stuttgart, 2022.
KATONA András: *Kora újkori egyetemes történelem (XV-XVIII. század)*. Budapest, 2008.
Keith A. P. SANDIFORD: *Greta Britain and the Schleswig-Holstein Question 1848-64*. Toronto, 1965.
Michael CLARKE-Brian WHITE (eds.): *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach 1989*.
W. POHL–K. VOCELKA: *A Habsburgok*. Budapest, 1995.

A FELVILÁGOSULT ABSZOLUTIZMUS TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelezően választható

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0208

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy az európai abszolutista kormányzati rendszer nyugat-, közép- és kelet-európai variánsainak áttekintése a felvilágosodás különböző korszakainak politikai, gazdasági, tudománytörténeti hatásmechanizmusainak vizsgálatára épül.

A tantárgy célja, hogy kronologikus keretekhez igazodó tematikus egységekre tagolás révén a hallgatók számára lehetővé váljon a régióval / témakörrel kapcsolatos, tudományos rendszerezettségű ismeretek megszerzése, s ezzel egyidejűleg tájékozódási és elemzési képességeik fejlesztése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az egy féléves tantárgyi program hangsúlyosan vizsgálja a Habsburg, Hohenzollern, Romanov és a Bourbon dinasztiák kormányzati gyakorlatát, az európai államok vetélkedésének különböző gazdasági, bel- és külpolitikai sajátosságait, a nagyhatalmi ellentétek kialakulásának folyamatait, a dinasztikus rivalizálással összefüggő konfliktusok hátterét és eseményeit, különös tekintettel az alkotmányos monarchikus és abszolutisztikus hatalmi berendezkedés és gyakorlat különbségeire, melynek során Nagy-Britannia egyértelműen a korszak vezető államává válik.

A félév során politikusi életpályák bemutatása mellett részletes kormányzat- és intézménytörténeti vizsgálat tárgyát képezi az európai országok, különös tekintettel a Habsburg Monarchia belső modernizációs folyamatainak sajátosságaira, a kormányzati gyakorlat és a társadalmi gondolkodás, a különböző társadalmi rétegek attitűdjében bekövetkező változásokra.

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványok, szakirodalmi művek megtárgyalásán mellett egy kötelezően választott problematikáról dolgozat elkészítése a félév végéig. A félév során a tantárgy tartalmának megfelelő kérdések kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

A tantárgy keretében történő foglalkozások a szükséges tárgyszerű ismeretek elsajátításán túlmenően megfelelő analitikus gondolkodásmódra kívánja a hallgatókat rávezetni, az ok-okozati összefüggések felismerésének képességét megalapozni, illetve elmélyíteni.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BÓDVAI András: *Mária Terézia emlékkönyv*. Budapest, 2022.

D. B. Horn-Mary RANSOME (eds.): *English Historical Documents. vol. 7. 1714-1783*. Cambridge, 1995.

Derek BEALES: *Joseph II: Volume 1, In the Shadow of Maria Theresa, 1741-1780*, Cambridge, 1987., Volume II: *Against the World, 1780-1790*. Cambridge, 2009.

ELIAS, Norbert: *A civilizáció folyamata*. Budapest, 1987.

H. BALÁZS Éva: *Berzeviczy Gergely, a reformpolitikus, 1763-1795*. Budapest, 1967.

H. BALÁZS Éva: *Hungary and the Habsburgs, 1765-1800*. Budapest, 1997.

Hélène Carrère D'ENCAUSSE: *II. Katalin*. Budapest, 2006.

KOSÁRY Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest (több kiadás)

KÖPECZI Béla: *A francia felvilágosodás*. Budapest, 1986.

KÖKÉNYESI Zsolt: *Az udvar vonzásában: A magyar főnemesség bécsi integrációjának szinterei (1711-1765)*. Budapest, Magyarország: L'Harmattan Kiadó, 2021.

Linda COLLEY: *Britons: Forging the Nation 1707–1837*. Több kiadás

POÓR János (szerk.): *A kora újkor története*. Budapest 2009.

AJÁNLOTT IRODALOM:

DUBY, Georges (szerk.): *Franciaország története. I. köt.* Budapest, 2005.

HOF, Ulrich Im: *A felvilágosodás Európája*. Budapest. 1995.

Sebastian HAFFNER: *Poroszország egy porosz szemével*. Budapest: Európa. 2010.

TOLNAI Gábor (szerk.): *Egy erdélyi gróf a felvilágosult Európában: Teleki József utazásai 1759-1761*. Budapest, 1987.

AZ 1848-49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ÉS EMIGRÁCIÓ POLITIKA-, HAD- ÉS JOGTÖRTÉNETI FORRÁSAI, KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelezően választható

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0209

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. Hermann Róbert

OKTATÓ(K): Prof. Dr. Hermann Róbert; Prof. Dr. habil. Kurucz György

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc a magyar történelem egyik legjelentősebb társadalom-, gazdaság- és politikatörténeti fordulata, amely fontosságát tekintve csak az államalapításhoz vagy az 1989-1990. évi rendszerváltáshoz mérhető. A korszakban, mint cseppben a tenger, az ezt követő 170 év szinte valamennyi fontos kérdése megjelent: Milyen társadalom- és államszervezeti modellt kövessen az ország? Hogyan rendezze viszonyát az országban élő társnemzetekkel? Hogyan érvényesítse saját érdekeit egy birodalmon belül úgy, hogy közben a birodalom maga is működőképes maradjon? Milyen áldozatok várhatók el a társadalomtól az átalakulás és az önállóság érdekében? Le lehet-e vezényelni úgy egy teljes modellváltást, hogy annak hosszabb távon több nyertese, mint vesztese legyen? Hogyan tükröződnek a mindenkori politikai szempontok és igények a korszak historiográfiájában. A tárgy oktatása és elsajátítása során ezeket a kérdéseket kívánjuk megválaszolni.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó forráskiadványokon, szakirodalmi műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, illetve a témához kapcsolódó olvasmányoknak a hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül. A hallgatók részéről legalább egy referátum megtartása kötelező, amely egyben a hallgatói munka értékelésének is legfontosabb eleme.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A szabadságharc katonai története. Szerk. BONA Gábor. Budapest, 1998.

CSIKÁNY Tamás: *A szabadságharc hadművészete 1848-1849.* Budapest, 2015.

DEÁK István: *A törvényes forradalom. Kossuth Lajos és a magyarok 1848-49-ben.* Budapest, 1994.

F. KISS Erzsébet: *Az 1848-1849-es magyar minisztériumok.* A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 7. Budapest, 1987.

HERMANN Róbert: *1848-1849. A szabadságharc hadtörténete.* Budapest, 2001.

KOSÁRY Domokos: *Magyarország és a nemzetközi politika 1848-1849-ben.* História Könyvtár. Monográfiák. Budapest, 1999.

URBÁN Aladár: *A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán.* Budapest, 1973.

URBÁN Aladár: *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöksége, fogsága és halála.* Budapest, 2007.

VARGA János: *A jobbágyszabadítás kivívása 1848-ban.* Budapest, 1971.

AJÁNLOTT IRODALOM:

BONA Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban.* Negyedik bővített kiadás. Miskolc, 2015. I-II. k.

- BREIT József: *Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története*. 2. kiadás. Budapest, 1930. I-III. k.
- GELICH Rikárd: *Magyarország függetlenségi harca 1848-49-ben*. Budapest, é. n. I-III. k.
- GERGELY András: *1848-ban hogy is volt? Tanulmányok Magyarország és Közép-Európa 1848-49-es történetéből*. Budapest, 2001.
- HERMANN Róbert: *1848-1849. A forradalom és szabadságharc képes története*. Hely és év nélkül [Debrecen, 2009.].
- HORVÁTH Mihály: *Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-tól 1848-ig*. 2., javított s bővített kiadás. Pest, 1868. I-III. k.
- HORVÁTH Mihály: *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*. 1. kiadás. Genf, 1865. I-III. k.
- Ivan Ivanovics OREUSZ: *Oroszország háborúja a magyarok ellen 1849-ben*. Fordította, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Rosonczy Ildikó. Budapest, 2003.
- KOSÁRY Domokos: *A Görgey-kérdés története*. Budapest, 1994. I-II. k.
- LUKÁCS Lajos: *Magyar politikai emigráció 1849-1867*. Budapest, 1986.
- MÁRKI Sándor: Az 1848-49-iki magyar szabadságharc története. In: Szilágyi Sándor szerk.: *A magyar nemzet története X. k.* Budapest, 1898. 1-394.
- STEIER Lajos: *Az 1849-iki trónfosztás előzményei és következményei. A szabadságharc revideált története II. rész*. Budapest, é. n.
- STEIER Lajos: *Görgey és Kossuth. A szabadságharc revideált története I. rész*. Budapest, é. n.
- STEIER Lajos: *Haynau és Paskievics. A szabadságharc revideált története III-IV. rész*. Budapest, é. n. I-II. k.
- SZEREMLEI Samu: *Magyarország krónikája az 1848 és 1849. évi forradalom idejéről*. Pest, 1868. I-II. k.
- Wilhelm RÜSTOW: *Az 1848-1849-diki magyar hadjárat története. I. k.* Fordította Vértesi Arnold. II. k. Ford. Áldor Imre. Pest, 1866.

VI. 2. 1. 2. modul - Gazdaság, társadalom, politika és hadsereg a Magyar Királyságban (1740–1867)

Magyarország XIX–XX. századi történetének sorsfordulókkal járó, és a magyarság jelenét is leginkább meghatározó hosszú periódusa, a dualizmus kialakulásától a második világháborúig tartott. Az utóbbit követő, újabb egyéni és kollektív traumákkal járó három évtized történései és folyamatai, mára már lezárt történeti korszakot, így a tudományos elemzés számára új feladatokat jelentenek.

Az osztrák-magyar kiegyezést követően a részben önállósággal bíró Magyarország a birodalmon belüli társországaként egy európai nagyhatalom részévé vált, a monarchia intézményeiben megjelenő magyar tisztségviselők pedig a birodalom keretein belüli magyar érdekek érvényesítését is elősegítették. A kiegyezés után megindult kiemelkedő politikai és társadalmi változások, a polgárosodás és modernizáció eredményei, valamint a sajátosan formálódó „önálló magyar haderő” a magyarság szerepének „felértékelődését” is magával hozta.

A társadalmi változások során sajátos szerep jutott a nemzetiségeknek, illetve a nemzetiségi kérdésnek, az iskoláztatás ügyének, valamint a társadalmi mobilitásnak. A multietnikai tér egyben számos ellentétet szült, a nemzet, a nemzetiségi kérdés az egyik leginkább konfliktussal járó terület volt.

A társadalmi mobilitás egyik színtere a haderő volt, amely jellegzetességeinél fogva a családi háttérre való tekintet nélkül biztosította az előrelépést a katonatiszti, s ezáltal társadalmi ranglétrán. Ennek az időszaknak az egyik legjelentősebb eseménysorozata, traumatikus emléke az I. világháború volt, amelynek a magyar tudományosság szempontjából történő feltárása még igen komoly erőfeszítéseket kíván.

A politikai eszmerendszer vizsgálatának kiindulási pontja a politikai gondolkodást uraló nemesi (vagy nemzeti) liberalizmus hegemoniájának 19. század végi felbomlása, a közjogi mellett az éles ideológiai törésvonal megjelenése a magyar politikai mezőben. A háború utáni korszakban a tovább élő konzervatív-liberális eszmekör, a reformkonzervatívizmus, a jobboldali radikalizmus, valamint a népi-harmadikutas eszmerendszer volt a társadalom legfontosabb formáló ereje.

A gazdasági modernizáció, az infrastruktúra fejlődése jelentős eredményeket hozott a foglalkoztatottságban, mégis a társadalmi konfliktusok testet öltöttek az egyke gyakorlatában és a kivándorlásban. Az államháztartási egyensúly megteremtése fontos eredménye volt a korszaknak,

ugyanakkor a közös ügyek finanszírozása kötelezettséget rótt a magyar félre. A közös ügyekre fordított összegek döntő része a hadsereg fejlesztésére irányult. A trianoni békediktátum vagyonvesztést is jelentett, az államháztartás egyensúlya, a gazdasági fellendüléssel ismét központi és megoldható kérdéssé vált. Fontos volt megteremteni az új fejlődési irányokat a megváltozott erőforrásokhoz igazítva.

Magyarország, mint az Osztrák-Magyar Monarchiát alkotó egyik ország, a vesztes világháborút követően a trianoni békediktátum hatására több radikális politikai, társadalmi és katonai változásokon ment keresztül. A környező országokhoz került magyar területek lakosságának egy része Magyarországra menekült. A kifosztott országban mindez újabb társadalmi és gazdasági konfliktusokat eredményezett. Ugyanakkor a békediktátum következtében szinte teljes társadalmi támogatottság mutatkozott a revízió kérdésében, amely minden politikai és társadalmi csoport számára akarva-akaratlanul meghatározóvá vált.

Az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnése konfliktusok egész sorát váltotta ki, politikai, gazdasági és társadalmi értelemben. Négy multinacionális állam szűnt meg, ugyanakkor új államok keletkeztek az új határok megrajzolásával. Ebben komoly geopolitikai érdekek is meghúzódtak. Új hatalmi egyensúlyi rendszer biztosítója a Nemzetek Szövetsége lett volna. Fontos konfliktus volt az új határokon kívülre kerülő magyarok ügye, az optáns perek, a határkiigazító bizottságok tevékenysége, a népszövetségi garanciaeljárások kérdése, a közös vagyon megosztása Ausztria és Magyarország között.

A társadalom meghatározó része által elvárt revíziós igények megvalósítójának a haderőt, a magyar királyi honvédséget tekintették, amelynek a kiépítése, kiképzése, alkalmazása a konfliktushelyzetekben komoly társadalmi kihívást jelentett. A trianoni Magyarország politikusainak egy része mindezek mellett úgy vélte, hogy a szomszédos országokkal való versenyben az oktatás és a kultúra lehet az a terület, amely lehetőségeket biztosíthat az ország felemelkedéséhez. Ezzel függött össze, hogy olyan kultúrpolitikusok, mint Klebelsberg Kuno vagy Hóman Bálint tevékenysége nyomán a magyar költségvetési kiadások 10–13 százaléka jutott a kulturális-oktatási területre.

A Horthy-korszak szociálpolitikai hálója több területen lyukas volt, jórészt a megmaradó társadalmi szerkezetben rejlő anomáliák miatt, de már elindult a rendszer továbbfejlesztése, különösen a nyugdíjbiztosítás terén.

Az I. világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések felülvizsgálata, a legyőzöttek egyre erősebb fellépése a háború nyertesei ellen Magyarországot is azon országok táborába „vitte”, amelyek a II. világháború aktív részesei, majd vesztesei lettek.

Az első világháborút lezáró békék felborították a közép-európai térséget, mintegy kijelölték az utat a második világháborúhoz, amelynek következményei szintén máig hatást gyakorolnak a térség fejlődésére.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA ÉS A MAGYAR KIRÁLYSÁG KORSZAKÁNAK HISTORIOGRÁFIÁJA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJÁ: TDI 0301

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. habil Makkai Béla

OKTATÓ(K): Dr. habil. Makkai Béla, Prof. Dr. habil. Nagy Mariann, Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

ÉRTÉKELÉS MÓDJÁ: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A történeti jelenségek iránti tudományos érdeklődés XIX.-XX. századi legjelentősebb nyugat- és közép-kelet-európai intézményesülésének, irányzatainak és módszereinek megismerése. A magyar történetírás XIX. századra vonatkozó összefoglaló munkái révén megismerteti a hallgatókat az egymásra következő történetírói konstrukciókkal, azokkal az ideológiai sémákkal, amelyek a történeti képet formálták-deformálták. Módszertanilag segít a történeti munkák rejtett előfeltevéseinek feldolgozásában. Összefoglalóan: a történeti munkák műelemzését sajátíttatja el.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A történettudomány intézményi formái a XX. században. A sorsfordító események (1789, 1848, világháborúk és békerendszerek) értelmezései. A történetkutatói paradigmák és „válságok”. A magyar történészek közül nagyjából az alábbi szerzői kör kerül feldolgozásra: Kemény Zsigmond, Horváth Mihály, Beksics Gusztáv, Szabó Ervin, Szekfü Gyula, Mályusz Elemér, Révai József, Németh László, Kosáry Domokos, Hajnal István, Varga János, Szabad György. Alapvető munkáik olvasása egyszersmind megismerteti a hallgatókat a XIX. század történetével, e történet fordulós és csomópontjaival, illetve a történeti érdeklődés változásával.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt tematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése

alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BÓDY Zsombor–Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek.* Budapest, 2003/2006.

BREISACH, Ernst: *Historiográfia.* Budapest, 2004.

FELKAI Gábor–NÉMEDI Dénes–SOMLAI Péter (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig.* Budapest, 2000. (és részben a második kötete is)

GYURGYÁK János–KISANTAL Tamás (szerk.): *Történetelmélet I-II.* Budapest, 2006.

NIEDERHAUSER Emil: *A történetírás története Kelet-Európában.* Budapest, 1995.

NOIRIEL, Gérard: *A történetírás „válsága”. Elméletek, irányzatok, viták a történelemről, tudományról és valóságról napjainkig.* Budapest, 1996.

RÉVAI József: *Történelmi tanulmányok I–II.* Budapest, 1986.

SZEKFÜ Gyula: *Három nemzedék és ami utána következik.* (Számos kiadásban.)

AJÁNLOTT IRODALOM:

DÉNES Iván Zoltán (szerk.): *A magyar politikai és tudományos diskurzusok Kossuth-képei 1849–2002.* Budapest, 2004.

ERŐS Vilmos: *A Szekfü-Mályusz vita.* Debrecen, 2000. Aetas és a Korall c. folyóiratok historiográfiai tanulmányai

GLATZ Ferenc: *Történetíró és politika: Szekfü, Steier, Thim és Miskolczy nemzetről és államról.* Budapest, 1980.

GYÁNI Gábor: *Relatív történelem.* Budapest, 2007.

KISANTAL Tamás (szerk.): *Tudomány és művészet között.* Budapest, 2003.

LACKÓ Miklós: *Korszellem és tudomány 1910–1945.* Budapest, 1988.

LACKÓ Miklós: *Sziget és külvilág: válogatott tanulmányok 1890–1945.* Budapest, 1994.

MAGYARORSZÁG A NEMZETKÖZI TÉRBEN 1867-1945 – FORRÁSOK ÉS KUTATÁSMÓDSZERTAN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0302

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, Prof. Dr. habil. Nagy Mariann, Dr. habil. Makkai Béla, Dr. Horváth Csaba

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Magyarország a nemzetközi rendszerben egy világbirodalom részeként kapcsolódott be, része a nemzetközi pentarchiának. Célunk a nemzetközi kapcsolatrendszer magyar részvételének

bemutatása, történeti források segítségével óráról-órára egyéni feladatmegoldás módszerével történik. Az első világháború új nemzetközi rendszert teremtett, új biztonsági szereplővel. Ebben Magyarország szerepe több területen vizsgálható. Egyrészt a konfliktusok terén, a határkiigazítások, a népszövetségi garanciaeljárások, a volt állampolgársági, vagy nyugdíjügyek terén. Összefoglaló képet nyújtani a doktoranduszoknak a magyar királyi honvédség tevékenységéről, lehetőségeiről, szervezeti és technikai fejlesztéséről, feladatairól a vizsgált időszakban.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az új nemzetállamok elismerése és támogatása csakis az Osztrák-Magyar Monarchia területeinek a rovására történhetett. Az új békerendszer átrajzolta a nemzetközi teret, de Magyarország gazdasági, katonai és társadalmi szerkezetét. Ezek dokumentumait dolgozzuk fel, megismertetve a főbb konfliktusokat: területi revízió, fegyverkezés, gazdasági talpra állás, a régi társadalmi szerkezet konzerválása. A döntőbírói eljárások mérlege. A Nemzeti Hadsereg kialakítása. Trianon katonai határozatai. Honvédség a rejtés időszakában. Fejlesztések, katonai kapcsolatok, kiűtkeresés.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt tematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

SZÁVAI Ferenc: *Central Europe after the Dissolution of the Austro–Hungarian Monarchy* In: Lukáš, NOVOTNÝ; Jaroslav, VALKOUN; Csilla, Dömök (szerk.) *Central and Eastern Europe and the World in the 20th Century: Continuities and Discontinuities*. Wien, Ausztria, Hamburg, Németország: New Academic Press (2023) 280 p. pp. 7-28.

HERMANN Róbert szerk.: *Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2015.

KÁRBIN Ákos: A közös ügyek és a szuverenitás eredőjében. Az Osztrák-Magyar Monarchia fennállása és működése. In: Beke-Martos Judit (szerk.) *Összetett állammodellek és a hatalommegosztás elve* Budapest, Gondolat Kiadó, 2022. 32–47.

SOMOGYI Éva: *Kormányzati rendszer a dualista Habsburg Monarchiában. A közös minisztertanács, 1867–1906*. Budapest, História – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, 1996.

SOMOGYI Éva: *A „közös ügyek”, 1867–1914. Abszolutista és alkotmányos elemek a közösügyes politikában*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet – História, 1995.

KOZÁRI Monika: *A dualista rendszer 1867–1918*. Budapest, Pannonica Kiadó, 2005.

NAGY Mariann: *Agrárregiók Magyarországon a 20. század elején* Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézet, Pécs, 2015.
<https://mek.oszk.hu/15000/15099/15099.pdf>

NAGY Mariann: Vámszövetség és kvóta – a gazdasági kiegyezés. In: Hermann, Róbert; Ligeti, Dávid (szerk.) *Megosztó kompromisszum: Az 1867. évi kiegyezés 150 év távlatából*.

NAGY Mariann: A Dunántúl és alrégiói Magyarország gazdasági szerkezetében a 19. század második felében és a 20. század elején.: Tanulságok a 21. század elején élők számára LIMES: TUDOMÁNYOS SZEMLE 20: 3 pp. 35-61., 27 p. (2007)

SZÁVAI, Ferenc: *Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei: Az államutódlás vitás kérdései.* Pécs, Pro Pannonia Kiadó 2004.

DOMBRÁDY Lóránd – Tóth Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945.* Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó: Budapest, 1987.,

SALLAI Gergely: *Az első bécsi döntés.* Osiris Kiadó. Budapest, 2002.

AJÁNLOTT IRODALOM:

SZÁVAI, Ferenc: Az önálló magyar ipar megteremtése Trianon után. In: Kása, Csaba; Vizi, László Tamás (szerk.) *Talpra állás Trianon után.* Budapest, Magyarságkutató Intézet (2021) pp. 53-76.,

SZÁVAI, Ferenc: Economic challenges and accomplishments in post-Trianon Hungary In: Rási, Szilvia; Vizi, László Tamás (szerk.) *The Hungarian World 1938-1940.* Budapest, Magyarságkutató Intézet (2021) 282 p. pp. 195-216.

A Foreign Office és az új Közép-Európa 1918-1920. KÖZÉP-EURÓPAI KÖZLEMÉNYEK 16: 1 (2023) pp. 117-144.

SZÁVAI Ferenc: *Bethlen István és a világgazdasági válság.* EPHEMERIS HUNGAROLOGICA 3 : 1 pp. (2023) 68-85.

SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.* Lexikon és Adattár. 2. javított és kiegészített kiadás. ISTER Kereskedelmi, Szolgáltató és Kiadó Kft. Budapest, 2003.

L. BALOGH Béni: *A magyar-román kapcsolatok 1939-1940-ben és a második bécsi döntés.* ProPrint Kiadó. Csíkszereda, 2002.

ILLÉSFALVI Péter – SZABÓ Péter – SZÁMVÉBER Norbert: *Erdély a Hadak Útján 1940-1944.* Püldo Kiadó, Nagykovácsi, 2005. (Bővített, javított kiadás 2010.)

MAGYARORSZÁG POLITIKAI ESZMETÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZEREI 1867-1945

(források és kutatásmódszertan)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0303

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Kovács Dávid

OKTATÓ(K): Dr. Kovács Dávid; Dr. habil. Bertalan Péter

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus nyújtotta ismeretek két alapvető cél elérését szolgálják. Egyrészt azt a célt, hogy a doktori iskola hallgatói megismerjék a korszak politikai eszmetörténetére vonatkozó megkerülhetetlen szakirodalmi anyagot, az egyes művek mögött munkáló elméleti szempontokat, valamint a téma

kutatását övező teoretikus vitákat. A kurzus másik célja, hogy a doktoranduszok reprezentatív szövegek feldolgozásán és értelmezésén keresztül képet kapjanak a korszak meghatározó ideológiai irányzatainak, valamint a magyar politikai gondolkodás emblematikus alakjainak eszmevilágáról.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzus első részében a témára vonatkozó alapvető szakirodalmi bázis, valamint a hozzá köthető módszertani megfontolások feltérképezésére kerül sor. Ezt követi a témához kapcsolódó források, reprezentatív szövegek feldolgozása. A vizsgálódás kiindulási pontja a politikai gondolkodást uraló nemesi (vagy nemzeti) liberalizmus hegemoniájának 19. század végi felbomlása, a közjogi mellett az éles ideológiai törésvonal megjelenése a magyar politikai mezőben. Ennek összefüggésében kerül sor Tisza István, Szabó Ervin, Jászi Oszkár, valamint Prohászka Ottokár – vagyis a konzervatív-liberális, a szocialista, a polgári radikális és a keresztényszocialista irány egy-egy jellegadó képviselője – szövegeinek értelmezésére, azok jelentésszövegeinek felfejtésére. A háború utáni korszakban a tovább élő konzervatív-liberális eszmekör, a reformkonzervatívizmus, a jobboldali radikalizmus, valamint a népi-harmadikutas eszmerendszer kerül a kurzus kijelölt vizsgálódás fókuszába, amely irányzatok politikai gondolatvilágát Bethlen István, Szekfű Gyula, Lendvai István és Németh László írásain keresztül közelítjük meg.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

KÖTELEZŐ IRODALOM:

BETHLEN István: Korunk uralkodó eszméi és báró Eötvös József [1941] In: ROMSICS Ignác (szerk.): *Válogatott politikai írások és beszédek*, Osiris, Budapest, 2000, 203-230.

JÁSZI Oszkár: *Mi a radikalizmus?* Az Országos Polgári Radikális Párt Kiadása, Budapest, 1918.

LENDVAI István: *A harmadik Magyarország. Jóslatok és tanulságok*, Pallas Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, Budapest, 1921. 5-13, 153-177.

NÉMETH László: *Magyarság és Európa*, Franklin-Társulat, Budapest, 1935.

PROHÁSZKA Ottokár: Kultúra és terror [1918] In: *Prohászka Ottokár összegyűjtött írásai, 10. kötet*, Szent István-Társulat, Budapest, 1927, 233-325.

SZABÓ Ervin: A szocializmus [1906], In: *A szocializmus/Szindikalizmus és szociáldemokrácia*, Új Magyarország részvénytársaság, Budapest, 1919, 23-83.

SZEKFŰ Gyula: *Három nemzedék és ami utána következik*, K.M. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1934, 3-57, 75-87, 291-377, 379-499.

TISZA István: Nemzet és társadalom [1911] In: TÖKÉCZKI László (szerk.): *Tisza István. Válogatott politikai írások és beszédek*. Osiris, Budapest, 2003. 332–342.

AJÁNLOTT IRODALOM

BALÁZS Zoltán - Molnár Csaba: *Irányzatok a magyar politikai gondolkodásban*, Osiris, Budapest, 2019.

KOVÁCS Dávid: *Nemzetfelfogás és történelemszemlélet a 20. századi Magyarországon*, L'Harmattan, Budapest, 2017.

ABLONCZY Balázs: Bethlen István és Teleki Pál konzervativizmusa, In: ROMSICS Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány, 1900-1948*. Osiris, Budapest, 2009. 167-185.

B. BERNÁTH István: *Katolicizmus és nacionalizmus. Lendvai István a húszas években*. In: *Világosság*, 1985/10., 629–634.

GERGELY Jenő: *A keresztényszocializmus Magyarországon, 1903-1923*. Akadémiai, Budapest, 1977.

GERGELY Jenő: *Prohászka Ottokár, a „napbaöltözött ember”*, Gondolat, Budapest, 1994.

GYURGYÁK János: *Magyar fajvédők*, Osiris, Budapest, 2012.

Ifj. BERTÉNYI Iván: A századelő politikai irányzatai és Tisza István, In: ROMSICS Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány*, Osiris, Budapest, 2009. 34-73.

KOVÁCS Gábor: *A népi mozgalom helye a politikai eszmetörténetben*, In: *Beszélő* 2005/6-7., 72-77.

LITVÁN György: *Jászi Oszkár*, Osiris, Budapest, 2003

LITVÁN György: *Szabó Ervin, a szocializmus moralistája*, Századvég Kiadó, Budapest, 1993.

PAPP István: *A magyar népi mozgalom története 1920-1990*, Jaffa Kiadó, Budapest, 2012.

SPANNENBERG Norbert: A politikai katolicizmus. In: ROMSICS Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány, 1900-1948*. Osiris, Budapest, 2009. 186-213.

TÖKÉCZKI László: Liberális konzervativizmus Magyarországon (1867-1938), In: *Történelem, eszmék, politika*. Kairosz, Budapest, 1999. 87-97.

TÖKÉCZKI László: *Tisza István eszmei, politikai arca*, Kairosz, Budapest, 2000.

MAGYARORSZÁG TÁRSADALMA, ETNIKAI ÉS NEMZETISÉGI KONFLIKTUSOK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0304

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Nagy Marianna

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Nagy Marianna; Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc; Dr. habil. Makkai Béla; Dr. Balaton Petra

ÉRTÉKELES MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A tantárgy célja a doktoranduszok megismertetése Magyarország társadalomtörténetével a rövid XX. században, különös tekintettel a strukturális változásokra. A tárgy 1920 és 1945 kapcsán alkalmat ad a korszakváltás, mint történettudományi problematika feldolgozására is. Kiemelten foglalkozik egyes társadalmi csoportok, például az ipari munkásság és a történelmi arisztokrácia társadalomtörténetével. A társadalom, azaz az emberi együttélési formák felekezeti, etnikai és nemzetiségi ön- és idegenképeinek, kortársi leírásainak, valamint makro- és mikrotörténeti szempontú megismerése, értelmezése is a tantárgy feladata.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A magyar társadalom átalakulási folyamata 1920 és 1945, illetve 1945 és 1990 között. A társadalomtörténeti fogalmak átalakulásának elvi problémái (mást jelentett például a „Magyarország társadalma” fogalom 1920 előtt és után. A struktúraképző tényezők különbözősége 1945 előtt és után). A tevékenységszerkezet és az uralmi viszonyok változásai. Rendi és polgári társadalom, jog és felekezetek. Felekezetek, etnikumok, nemzetiségek térben és időben. Kortársi társadalomstatisztikák és leírások. Foglalkozás és életmód. Műveltség és művelődés. Konfliktusok és kooperációk. Asszimiláció és akkulturáció. Szekularizációs tendenciák. Egyház- és nemzetiségpolitika.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BALOGH Margit – GERGELY Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992*. Budapest (Kronológia 1993, Adattár 1996)

BELÉNYI Gyula: *Az állam szorításában. Az ipari munkásság társadalmi átalakulása Magyarországon 1945 – 1965*. Belvedere-Meridionale Kiadó. 2009.

BÓDY Zsombor - Ö. KOVÁCS József (szerk.) *Bevezetés a társadalomtörténetbe. hagyományok, irányzatok, módszerek* Osiris Kiadó. 2003.

GUNST Péter: *A magyar agrártársadalom 1919-1945 között*. In: *A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig*. Szerk.: Gunst Péter. Napvilág Kiadó. 1998.

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Osiris Kiadó. 1998.

GYÁNI Gábor, SZILÁGYI Adrienn (szerk.): *Az arisztokrácia tündöklése és bukása Magyarországon, 1700-1957*. Hun-Ren Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2024.

GYARMATI György: *Hatalmi elit Magyarországon a 20. század második felében, 1945–1989* = Korunk 2009. március.

KÓSA László (szerk.): *Magyar művelődéstörténet*. Budapest, 1998.

LAMPLAND, Martha: *The Object of Labor. Commodification in Socialist Hungary*. The University of Chicago Press. 1995.

SZABÓ István: *A magyarság életrajza*. Budapest, 1990.

SZAKÁCS Sándor: *A földosztástól a kollektivizálásig, 1945-1956*. In: *A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig*. Szerk.: Gunst Péter. Napvilág Kiadó. 1998.

Vallás, felekezet, társadalmi stratégiák. Korall. Társadalomtörténeti folyóirat. 8. évf. 27. köt.

VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris Kiadó. 2001.

AJÁNLOTT IRODALOM:

ANDORKA Rudolf: *A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon*. Gondolat Kiadó. 1982.

BIBÓ István: *Elit és szociális érzék*. In: Bibó: *Válogatott tanulmányok I. k. Munkások Magyarországon 1948 – 1956*. Bevezető tanulmány és jegyzetek: Belényi Gyula – Sz. Varga Lajos. Szerk.: Belényi Gyula. Napvilág Kiadó. 2000.

BRANDT, Juliane: Német polgárok Pesten és helyzetük a városi társadalomban. In: Halmos Károly et al.(szerk.): *A felhalmozás míve*. Budapest: Századvég, 2009.

FARAGÓ Tamás: „Még akkor Francia lévén...” In: Bódy Zsombor et al. (szerk.): *Megtalálható-e a múlt?* Budapest: Argumentum, 2010.

FENYVESI Katalin – HALMOS Károly: Kvantifikáció és identifikáció. In: Bódy Zsombor et al. (szerk.): *Megtalálható-e a múlt?* Budapest: Argumentum, 2010.

GYARMATI György: *Káderpolitika a Rákosi-korszak tanácsrendszerében (1950-1953)*. = Magyar Tudomány 1998. 10. sz.

KLEMENT Judit – MISKOLCZY Ambrus – VÁRI András: *Szomszédok világai. Kép, önkép és a másokról alkotott kép*. Szöveggyűjtemény. Budapest, 2006.

KOVÁCS I. Gábor: A nyelvi asszimiláció ösvényei. In: Bódy Zsombor et al. (szerk.): *Megtalálható-e a múlt?* Budapest: Argumentum, 2010.

KÖVÉR György (szerk.): *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig*. Budapest, 2006.

Ö. KOVÁCS József: *Zsidók a Duna-Tisza közén. Társadalomtörténeti esettanulmányok, XVIII–XIX. század*. Kecskemét, 1996.

PALÁDI-KOVÁCS Attila: *Ipari táj. Gyárak, bányák, műhelyek népe a 19-20. században*. Akadémiai Kiadó. 2007.

PALLAVICINI-ANDRÁSSY: *Borbála kitelepítési és 1956-os naplója*. Gondolat Kiadó. 1990.

SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai elit 1838-1944*. Magvető Könyvkiadó. 1987.

SZÉCHENYI Kinga: *Megbélyezettek*. Kráter Kiadó. 2008.

T. VARGA György - SZAKADÁT István: *Íme, a nómenklatúrák!* = Társadalmi Szemle. 1992. március

Tóth ÁRPÁD: Városi polgárság és identitás a késő rendi korszakban. In: Bódy Zsombor et al. (szerk.): *Megtalálható-e a múlt?* Budapest: Argumentum, 2010.

Ö. KOVÁCS József: *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945-1965*. Korall Társadalomtörténeti Egyesület, 2012.

RIGÓ Róbert: *Elitváltások évtizede Kecskeméten (1938-1948)*. ÁBTL-Kronosz, Budapest-Pécs, 2014. Elnézést, hogy magamat javaslom, a hatalomváltások, elitváltások lokális társadalmi következményeit sikerült megfogni, ami a kurzus egyik célja.

MAGYARORSZÁG HADTÖRTÉNETÉNEK KIHÍVÁSAI AZ 1867-1945 KÖZÖTTI KORSZAKBAN

(Egyéni és kollektív életutak a XIX-XX. századi Magyarországon. A társadalmi mobilitás sajátos útjai a hivatásos katonatisztek csoportjában. – források és kutatómódszertan.)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0305

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Szakály Sándor

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, Dr. Horváth Csaba, Dr. Pollmann Ferenc

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Megismertetni a hallgatókat a XIX-XX. századi Osztrák-Magyar Monarchia, illetve a Magyar Királyság hivatásos tisztikarának, a felső vezetését alkotó személyek életútjával, valamint a társadalmi mobilitás lehetőségeivel. Bemutatni, hogy a hivatásos tiszti életút választása a különböző társadalmi és politikai rendszereken belül több azonosságot, mint különbözőséget mutat.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kiegyezést – 1867 – követően az Osztrák-Magyar Monarchia keretén belül a Magyar Királyság számára is lehetőség nyílt saját haderő létrehozására. Ez a haderő a magyar királyi Honvédség, amely 1918-1919 után függetlenné vált, Magyarország fegyveres erejét jelentette. Hivatásos tisztjei – különösen a katonai felső vezetés tagjai – pályafutásukat még a monarchia közös haderejében, illetve a magyar királyi Honvédségben kezdték. 1918- 1919-es szerepvállalásuk döntő többségük esetében nem jelentette a katonai karrier végét. A szakmaiság és a „szükség” felülírta az esetleges politikai retorziókat. Miért zárult le a hivatásos tisztikar tagjai többségének a katonai pályafutása 1945-ben, illetve az 1940-es évek második felében? Hogyan jellemezhető a tisztikar a nemesi, úriemberi, a polgári értékrendek, a presztízsszemponatok szerint? Melyek voltak a korabeli társadalmi mobilitás általános és sajátos útjai, formái (az iskoláztatástól a házassági stratégiáig)? Milyen nemzedéki jegyei voltak a tisztikarnak? Hogyan lehet jellemezni a tisztikart a többi elitcsoporthoz (gazdasági, politikai, egyházi, tudás) képest?

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BALLA Tibor: *A Nagy Háború osztrák-magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyszereplők*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.

DEÁK István: *Der K. (u.) K. Offizier 1848-1918*. Wien – Köln – Böhlau Verlag, Weimar, 1991.

DEÁK István: *Volt egyszer egy tisztikar. A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848-1918*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1993.

GYÁNI Gábor–KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.

HAJDU Tibor: *Tisztikar és középosztály 1850-1914. Ferenc József magyar tisztjei*. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1999.

Hajdu Tibor (szerk.): *A magyar katonatiszt (1848-1945)* MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 1989.

KISS Zoltán László: *A magyar katonai elit 1945-1989*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Kiadó, Budapest, 2005.

SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai elit 1938-1945.*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987.

AJÁNLOTT IRODALOM:

A madridi követségtől Mauthausenig. Andorka Rudolf naplója. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978.

ALMÁSY Pál: *Sopronkőhidai napló.* Magvető Kiadó, Budapest, 1986.

ANDORKA Rudolf: *A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1982.

BAJOR Péter – SZABÓ Péter: *Requiem egy tábornokért. Legeza János élete, doni naplója és más feljegyzései.* Mikes Kiadó, Budapest, 2008.

HENNYEY Gusztáv: *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között.* Európa Könyvkiadó – História, Budapest, 1992.

KÁDÁR Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig.* Magvető Kiadó, Budapest, 1978.

KUBINYI Ferenc: „...ketrecbe engem zártak...” Holnap Kiadó, Budapest, 1989.

LAKATOS Géza: *Ahogy én láttam.* Európa Könyvkiadó – História, Budapest, 1992.

NAGYBACZONI NAGY Vilmos: *Végzetes esztendő 1938-1945.* Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986.

NÁRAY Antal visszaemlékezése 1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1988.

SHVOY Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983.

SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.* Lexikon és Adattár, Ister Kiadó, Budapest, 2003.

SZÁRAZ György: *A tábornok.* Magvető Kiadó, Budapest, 1984.

SZOMBATHELYI Ferenc emlékirata 1945. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.

Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, Budapest, 2007.

VATTAY Antal naplója 1944-1945. Budapest, 1990. Zrínyi Kiadó.

MAGYARORSZÁG GAZDASÁGTÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZEREI 1867-1945

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0306

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc; Prof. Dr. habil. Nagy Mariann; Dr. habil. Makkai Béla; Dr. Rigó Róbert

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A gazdaságtörténeti jelenségek iránti tudományos érdeklődés felkeltése a XIX-XX. századra vonatkozó összefoglaló munkák, speciális dokumentumok segítségével. Megismerteti a hallgatókat a gazdaságtörténeti kutatás módszertanával, a gazdasági folyamatokkal, a modernizáció eredményeivel. Eredeti dokumentumok segítségével mutatjuk be az egyes gazdasági

vállalkozások eredményeit, az állami struktúrák hatását, amelyek a formálták a gazdasági szereplők mindennapjait. Módszertanilag segít a gazdaságtörténeti szereplők eredményeinek a feldolgozásában. Összefoglalóan: a gazdaságtörténeti elemzések elsajátításában.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A gyakorlatok tematikus és kronológiai felvezetést követően három nagy történeti korszakon: hagyományos gazdaság, a dualizmus kori és a két világháború közötti kapitalista gazdaság kialakulása, fejlődése, visszaesése, gazdaság kiépítése és fejlődésén belül ismétlődő szerkezetű tematikai csoportokban (állam és gazdaság, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem és pénzügy, társadalom) tekinti át a forrásokat, a rendelkezésre álló gyakorlati blokk keretében.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

CAMERON, Rondo: *A világ gazdaság rövid története a kőkorszaktól napjainkig*. Maecenas, Budapest, 1994.

DOMONKOS Endre: *Közép- és Kelet-Európa gazdaságtörténete 1945-1953 között*. Aposztróf Kiadó, 2019

Fernand BRAUDEL: *Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus XV-XVIII. század*. Gondolat, Budapest, 1985.

GULYÁS László - NAGY Marianna - VINCZE LENDVAI Erika - SZÁVAI Ferenc - RAB Virág: *A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi TERVig*. Szerk.: Gulyás László. JATEPress, Szeged, 2009.

H.A. DIEDERIKS, et al.: *Nyugat-európai gazdaság és társadalom. A rurális társadalomtól a gondoskodó államig*. Osiris, Budapest, 1995.

Henri PIRENNE: *A középkori gazdaság és társadalom története*. Gondolat, Budapest, 1983.

Immanuel WALLERSTEIN: *A modern világ gazdasági rendszer kialakulása*. Gondolat, Budapest, 1983.

J. CIEPIELEWSKI, I. KOSTROVICKA, et al.: *A világ gazdaságtörténete a XIX. és a XX. században*. Kossuth, Budapest, 1974.

KAPOSI Zoltán: *A 20. század gazdaságtörténete*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004.

KATUS László: A keleteurópai iparosodás és az "önálló tőkés fejlődés" kérdéséhez. Történelmi Szemle 1967, 1. sz. 1-45.

KATUS László: *Economic Growth in Hungary During the Age of Dualism (1867-1914)*. Studia Historica 62. Budapest 1970. 35-127

KATUS László: *A modern Magyarország születése. Magyarország története, 1711-1914*. Pécs, Kronosz, 2021.

DEMETER Gábor és sokan mások: *Kisatlasz a dualizmus kori Magyarország regionális társadalmi-gazdasági folyamatainak tanulmányozásához (1869-1910) / A Historical Geographical Atlas of Hungary for the Analysis of Socio-Economic Phenomena (1869-1910)*. Budapest, Magyarország, Debrecen, Magyarország : Kapitális Nyomda, 2020.

MATLEKOVITS Sándor: *Magyarország államháztartásának története: 1867–1893.* Grill, 1–3. kötet. Budapest, 1894.

AJÁNLOTT IRODALOM:

Arcanum gazdaságtörténeti dokumentumai

DOMONKOS Endre: *Közép- és Kelet-Európa gazdaságtörténete a második világháború idején.* Aposztróf Kiadó, 2017.

Magyar gazdaságtörténeti szöveggyűjtemény XVIII-XX. század. - Szerkesztő CZOCH Gábor, POGÁNY Ágnes, SZÁVAI Ferenc, VARGA Zsuzsa. Főszerkesztő: KÖVÉR György, FARAGÓ Tamás. AULA Kiadó - Budapest, 2003.

NAGY Mariann: *Agrárregiók Magyarországon a 20. század elején* Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézet, Pécs, 2015.
<https://mek.oszk.hu/15000/15099/15099.pdf>

NAGY Mariann: Vámszövetség és kvóta – a gazdasági kiegyezés. In: Hermann, Róbert; Ligeti, Dávid (szerk.) *Megosztó kompromisszum: Az 1867. évi kiegyezés 150 év távlatából.*

Nagy Mariann: *A Dunántúl és alrégiói Magyarország gazdasági szerkezetében a 19. század második felében és a 20. század elején.: Tanulságok a 21. század elején élők számára* LIMES: TUDOMÁNYOS SZEMLE 20: 3 pp. 35-61., 27 p. (2007)

TOMKA Béla: *A jóléti állam: Európában és Magyarországon.* Corvina, 2008.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA KATONAI, POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI KONFLIKTUSOK FORRÁSAI, KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0307

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, Dr. habil. Bertalan Péter, Dr. habil. Makkai Béla

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Az Osztrák-Magyar Monarchia korszakának politikai, katonai és társadalmi konfliktusainak feldolgozása összefoglaló munkák segítségével. A fontosabb történeti dokumentumok feldolgozása eseti példák példákon keresztül. A magyar történetírás XIX. századra vonatkozó összefoglaló munkái révén megismerteti a hallgatókat a korszak politikai, katonai és társadalmi konfliktusainak keletkezésével és kezelésével. Ezek a történeti képet formálták-deformálták. Módszertanilag segít a történeti munkák, eseti példákkal illusztrált megértésében.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A közönségi költségvetés, a minisztertanácsi jegyzőkönyvek feldolgozásán keresztül érzékeltetjük a gyakorlati feladatok segítségével a megoldandó problémákat. Fontos kérdés a korszakban a közös hadsereg felépítése és összetétele, az önálló nemzeti hadsereg iránti szükség. A háború okozta

felbomlás újabb konfliktusokat váltott ki, ilyen volt az Osztrák-Magyar Monarchia közös vagyonának megosztása.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti dokumentumokon túl a személyesen kijelölt tematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A. J. P. TAYLOR: *A Habsburg Monarchia 1809-1918. Az Osztrák Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia története*. Ford.: Nagy György. Budapest., 2011,

BOROS Zsuzsanna–SZABÓ Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867–1944)*. Parlament, pártok, választás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2008.

CIEGER András: *Politikai korrupció a Monarchia Magyarországon*. Budapest, 2011.

KATUS László: *A modern Magyarország születése*. Magyarország története, 1711-1914. Pécs, Kronosz, 2021.

KOZÁRI Monika: *A dualista rendszer 1867–1918*. Pannonica Kiadó, Budapest, 2005.

MEZEY Barna szerk.: *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

SZABÓ Szilárd: *Az Osztrák-Magyar Monarchia központi katonai és polgári hírszerző és elhárító szervezete 1850-1918*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2019.

SZÁVAI, Ferenc: *Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei: Az államutódlás vitás kérdései*. Pro Pannonia Kiadó Pécs, 2004.

SZENTE Zoltán: *Kormányzás a dualizmus korában*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2011.

AJÁNLOTT IRODALOM

DIÓSZEGI István: *A Ferenc József-i kor. Magyarország története 1849–1918*. Vince Kiadó, Budapest, 1999.

GERŐ András: *Az elsőprő kisebbség. Népképviselő a Monarchia Magyarországon*. Habsburg Történelmi Intézet – Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, Budapest, 2017.

GERŐ András: *Ferenc József és a magyarok*. Habsburg Történelmi Intézet – Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, Budapest, 2016.

GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története 1867–1918*. I-II. kötet. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1934. (Reprint 1992)

HERMANN Róbert szerk.: *Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.

KÁRBIN Ákos: *A közös ügyek és a szuverenitás eredőjében. Az Osztrák-Magyar Monarchia fennállása és működése*. In: Beke-Martos Judit (szerk.) *Összetett állammodellek és a hatalommegosztás elve* Gondolat Kiadó, Budapest, 2022. 32–47.

PÖLÖSKEI Ferenc: *A magyar parlamentarizmus a századfordulón. Politikuskok és intézmények*. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2001.

SARLÓS Béla: *Közigazgatás és hatalompolitika a dualizmus rendszerében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.

SOMOGYI Éva: *A „közös ügyek”, 1867–1914. Abszolutista és alkotmányos elemek a közösügyes politikában*. Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet – História, Budapest, 1995.

SOMOGYI Éva: *A delegáció*. In: Századok. 128. évf. 3–4. (1994). 454–516.

SOMOGYI Éva: *Hagyomány és átalakulás. Állam és bürokrácia a dualista Habsburg Monarchiában.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006.

SOMOGYI Éva: *Kormányzati rendszer a dualista Habsburg Monarchiában. A közös minisztertanács, 1867–1906.* História – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, Budapest, 1996.

SOMOGYI Éva: *Magyar diplomaták a közös Külügyminisztériumban* [a dualizmus korában]. In: Századok. 138. évf. 3. szám (2004.) 601–672.

SZÁVAI, Ferenc: A 20. századi államfelbomlások gazdasági és politikai szempontjai. In: Rab, Virág (szerk.) *Válságos idők tegnap és ma: Pénz, gazdaság és politika a 19-21. században* Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2009. 219-238.

SZÁVAI, Ferenc: *Vitás és vitatott gazdasági kérdések az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után.* KÖZÉP-EURÓPAI KÖZLEMÉNYEK 3 : 1 (8) pp. 63-76.(2010)

PÁRHUZAMOS NEMZETÉPÍTÉSEK ÉS INTERETNIKUS KONFLIKTUSOK AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIÁBAN ÉS AZ UTÓDÁLLAMOKBAN, 1867-1945.

(Források és kutatómódszertan)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0308

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. habil. Makkai Béla

OKTATÓ(K): Dr. habil. Makkai Béla, Prof. Dr. habil. Nagy Mariann, Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Bemutatni a Kárpát-medence és a Köztes-Európaként jelölt kevert népességű történeti régió – mint a római, bizánci és muzulmán kultúrkör hatásrendszerében fejlődő európai ütköző-zóna – sajátos arculatát az interetnikus kapcsolatok és nagyhatalmi aspirációk nézőpontjából.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A Magyar Királyság a nyugati kereszténység peremvidékeként politikai és kulturális értelemben századokon át integráló, s a nagyhatalmi aspirációkkal szemben egyensúlyozó szerepet töltött be. Az oszmán hódítás után az anyagi és humán erőforrásait tekintve meggyengült magyarság a Habsburg Birodalom keretei között alkotmányos jogai és kárpát-medencei vezető szerepe védelmében a soknemzetiségűvé vált régióban már ellentmondásosabb szerepet játszott (ld.: Bibó István: „Eltorzult magyar alkat, zsákutcs történelem”) a dinasztiaival és az együtt élő népekkel ápolt kapcsolatában. Ugyanakkor a különféle regionális és kulturális autonómiák rendszerében erőszakos módszerekkel csak ritkán korlátozta a nemzetiségek nemzetépítési törekvéseit, amelyek az első világháború kataklizmája után – nagyhatalmi támogatással – nem várt sikerre vezettek. A régió geopolitikai „átszervezése” a magyarság számára a trianoni amputációt jelentette, így a térség népeinek együttműködésében – fordított szerepkörben – az éles konfrontáció vált jellemzővé az

utódállamok „zsákmány-féltő”, autarkias elzárkózásával és represszív nemzetiségi politikájával, illetve a magyar irredenta törekvésekkel; amelyek szálláscsinálói lettek a német és szovjet nagyhatalmi expanzióknak.

Pusztán „vegetatív szimbiózis” [Jászi], vagy az együtt élő népek számára kölcsönös előnyöket kínáló integrációs kísérlet volt az Osztrák-Magyar Monarchia? Milyen tényezők siettették felbomlását? Milyen változásokat hozott a térség homogén nemzetállamot építő népeinek együttműködésében a versailles-i békemű? Milyen torzulásokat okozott a magyarság önszemléletében a Trianon-pszichózis? Milyen formát öltenek a korszakban a magyar-magyar (a kivándorolt diaszpórákkal, majd az elszakított magyar közösségekkel ápol) kapcsolatok? Ezekre a kérdésekre keresünk forrás-alapú válaszokat, egy elmélyültebb ön- és szomszédságismeretet munkálva, a sorsszerű gazdasági-politikai-kulturális egymásrataltság belátásának igényével.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

Tanári bevezető előadás, majd a kijelölt olvasmányok, iratok referátum jellegű, illetve közös feldolgozása, elemző vizsgálata; fokozottan támaszkodva a történeti földrajz, a demográfia, a társadalomlélektan és más rokon és társ-tudományok eredményeire és módszereire. A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BÁRDI Nándor: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete*. Kalligram. Pozsony, 2004.

GERGELY Jenő (szerk.): *Autonómiák Magyarországon 1848-2000*. L'Harmattan, Budapest, 2006.

HALECKI, Oscar: *A nyugati civilizáció peremén. Kelet-Közép-Európa története*. Osiris-Századvég – 2000, Budapest, 1995.

Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában I-VII. / Összegyűjt. és jegyz. ell.: KEMÉNY G. Gábor [SZARKA László és SZÁSZ Zoltán], Tankönyvkiadó Vállalat / MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1952-1999.

Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Szerk.: BÁRDI Nándor – FEDINEC Csilla – SZARKA László. Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008.

KLEMENT Judit – MISKOLCZY Ambrus – VÁRI András: *Szomszédok világai. Kép, önkép és a másikról alkotott kép*. Szöveggyűjtemény. MTA-ELTE Atelier, Budapest, 2006.;

Köztes-Európa, 1774-1993. Térképgyűjtemény / Összeáll.: PÁNDI Lajos. Osiris – Századvég, Budapest, 1998.

KOZMA István, PAPP Richárd (szerk.): *Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében* Gondolat – MTA NKI, Budapest, 2003.

Magyarok kisebbségben és szórványban: a Magyar Miniszterelnökség Nemzetiségi és kisebbségi Osztályának válogatott iratai / Főszerk.: ROMSICS Ignác. Teleki László Alapítvány Budapest, 1995.

RADISICS Elemér (szerk.): [A] *Dunatáj. Történelmi, gazdasági és földrajzi adatok a Dunatáj államainak életéből*, I-III. köt. Gergely R. Rt. Budapest, 1946.

ZEIDLER Miklós: *Trianon*. Osiris, Budapest, 2003

ZÖLLNER, Erich: *Ausztria története*. Osiris, Budapest, 1999.

AJÁNLOTT IRODALOM:

- ARATÓ Endre: *A magyarországi nemzetiségek nemzeti ideológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.;
- BEKSICS Gusztáv: *A román kérdés és a fajok harca Európában és Magyarországon*. Budapest, 1895.
- BEREND T. Iván: *Kisiklott történelem. Közép- és Kelet-Európa a hosszú 19. században*. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2003.
- DURANDIN, Chatrine: *A román nép története*. Maecenas, Budapest, 1998.
- EILER Ferenc: *Kisebbségvédelem és revízió. Magyar törekvések az Európai Nemzetiségi Kongresszuson (1925-1939)*. MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest, 2007.
- HORNYÁK Árpád: *Találkozások – ütközések. Fejezetek a XX. századi magyar-szerb kapcsolatok történetéből*. Bocz, Pécs, 2010.
- JANCsó Benedek: *A román irredentista mozgalmak története*. Bocskay Szövetség, Budapest, 1920.
- János, Andrew, C.: *Haladás, hanyatlás, hegemonia Kelet-Közép-Európában*. Helikon – Universitas, Budapest, 2003.
- KEMÉNY G. Gábor (szerk.): *A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Válogatás hét évszázad írásaiból*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.
- KEMÉNY Gábor: *A magyar nemzetiségi kérdés története, I. rész: a nemzetiségi kérdés a törvények és tervezetek tükrében, 1790-1918*. Gergely R. Rt., Budapest, 1946.
- KOVÁČ, Dušan: *Szlovákia története*. Kalligram, Pozsony 2000.
- MAKKAI Béla: *Végvár vagy hídfő? Az „idegenben élő magyarság nemzeti gondozása” Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában, 1904–1920*, Lucidus Kiadó, Budapest, 2003.
- MAKKAI Béla: *Magyarok temetője, Ó-Románia. A regáti magyarság a dualizmus kori nemzetpolitikában*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2021.
- MAYER Mária: *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860-1910*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.
- MCCAGG, William O.: *Zsidóság a Habsburg Birodalomban, 1670-1918*. Cserépfalvi, Budapest, 1992.
- RESS Imre: *Kapcsolatok és keresztutak. Horvátok, szerbek, bosnyákok a nemzetállam vonzásában*. L'Harmattan, Budapest, 2004.
- ROMSICS Ignác (szerk.): *Integrációs törekvések Közép- és Kelet-Európában a 19. és 20. században*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1997.
- ROMSICS Ignác: *Nemzet, nemzetiség, állam Kelet-, Közép- és Délkelet-Európában*. Napvilág, Budapest, 1998.
- SOKCSEVITS Dénes: *Magyar múlt horvát szemmel*. Magyar a Magyarért Alapítvány, Budapest, 2004.

A HORTHY KORSZAK TÖRTÉNETI FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelezően választható

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0309

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, Dr. habil. Ujváry Gábor, Dr. Rigó Róbert

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: Referátum és beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A hallgatók megismertetése a Horthy-korszak kulturális intézményrendszerének történetével, mindenekelőtt az oktatás- és a művészetpolitika vitatott kérdéseinek és az ebből adódó társadalmi problémáknak az elemzése, valamint a kulturális külpolitika legfontosabb eseményeinek bemutatása révén, illetve a magyar kultúrpolitika legjelentősebb személyiségei életének és tevékenységének felvázolásával. A gazdasági és társadalmi, szociálpolitikai, a katonai konfliktusok releváns forrásainak a megismertetése.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzus során – a kultúrpolitika értelmezési módjaival kapcsolatos viták ismertetését követően – kronológiai rendben haladva vázoljuk a hallgatóknak a magyar kultúrpolitika, gazdaság, szociálpolitika, társadalom két világháború közötti történetét, szervezeti kereteit, legfontosabb intézményeit, különös hangsúllyal az oktatás- és a művészetpolitikára, illetve a legjelentősebb magyar kultuszminiszterek tevékenységének bemutatására koncentrálna. A gazdasági, szociálpolitikai, a háborús konfliktusok keletkezésének és mikéntjének elemzése speciális dokumentumok segítségével.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

DOMBRÁDY Lóránd: *A magyar hadigazdaság a második világháború idején*. Petit Real, Budapest, 2003.

DRABANCZ M. Róbert – FÓNAI Mihály: *A magyar kultúrpolitika története 1920–1990*. Csokonai, Debrecen, 2005.

LADÁNYI Andor: *A gazdasági válságtól a háborúig. A magyar felsőoktatás az 1930-as években*. Budapest, Argumentum, Budapest, 2002.

LADÁNYI Andor: *Klebelsberg felsőoktatási politikája*. Argumentum, Budapest, 2000.

ROMSICS Ignác: *A Horthy-korszak*. Helikon Budapest, 2017.

SZABÓ Péter: *A Don-kanyar. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története (1942-1943)*. Corvina Kiadó, Budapest, 2001.

SZAKÁLY Sándor: *Volt-e alternatíva? Magyarország a második világháborúban*. Ister Kiadó, Budapest, 1999.

SZÁVAI Ferenc: A Horthy-korszak gazdasági élete 1920-1945. In.: *A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi tervig*. Szerk.: GULYÁS László, JATEpress Szeged, 2009. 113-124.

SZÁVAI Ferenc: *A Horthy-korszak jóléti állama, eredményei a gazdasági modernizáció tükrében*. Közép-Európai Közlemények 10: 4 / No. 39 (2017). 136-151.

UJVÁRY Gábor: *A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”* Ráció, Budapest, 2010.

AJÁNLOTT IRODALOM:

KLEBELSBERG Kuno (Vál., s.a.r., a bev. és a jegyzeteket írta: T. Kiss Tamás) (Magyar panteon) Új Mandátum, Budapest, 1999.

KOVÁCS I. Gábor: A magyarországi tudáselitek (1848-1944) és a felekezeti-művelődési alakzatok. In: Kiss Réka, Lányi Gábor, szerk: Hagyomány, Identitás, Történelem 2018. L'Harmattan-KRE, Budapest, 135-150.

MANN Miklós: *Magyar oktatási miniszterek, 1848–2002*. Önkonet, Budapest, 2005.

MÉSZÁROS István: *A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája, 996–1996*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

SZÁVAI Ferenc: *A Horthy-korszak jóléti állama, eredményei a gazdasági modernizáció tükrében*. Közép-Európai Közlemények, Köt. 10, Kiad. 4., Szeged, 2017. 136-151.

TOMKA Béla: Az első világháború és a trianoni béke gazdasági hatásai Magyarországon., In: Bódy, Zsombor (szerk.) *Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest, 2018. 47-80.

TOMKA Béla: Gazdasági változások és a fogyasztás alakulása a huszadik századi Magyarországon In: Kovács Kiss Gyöngy és Romsics Ignác, szerk., *A mi 20. századunk* Komp-Press Kiadó–Korunk, Kolozsvár, 2011. 101-179.

TOMKA Béla: *Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában*. Századvég Kiadó, Budapest, 2003.

VI. 2. 1. 3. modul - Társadalom, politika-, had- és gazdaságtörténet Magyarországon 1945-1990.

Magyarország második világháborús szereplésének, majd az azt követő, „szovjet tömbön” belüli soha nem látott radikális társadalmi változásoknak a magyar történelemben való elhelyezését, az ezzel kapcsolatos koherens összefüggések feltárását és magyarázatát alapvető tudományos feladatunknak tekintjük.

A hallgatók e modul kurzusain megismerik az európai történetírás korszakon belüli trendjeit, az 1945-től 1990-ig tartó időszak történetírásának jellemzőit és a folyamatokat alakító személyek tevékenységét. A tematikában hangsúlyos szerepet kap a Rákosi- és a Kádár-korszak történetpolitikai szemléletének értelmezése, a történetírás intézményrendszerének a bemutatása, továbbá a történész-társadalom személyi összetételében, felkészültségében, továbbá a módszertani eljárásokban bekövetkező változások ismertetése.

A háború utáni hazai gazdaság története forrásközpontú feldolgozásával vizsgáljuk a piacgazdaság felszámolásától a hadikommunizmuson és a szocialista gazdaságon át ívelő, a piacgazdaság ismételt kiépítéséig tartó időszak történéseit. Célunk a gazdaságtörténet iránti figyelem és érdeklődés felkeltése.

További célunk, hogy a rendelkezésre álló források alapján ismertessük a magyarság és a vele bizonyos sorsközösséget alkotó szomszéd népek fejlődésében a történelmi alternatívák és sorsszerű determinizmusok viszonyát. Különösen hangsúlyosnak érezzük az európai összefüggésekben elhelyezett, kikényszerített népmozgások összetevőinek bemutatását.

Az általános társadalomtörténeti kurzusra alapozva célunk a korszak társadalomtörténete hazai forrásainak és kutatómódszertanának megismerése, esettanulmányok feldolgozása. Egyes részterületekre koncentráló munkákra építve dolgozunk fel olyan témákat is, mint: a társadalmi hierarchia felsőbb rétegeinek a felszámolása (arisztokrácia, nagy- és középpolgárság, birtokos parasztság) az életmód és mentalitás, hétköznapi és ünnepnapok, az egyházak és vallásgyakorlás, utóbbi esetén külön figyelemmel a pártállami rendszer idején bekövetkezett változásokra és azok mozgatórugóira.

Az 1956-os forradalommal és szabadságharccal, meghatározó jelentőségű a modernkori magyar történelem kutatásában. Az 1956-os eseményeknek – mint a jelzett rendszerből való kiválási kísérletnek – a története olyan meghatározó időszaka a magyar történelemnek, amely napjainkig érezteti hatását. Az 1956 utáni politikai, társadalmi és gazdasági változások, a „szovjet modelltől” való eltérési törekvések a magyar társadalom egészét átformálták. Ezeknek a folyamatoknak a feltárása, bemutatása is Doktori Iskolánk fontos feladata.

Magyarországon a második világháborútól a szocialista rendszer lebontásáig tartó időszakra fókuszálva foglalkozunk a Magyar Honvédség/Néphadsereg mellett létező erőszakszervezetek történetének forrásközpontú - primer iratanyagokra és a kortárs visszaemlékezésekre épített – feldolgozásával, amelynek eredményeként tovább mélyítjük a doktoranduszok kutatás módszertani felkészültségét és tárgyi tudását.

A modul kertében folyó képzés további célja az újonnan létrehozott rendőrségi, ügyészségi és bírósági szervezet működésének elsődleges forrásokra alapozott vizsgálata, elemzése, a (i)gazságügyi szervek által lefolytatott eljárások sajátosságainak a feltárása.

A képzés során különösen fontosnak tartjuk a lokális és regionális, kisebb léptékű, illetve mikrotörténeti elemzéseket, amelyek egy-egy, összehasonlításra törekvő tematikus esettanulmány formájában, átfogó és modern forráskutatás alapján kapcsolódhatnak a történeti ábrázolás közép-európai és országos szintjeihez.

A Doktori Iskola hallgatóinak a felkészülését azzal is segítjük, hogy szoros együttműködésre törekszünk a bécsi Osztrák Hadilevéltárral, a budapesti Hadtörténelmi Levéltár és Irattárral, a Magyar Országos Levéltárral, a Ráday Levéltárral valamint az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárával. Mivel a törzstagok közül számosan külföldi oktatói és kutatói tapasztalatokkal rendelkeznek, nemzetközi kutatási programokban vettek részt, ez azt jelentheti, hogy a doktoranduszok számára ezáltal is biztosítottak tűnik a külföldi tapasztalatcsere és a kutatás lehetősége.

TÖRTÉNETÍRÁS ÉS TÖRTÉNELEMSZEMLELET A XX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1.

KREDITÉRTÉK: 4.

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0401

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. habil. Bertalan Péter

OKTATÓ(K): Dr. habil. Bertalan Péter; Prof. Dr. Hermann Róbert; Dr. Bognár Zsolt; Dr. Rigó Róbert

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus bemutatja a 20. század második felének magyar történetírásban lejátszódó folyamatait. A hallgatók megismerik az európai történetírás korszakon belüli trendjeit, az 1945-től 1989-ig tartó időszak történetírásának jellemzőit és a folyamatokat alakító személyek tevékenységét. Az 1950-es évek végéig terjedően vizsgáljuk a szemantikus marxista és az aktuálpolitikának teljesen alárendelt történetírás jellemzőit. A tematikában hangsúlyos szerepet kap a Kádár-korszak történetpolitikai szemléletének értelmezésében, a történetírás intézményrendszerében, valamint a történetírási szemlélet személyi összetételében, felkészültségében, továbbá a módszertani eljárásokban bekövetkező változások bemutatása.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az órákat a tantárgyfelelős oktató maximum 30 perces prezentációja nyitja és ezután következik az adott témakör interaktív megvitatása, feldolgozása. Tervezett témakörök: A 20. századi európai történetírás jellemzői, ismeretelméleti irányzatok, az Annales, a posztmodern történetírás. A magyar történetírás „elfoglalása” az átmenet éveiben, köztörténeti háttér bemutatása. Személyi viszonyok és emberi sorsok a Moszkvából hazatértek és az itthoniak szerepe, a megtörték lehetőségei. Új intézmények létrejötte, rendeltetésük és tevékenységük, a Kelet európai Tudományos Intézet feloszlása. A korszak nagy történetírói. Intézményi és ideológiai keretek átalakulása a Kádár-korszakban. Rendszerváltozás a történetírásban.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, a téma szakirodalmának és a forrásoknak hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

Kötelező irodalom:

ROMSICS Ignác: *Clio bűvöletében - Magyar történetírás a 19-20. században - nemzetközi kitekintéssel* Osiris Kiadó, Budapest, 2011. 355–504.

ROMSICS Ignác: *Hérodotosztól Harariig. A nyugati történeti gondolkodás korszakai, irányzatai és klasszikusai* Helikon Kiadó Budapest, 2024. 469–489.

GYÁNI Gábor: *A polgári és parasztpolgári Magyarország Társadalomtörténeti vizsgálódások* Kronosz Kiadó, Pécs, 2025

GYÁNI Gábor: *Relatív történelem*. Typotex, Budapest, 2007.

AJÁNLOTT IRODALOM:

ASSMANN, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó. Budapest, 2013.

A magyar történet új szintézisének előmunkálatai. Történelmi Szemle, 1968. 102–156.

BARÁTH Katalin: *A történetírás terhe. A magyar historiográfia rendhagyó története*. Kijarat Kiadó. Budapest, 2021.

GLATZ Ferenc: Számvetés. Eredmények, tanulságok a Magyarország története eddigi munkálataiban. *Századok*, 1981. 1244–1263.

GOSZTONYI Péter: Történelemszemlélet, történelemtudat és történeti irodalom Magyarországon. *Korunk*, 1995/4. 31–40.

HANÁK Gábor: Kosáry Domokos pályaképéhez. In FERCH Magda, ORMOS Mária (szerk.): *Hommage à Kosáry Domokos*. Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, Budapest, 2009. 86–120.

HANÁK Péter: Historizálás és történetiség a kiegyezés vitájában. In CIEGER András (szerk.): *A kiegyezés*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 439–470.

HEGEDŰS B. András – RAINER M. János szerk.: *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján. III. Történészvita*. Kelenföld Kiadó–ELTE, Budapest, 1990.

Jelentés a történettudomány helyzetéről 1968–1974. MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei, Budapest, 1976. 203–224.

LACKÓ Miklós: Molnár Erik és a 60-as évek történész-vitája. *Századok*, 2008. 1483–1536.

ERŐS Vilmos: A magyar történetírás 1945 után. *Valóság* LVI. évf. 2013/10. sz. 48–74.

MISKOLCZY Ambrus – SZÁSZ Zoltán: Makkai László. *Korunk*, 2011/5. 85–89.

MOLNÁR Erik: A magyar történetírás fejlődése az elmúlt évtizedben. *Századok*, 1960. 45–58.

N. PÁL József: Egy történész-koncepció körülményei és következményei. Pillantás a Molnár Erik-vitára. *Hitel*, 1999/2. 52–65.

PACH Zsigmond Pál – RÁNKI György: A Történettudományi Intézet 25 éve. *Történelmi Szemle*, 1974. 465–475.

PACH Zsigmond Pál: *Történetsszemlélet és történettudomány. Cikkek, tanulmányok*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977.

RÁNKI György: 20 éves a Történettudományi Intézet. *Történelmi Szemle*, 1969. 165–169.

RÓNAI András: *Térképezett történelem*. Magvető, Budapest, 1989.

ERŐS Vilmos – TAKÁCS Ádám (szerk.): *Tudomány és ideológia között – tanulmányok az 1945 utáni magyar történetírásról*. Talentum sorozat 13. ELTE EÖTVÖS KIADÓ, Budapest, 2012.

MAGYARORSZÁG A NEMZETKÖZI TÉRBEN – FORRÁSOK ÉS KUTATÁSMÓDSZERTAN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 1.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0402

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. habil. Makkai Béla

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Horváth Miklós; Dr. Bognár Zalán

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A rendelkezésre álló források alapján megvizsgálni a magyarság és a vele bizonyos sorsközösséget alkotó szomszéd népek fejlődésében a történelmi alternatívák és sorsszerű determinizmusok viszonyát a kétpólusúvá világrendben és az azt követő egyedi és regionális útkeresésben.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az első világhézagást követő terület-átszabás a magyar revíziós politika, és az utódállami autarkias-homogenizációs politika zsákutcájába terelte a Kárpát-medence népeinek kapcsolatát, ami a létező konfliktusok kiélezésével nagyhatalmi expanziók okozója lett. A szovjet hegemonia térségi megszilárdulása még rontani tudott a magyar nemzetpolitika esélyein – nem csak a tulajdonviszonyok gyökeres megváltoztatásával (államosítás, kollektivizálás), vagy az erőltetett iparosítás gyökértelenítő, hagyományromboló hatásai miatt, de – az elszakított nemzetrészekkel való kapcsolattartásban is, hiszen az „utolsó csatlóssággal” megbélyegzett önfeladó, internacionalista magyar kormányzattal a térség szociál-nacionalista rezsimjei álltak szemben. Az 1956-os magyar forradalom leverése mintegy 200000 magyar kivándorlását és politikai apátiát eredményezett, míg a szomszédságban újjólal alkalmat kínált a magyar nemzeti kisebbségek elleni fellépésre, ami, ha nem is érte el az 1944-1948 közötti megtorlások (állampolgársági jogok megvonása, tömeges kitelepítés, etnikai tisztogatások) mértékét, további nyomatókat adott az elszakított nemzetrészek „elfejlődésének”.

Ezt a drámai folyamatot akasztotta meg a rendszerváltás után a nemzeti-szuverenista kormányzati szándék a kedvezménytörvény, majd a kettős állampolgárság bevezetésével.

Egy közel fél évszázados birodalmi alávetettség és ideológiai fogság után milyen kórképet nyerhetünk a szuverenitását visszanyert nemzet állapotáról, megújulási képességéről, a kormányzati nemzetstratégiák eredményességéről, különös tekintettel a szomszédságpolitikára és az Európai Unióval ápoló ellentmondásos kapcsolatokra.

A korszak e kiemelt kérdéseit főként társadalomtörténeti aspektusból, összehasonlító módszerrel kívánjuk elemezni, támaszkodva a politikai földrajz, a demográfia, a statisztika, a társadalomlélektan, vagy az önálló diszciplinává fejlődő kisebbségkutatás eredményeire, forrásaira és módszereire.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt tematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiadóadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

ABLONCZY Balázs – FEDINEC Csilla (szerk.): *Folyamatok a változásban. A hatalomváltások társadalmi hatásai Közép-Európában a XX. században*. TLA, Budapest, 2005. 449 p.

BÁRDI Nándor – FEDINEC Csilla – SZARKA László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008. p. 186-445.

BÁRDI Nándor: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete*. Kalligram. Pozsony, 2004.

GERGELY Jenő (szerk.): *Autonómiák Magyarországon 1848-2000*. L'Harmattan, Budapest, 2006.

IZSÁK Lajos – NAGY József: *Magyar történeti dokumentumok 1944-2000*. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

- János, ANDREW, C.: *Haladás, hanyatlás, hegemonia Kelet-Közép-Európában*. Helikon – Universitas, Budapest, 2003.
- KÁNTOR Zoltán – MAJTÉNYI Balázs (szerk.): *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről*. Rejtjel, Budapest, 2005. 631 p.
- KLEMENT Judit – MISKOLCZY Ambrus – VÁRI András: *Szomszédok világai. Kép, önkép és a másiktól alkotott kép*. Szöveggyűjtemény. MTA-ELTE Atelier, Budapest, 2006.
- KOZMA István – PAPP Richárd (szerk.): *Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében*. Gondolat – MTA NKI, Budapest, 2003.
- PÁNDI Lajos (összeáll.): *Köztes-Európa, 1774-1993. Térképgyűjtemény*. Osiris – Századvég, Budapest, 1998.
- ROMSICS Ignác (főszerk.): *Magyarok kisebbségben és szórványban. A Magyar Miniszterelnökség Nemzetiségi és kisebbségi Osztályának válogatott iratai*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1995.
- ROMSICS Ignác (szerk.): *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914-1999*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.
- TOMKA Béla: *Gazdasági növekedés, fogyasztás, életminőség. Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig*. Akadémiai, Budapest, 2011.
- AJÁNLOTT IRODALOM:
- ARDAY Lajos: *Magyarok a szerb-jugoszláv Vajdaságban 1944-1989*. Magyar Kisebbség, 9-10. sz. = 3. évf. (1997.) 3-4. sz.
- ÁBRAHÁM Barna – STEKOVICS Rita – GEREKEN Ferenc: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2003.
- BÁRDI Nándor – FEDINEC Csilla (szerk.): *Etnopolitika. A közösségi, magán- és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közép-Európában*. TLA, Budapest, 2003. 342 p.
- DURANDIN, Chatrine: *A román nép története*. Maecenas, Budapest, 1998.
- FÜLÖP Mihály – VINCZE Gábor (vál., szerk., bev.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar-román kapcsolatok történetéről (1945-1947)*. TLA, Budapest, 1998. 492 p.
- Kováč, Dušan: *Szlovákia története*. Kalligram, Pozsony 2000.
- POPÉLY Árpád – Štefan ŠUTAJ – SZARKA László: *Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés, 1945-1948. Történeti háttér, dokumentumok és jogszabályok*. Attraktor, Gödöllő, 2007. 366 p.
- ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Helikon, Budapest, 2023.
- ROMSICS Ignác: *Nemzet, nemzetiség és állam. Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században*. Napvilág, Budapest, 1988. 418 p.
- SOKCSEVITS Dénes: *Magyar múlt horvát szemmel*. Magyar a Magyarért Alapítvány, Budapest, 2004.
- VARGA E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája, 1850-1992*. Helységnevtár. Pro-Print, Csíkszereda, 2002. 556 p.
- ZÖLLNER, Erich: *Ausztria története*. Osiris, Budapest, 1999.

MAGYARORSZÁG POLITIKAI ESZMETÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZEREI 1945-1990

(források és kutatómódszertan)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0403

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Kovács Dávid

OKTATÓ(K): Dr. Kovács Dávid; Dr. habil. Bertalan Péter; Prof. Dr. habil. Horváth Miklós

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus nyújtotta ismeretek két alapvető cél elérését szolgálják. Egyrészt azt a célt, hogy a doktori iskola hallgatói megismerjék a korszak politikai eszmetörténetére vonatkozó megkerülhetetlen szakirodalmi anyagot, az egyes művek mögött munkáló elméleti szempontokat, valamint a téma kutatását övező teoretikus vitákat. A kurzus másik célja, hogy a doktoranduszok reprezentatív, különböző típusú forrásszövegek feldolgozásán és értelmezésén keresztül átfogó képet kapjanak a vizsgált korszak politikai eszmetörténetének legfontosabb összefüggéseiről, szereplőiről és tartalmi vonatkozásairól. Ez utóbbi felöleli az 1945 és 1947 közötti időszak demokrácia-vitáit, a pártállami ideológia konstans és változó elemeit, valamint az emigráció és a hazai ellenzék rendszerkritikáit és politikai helyzetértékeléseit.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ (RÉSZ)KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzus fókuszában a kommunista, majd 1948-at követően a kommunista pártállami ideológia központi, annak eszmei identitását meghatározó fogalmi állnak: népi/szocialista demokrácia, szocialista hazafiság és annak ellenfogalma a burzsoá nacionalizmus, valamint a szocialista tudat. Ezek a fogalmak nem pusztán a kommunista rendszer ideológiai magját jelentették, de 1948 után az elvárt állampolgári vélemények, gondolatok és magatartásformák lehetséges határait is kijelölték. A kurzus kiindulási pontja az 1945 és 1947 közötti átmeneti időszak, amelynek során a meghatározó kommunista ideológusok (Révai József, Lukács György, Andics Erzsébet) kimunkálták, s szövegeikben kibontották a (népi) demokrácia- és hazafiság általuk kreált fogalmait. A kurzus során ezek jelentésrétegeit fejtjük fel. Ezt követi a Kádár-rendszer ideológiájának szemrevételezése, a központi fogalmak, vagyis a szocialista demokrácia, a szocialista tudat, a szocialista hazafiság és a burzsoá nacionalizmus részben módosuló jelentéstartalmainak vizsgálata. Ennek a vizsgálatnak a forrásbázisát a párt ideológiai irányelveit rögzítő párthatározatok, a központi ideológiai szócsőnek tekinthető orgánusok (Társadalmi Szemle, Pártélet) egyes írásai, valamint az irányelveket a szélesebb társadalmi nyilvánosságba, elsősorban a tudományos és közéleti periodikákba (Világosság, Új Írás, Kortárs stb.) átültető (párt)értelmiségi (Molnár Erik, Király István, Pach Zsigmond Pál) megnyilatkozások képezik. A kurzus a Kádár-rendszer egy további ideológiai sajátosságát, nevezetesen a rendszernek az életszínvonal emelkedésével történő önlegitimáló hatalmi és retorikai technikáit is görcső alá vonja. Ennek céljából tekintjük át az állampárt által konstruált és irányított úgynevezett életmód-viták bizonyos momentumait, amelyek a párt intenciói értelmében a prosperitás és az életszínvonal emelkedés képzetét voltak hivatottak erősíteni a társadalomban.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A kurzus az egyes témakörökhöz kapcsolódó tanári előadásokra, a téma szakirodalmának és a forrásoknak hallgatók részéről történő bemutatására, valamint a szövegek közös elemzésére és értelmezésére, a róluk szóló interaktív beszélgetésekre épül.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

KÖTELEZŐ IRODALOM:

FÖLDES György: *Nemzet és hegemonia. Magyarország 1945-1989*, Napvilág, Budapest, 2021, 37-62.

GYURGYÁK János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*, Osiris, Budapest, 2007, 501-534.

HELLER Mária – NÉMEDI Dénes – RÉNYI Ágnes: *Népesedési viták. 1963-1986*, In: *Századvég* 1990/2., 69-105.

KOVÁCS Dávid: A kádári politika és a nemzeti identitás. A viszonyrendszer értelmezései, In: *Nemzetfelfogás és történelemszemlélet a 20. századi Magyarországon*, L'Harmattan, Budapest, 2017, 53-70.

MAJTÉNYI György: *A Kádár-kor társadalmá*, MTA doktori értekezés, Budapest, 2020, 163-187.

N. PÁL József: *Egy történész-koncepció körülményei és következményei. Pillantás a Molnár Erik-vitára*, In: *Hitel*, 1999/2., 52-65.

PAP Milán: „*A nép és a szülőföld igaz szeretete*”. *A szocialista hazafiság fogalma a Kádár-rendszerben*, In: *Politikatudományi Szemle* 2013/1., 68–83.

PAP Milán: *A népitől a szocialista demokráciáig. A korai Kádár-korszak demokráciafogalma a pártfolyóiratok tükrében*, In: *Múltunk*, 2015/1., 202-226.

RAINER M. János: A magyarországi sztálinizmus – diskurzusok, In: *Bevezetés a kádárizmusba*, 1956-os Intézet-L'Harmattan, Budapest, 2011, 41-78.

RAINER M. János: Poszt sztálinizmus és kádárizmus – történeti diskurzusok, In: *Bevezetés a kádárizmusba*, 1956-os Intézet-L'Harmattan, Budapest, 2011, 95-148.

ROMSICS Ignác: *Clio bűvöletében*, Osiris, Budapest, 2011. 357-422.

SZABÓ Miklós: Magyar nemzettudat-problémák a huszadik század második felében, In: *Politikai kultúra Magyarországon. 1896-1986*, Atlantisz, Budapest, 1989, 225-251.

AJÁNLOTT IRODALOM:

BIHARI Mihály: *Magyar politika 1944-2004*, Osiris, Budapest. 2005.

GYARMATI György: *A Rákosi-korszak*, Rubikon Könyvek, Budapest, 2021.

HELLER Mária – NÉMEDI Dénes – RÉNYI Ágnes: A magyar nyilvánosság szerkezetváltozásai a Kádár-rendszerben In: *Értékredek és társadalmi- kulturális változások*. Somlai Péter (szerk.): ELTE Szociológiai Intézet, Budapest, 1992, 109–118.

KALMÁR Melinda: *Ennivaló és hozomány - A kora kádárizmus ideológiája*, Magvető, Budapest, 1998.

KALMÁR Melinda: *Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjet rendszer, 1945-1990*, Osiris, Budapest, 2014.

MEVIUS, Martin: *Agents of Moscow. The Hungarian Communist Party and the Origins of Socialist Patriotism 1941-1953*, Oxford University Press, Oxford, 2005.

PAP Milán: *Kádár demokráciája*, Nemzeti Közszerkezet Egység, Budapest, 2015.

RIPP Zoltán: Volt-e kádárizmus? Ideológia és praxis, In: Földes György – Mitrovics Miklós (szerk.): *Kádár János és a 20. századi magyar történelem*, Napvilág, Budapest, 2012, 43-68.

MAGYARORSZÁG GAZDASÁGTÖRTÉNETE 1945–2000 – FORRÁSOK ÉS KUTATÁSMÓDSZERTAN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 2.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0404

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. habil. Bertalan Péter

OKTATÓ(K): Dr. habil. Bertalan Péter; Dr. habil. Germuska Pál

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Bevezetés a háború utáni hazai gazdaság történetének szakirodalmába, módszertanaiba és a forrásaiba. A tárgyalt fél évszázad a piacgazdaság felszámolásától a hadikommunizmuson és a szocialista gazdaságon át ível a piacgazdaság ismételt kiépítéséig. A vizsgált témakörök hazai és nemzetközi irodalma megteremti a háttértudást a megismerendő levéltári és statisztikai források elemzéséhez, feldolgozásához. Célunk megismertetni a különféle vizsgálati nézőpontokat és elemzési módszereket a gazdaságtörténet iránti figyelem és érdeklődés felkeltése érdekében.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kurzust egy bevezető előadás nyitja, amely bemutatja a gazdaságtörténet mibenlétét, legfontosabb irányzatait. Ezt követően az alábbi témakörök kerülnek sorra:

- Földosztás, háború utáni újjáépítés, jóvátétel, az államosítás szakaszai és a piacgazdaság felszámolása
- Gazdaságirányítás és intézményrendszer: a pártállami mechanizmus kiépülése és működésének változásai a hadikommunizmustól a különféle reformokig
- Külgazdasági, külpiaci feltételek: globalizáció, nemzetközi pénzügyi rendszerek, a nemzetközi integrációkkal (KGST, Közös Piac) kapcsolatos fejlemények, a magyar külgazdasági stratégia változásai
- A tényleges gazdasági teljesítmény: a főbb makrogazdasági mutatók alakulása – mérés (GDP, NMP), gazdasági növekedés, beruházások, fizetési mérleg, külső adósság
- Az államháztartás folyamatai: a költségvetés átalakításai (költségvetésen kívüli kezelés), adózás, honvédelmi kiadások, a hiány mértéke és menedzselése, a különféle támogatások rendszerei
- Szektorális változások a gazdaságban: az ipar, a mezőgazdaság és a szolgáltatások teljesítménye, az egyes szektorok arányainak változásai, a változást generáló nagy projektek – iparosítás, kényszerkollektívizálás
- Területi és településpolitika, az urbanizáció hajtóerői és változásai
- Az állami vállalatok jellegzetességei – vállalat- és vállalkozástörténet
- A magánszektor helyzete, alakulása: a szabályozás változásai, a magángazdaság megjelenési formái
- Az életszínvonal alakulása: hagyományos mutatókkal (GDP/fő), újabb mutatókkal (Human Development Index stb.), jövedelmek és vagyonok
- A posztkommunista átmenet jellegzetességei

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

A kötelező irodalomban szereplő művek meghatározott részeit (max. 30–50. oldal) olvassák a hallgatók az egyes témakörökhöz, az órákon sorra kerülő kiselőadásokra (referátumokra) pedig az ajánlott irodalom meghatározott részeiből készülnek fel. A kötelező és ajánlott irodalom jelenleg abc rendben és nem tematikusan csoportosított.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

CSABA László: Válság, gazdaság, világ: adalék Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez (1988–2018). Budapest, 2018, Éghajlat Könyvkiadó

CSIKÓS Gábor, Ö. KOVÁCS József, HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): A vidék szovjetizálása. Budapest, 2023, Jaffa Kiadó

FEITL István: Talányos játszmák. Magyarország a KGST erőterében 1949–1974. Budapest, 2016, Napvilág Kiadó

GERMUSKA Pál: Indusztria bővületében. Fejlesztéspolitika és a szocialista városok. Budapest, 2004, 1956-os Intézet

GYARMATI György: A Rákosi-korszak: rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956. Budapest, 2011, ÁBTL–Rubicon

HONVÁRI János: XX. századi magyar gazdaságtörténet. Budapest, 2006, Aula Kiadó

HORVÁTH Sándor–Kecskés D. Gusztáv–Mitrovits Miklós (szerk.): Magyarország külkapcsolatai (1945–1990). Budapest, 2021, ELKH BTK TTI

KAPOSI Zoltán: A 20. század gazdaságtörténete. Budapest–Pécs, 2004, Dialóg Campus Kiadó.

KORNAI János: A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan. Budapest, 1993, HVG Rt.

KOVÁCS József, Ö.: A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában: a vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete, 1945–1965. Budapest, 2012, Korall

MONG Attila: Kádár hite. A magyar államadósság története 1956–1990. Budapest, 2012, Libri Kiadó

PERSSON, Karl Gunnar: An Economic History of Europe: Knowledge, Institutions and Growth, 600 to the Present. Cambridge, 2010, Cambridge University Press. 2010.

TOMKA Béla: Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség: Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig. Budapest, 2011, Akadémiai Kiadó

AJÁNLOTT IRODALOM:

BELÉNYI Gyula: Az alföldi városok és a településpolitika (1945–1963). Szeged, 1996, Csongrád Megyei Levéltár

BELÉNYI Gyula: Válság 1953. Tanulmány és dokumentumok. Budapest, 2011, Históriaantik Könyvesház

BELUSZKY Pál: Magyarország településföldrajza. Általános rész. Budapest – Pécs, 1999, Dialóg Campus Kiadó

BERTALAN Péter: Egy „keserédes” történet. A magyarországi cukoripar privatizációja a globalizáció és a geopolitika tükrében. Budapest, 2016, Éghajlat Könyvkiadó

BERTALAN Péter: Sorsfordító évek 1990–1994: dilemmák és alternatívák a gazdaságpolitikában. Budapest, 2023, VERITAS Intézet – Magyar Napló

BORHI László: Magyarország a hidegháborúban. A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945–1956. Budapest, 2005, Corvina

BOTOS János: A korona, pengő és forint inflációja (1900–2006). Budapest, 2006, Szaktudás Kiadó Ház

FRITZ, Bartel: The Triumph of Broken Promises. The End of the Cold War and the Rise of Neoliberalism. Cambridge (Massachusetts), 2022, Harvard University Press

GERMUSKA Pál: A magyar középépítőipar: Hadiipar és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között. Budapest, 2014, ÁBTL–Argumentum Kiadó

GERMUSKA Pál: Adalékok a magyarországi gazdasági intézményrendszer változásaihoz, 1945–1948. In: Bank Barbara – Germuska Pál (szerk.): Lépések a gazdasági teljhatalom felé 1945–1948. Budapest, 2017, Nemzeti Emlékezet Bizottsága. 11–75.

GERMUSKA Pál: Szocialista csoda? Magyar iparfejlesztési politika és gazdasági növekedés, 1950–1975. Századok, 146:1 (2012) 47–78.

GERMUSKA Pál: Vörös arzenál. Magyarország részvétele a nemzetközi hadiipari együttműködésben a KGST keretei között. Budapest, 2010, Argumentum Kiadó–1956-os Intézet

GERMUSKA Pál–Ö. KOVÁCS József (szerk.): Adózás és adóelkerülés Magyarországon a 15–20. században. Budapest, 2021, Magyar Nemzeti Levéltár – Magyar Kormánytisztviselői Kar

HONVÁRI János (szerk.): Győr fejlődésének mozgatórugói. Győr, 2014, Universitas-Győr Nonprofit Kft.

KISS Erika: A Hűtőgépgyár és Jászberény fél évszázada. Jászberény, 2003, Gépipari Tudományos Egyesület

NEMES NAGY József – LÖCSEI Hajnalka: Hosszú távú megyei ipari növekedési pályák (1964–2013). Területi Statisztika, 18[55]:2. (2015) 100–121.

SIMON Béla: A nemzetgazdasági pénzügyi vagyona és finanszírozása – az 1970-es és 1980-as évek pénzügyi számlái. Statisztikai Szemle, 96:3 (2018) 274–291.

TOMKA Béla: Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában. Budapest, 2003, Századvég

MAGYARORSZÁG TÁRSADALOMTÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZERTANA

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJÁ: TDI 0405

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Nagy Mariann egyetemi tanár

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Nagy Mariann; Dr. habil. Bertalan Péter; Dr. Rigó Róbert; Dr. Herber Attila

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Cél az 1945 utáni magyarországi társadalomtörténet forrásainak és kutatásmódszertanának megismerése, esettanulmányok feldolgozása. Az általános társadalomtörténeti kurzusra alapozva

mélyebbre ásunk a kurzuson: egyrészt kifejezetten az 1945 utáni időszakot helyezzük a középpontba, másrészt, a társadalomtörténetírás egyes aldiszciplínáit több, esetleg eltérő nézőpontú szakirodalmon keresztül vizsgáljuk meg. Foglalkozunk a társadalomtörténeti munkák komplexitásával, ugyanakkor az egyes részműfajokra koncentrálnak munkákkal is, mint: az életmód és mentalitás, hétköznapiak és ünnepnapok, az egyházak és vallásgyakorlás, utóbbi esetén külön figyelemmel a pártállami rendszer idején bekövetkezett változásokkal, és azok mozgatórugóival. Megismerik az egyes forrástípusok kutatómódszertani nehézségeit. Számba vesszük a hazai társadalomtörténeti szakirodalom jellegzetes típusait.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

BENDA Gyula: *A helytörténetírás feladatai*. Korall. Társadalomtörténeti folyóirat, 21–22. köt.

BINDORFER Györgyi: *Kulturális és kommunikatív emlékezet. Történelemkonstrukció és történelemrekonstrukció a magyarországi németeknél*. In Papp Richárd–Szarka László (szerk.): *Bennünk élő múltjaink*. Zenta, 2008. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet. 61–77.

CSIKÓS Gábor – HORVÁTH Gergely Krisztián – Ö. KOVÁCS József: *A vidék szovjetizálása*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2023.

ERDMANN Gyula (szerk.): *Rendi társadalom – polgári társadalom 2. Kutatás – módszertan*. Gyula, 1989. (interneten is elérhető)

HALBWACHS, Maurice 2021: *Az emlékezés társadalmi keretei*. Budapest, L'Harmattan Kiadó–Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék.

K. HORVÁTH Zsolt 2003c: *A felejtés piszkozatai. Ideológia és az önéletrajz-írás társadalmi stratégiáinak viszonya 1948–1949-ben*. In K. Horváth Zsolt: *Az emlékezet betegségei*. Budapest, Kijárat Kiadó. 44–85.

LENGVÁRI István–PILKHOFFER Mónika–VONYÓ József (szerk.): *Az ember helye, a hely embere. Emberközpontú történetírás. A helytörténetírás módszertani kérdései*. Pécs, 2019.

VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest, 2001.

VALUCH Tibor: *A jelenkori magyar társadalom*. Budapest, 2015.

AJÁNLOTT IRODALOM:

BENDA Gyula: *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Budapest, 2006.

CZÓCH Gábor – HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): *Parasztok és polgárok. Tanulmányok Tóth Zoltán 65. születésnapjára*. Budapest: Korall, 2008. 43.

CSIKÓS Gábor, KISS Réka, Ö. KOVÁCS József: *Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*. MTA BTK-NEB, Budapest, 2017.

CSIKÓS Gábor, HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): *Lefojtva. Uralom, alávetettség és autonómia a pártállamban (1957–1980)*. Budapest, 2021.

GALAMBOS István, HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): *Magyar dűlős - Tanulmányok a kényszerkollektivizálásról*. Budapest, 2019.

HALMOS Károly – KLEMENT Judit – POGÁNY Ágnes – TOMKA Béla (szerk.): *A felhalmozás íve. Történeti tanulmányok Kövér György tiszteletére*. Budapest, 2009.

HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): *Vidéktörténet 2. - Területi-társadalmi törésvonalak és a boldogulás útjai*. Budapest, 2019.

HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): Vakvágány. A „szocializmus alapjainak lerakása” vidéken a hosszú ötvenes években 1. MTA BTK-NEB, Budapest 2018.

HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): Vakvágány. A „szocializmus alapjainak lerakása” vidéken a hosszú ötvenes években 2. MTA BTK-NEB, Budapest 2019.

HORVÁTH Gergely Krisztián (szerk.): Az árnyékos oldalon. Vidéki Magyarország a rövid hatvanas években. Budapest, 2020.

MAROSI István: *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944–1989)*. Budapest, 2024.

ZINNER Tibor: *A magyar nép nevében? - Tanulmányok népbíróságokról, jogászokról, diktatúráról*. Budapest, 2021.

MAGYARORSZÁG HADTÖRTÉNETE – FORRÁSOK ÉS KUTATÁSMÓDSZERTAN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 3.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0406

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Horváth Csaba

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Horváth Miklós, Dr. Horváth Csaba, Dr. habil. Germuska Pál

ÉRTÉKELES MÓDJA: Referátum, beadandó dolgozat, szóbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus célja a második világháborútól a szocialista rendszer lebontásáig tartó időszak hadtörténetének forrásközpontú - a kortárs visszaemlékezésekre és primer iratanyagokra épített - feldolgozása. Egyes események krízisközpontú tárgyalásával tovább mélyítjük a doktoranduszok kutatás módszertani felkészültségét, tárgyi tudását.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Fő tematikus egységként vizsgált területek: a kommunista diktatúra rendszerének kiépülése, a hadügyre gyakorolt közvetlen és közvetett hatása; a haderőépítés, majd lebontás időszaka; az 1956-os forradalom és szabadságharc előzményei, kirobbanásának közvetett és közvetlen okai, a rendszer lebontása; a Szovjetunió háborúja Magyarország ellen; a kegyetlen megtorlás, majd a Kádár-rendszer és a haderő konszolidálásának, későbbi válságának és a rendszerváltás korszaka.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

Alkalmazott módszerek: legfontosabb történéseinek rendszerközpontú vizsgálata és feldolgozása; a krízisek elemzése mellett a különböző típusú megoldási kísérletek értelmezése. A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyre szabottan kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése

alapvető feladat. A kijelölt és ajánlott szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

GERMUSKA Pál – HORVÁTH Miklós: *A magyar Honvédelmi igazgatás története 1945-1990.*, Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2020. 1-230.

HORVÁTH Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.: 1919-től napjainkig.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2018. 253-458.

HORVÁTH Miklós: A forradalom és szabadságharc okai és körülményei. In HORVÁTH Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.: 1919-től napjainkig.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018, 312–355.

HORVÁTH Miklós: 1956 a Varsói Szerződés tükrében. In HORVÁTH Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.: 1919-től napjainkig.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018, 364–370.

HORVÁTH Miklós: Tisztogatások és megtorlás a hadseregben 1956 után. In HORVÁTH Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.: 1919-től napjainkig.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018, 370–376.

HORVÁTH Miklós: *1956 hadikronikája.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.

HORVÁTH Miklós–KOVÁCS Vilmos: *Magyarország az atomháború árnyékában.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. 1-208.

HORVÁTH Miklós–TULIPÁN Éva: *Keresztutak – Magyar Néphadsereg 1956.* K&H Kiadó, Budapest, 2006.

MARKÓ György: *A Honvédelmi Minisztérium szervezete, 1945–1956.* Argumentum Kiadó, Budapest, 2011. 240.

OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában, 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában.* Történeti Hivatal, Budapest, 2001. 354. (Közelmúltunk hagyatéka)

OKVÁTH Imre: *A hadsereg irányítása Magyarországon, 1945–1956.* Hadtörténelmi Közlemények 107. évf. 2. sz. 75–100.

TULIPÁN Éva: A forradalom és szabadságharc időszakában bekövetkezett veszteségek. In HORVÁTH Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.: 1919-től napjainkig.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. 361–365.

AJÁNLOTT IRODALOM, FORRÁSKIADVÁNYOK:

EHRENBERGER Róbert (szerk.): *„A dolgozó népet szolgálom!”* Forráskiadvány a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában őrzött irataiból 1957–1962. TONYO-GRÁF Nyomdai és Grafikai Stúdió, Budapest, 2006.

EHRENBERGER Róbert (szerk.): *A béketábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból 1945–1957.* Peti Real Könyvkiadó, Budapest, 2001.

GERMUSKA Pál – HORVÁTH Miklós: *A magyar Honvédelmi igazgatás története 1945-1990.*, Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2020. 231-501.

HORVÁTH Miklós – PAHIRYA, Oleksandr: *Kényszerkirándulás a Szovjetunióba. Magyar deportáltak a KGB fogságában – 1956.* Argumentum Kiadó, Budapest, 2012. 407

HORVÁTH Miklós–KOVÁCS Vilmos: *Magyarország az atomháború árnyékában.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. CD melléklet.

KAHLER Frigyes – M. Kiss Sándor: *Rejtett dokumentumok. Forrásszemelvények az 1956-os forradalom és szabadságharc tanulmányozásához*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2006. 643.

MARKÓ György: *Magyar katonai alakulatok és hátországi szervezetek, 1945–1956* (Kézikönyv) Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2024. 474

SZÁMVÉBER Norbert – LACZOVICS Erika – SOLYMOSI József (szerk.): „Zala” 1968 – Az MN 8. gépkocsizó lövészadosztály hadműveleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából”. (Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok) Nagykovácsi, Püedlo Kiadó, Budapest, 2012.

AZ ÁLLAMISÁG ÚJJÁSZERVEZÉSE ÉS A PRESZOVJETIZÁLÁS IDŐSZAKÁNAK TÖRTÉNETI FORRÁSAI ÉS KUTATÁSMÓDSZERTANA (1944-1949)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA TDI 0407

TANTÁRGYFELELŐS: Dr. Bognár Zsolt

OKTATÓ(K): Dr. Bognár Zsolt; Dr. habil. Bertalan Péter, Dr. Rigó Róbert

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

Cél, hogy a doktoranduszok alaposabban megismerjék a koalíciós időszak már publikált és még nem publikált levéltári forrásait, a korszakra vonatkozó visszaemlékezéseket és annak sajtóját. Ismerkedjenek meg az orálhistory, vagyis az elbeszélte történelem, a helyes interjúkészítés módszertanával, e források alapvető kritikai elemeivel, valamint elsajátítsák azt a készséget, hogy a különböző források komparatív analízisével helyesen tárják fel történelmünk eddig ismeretlen szegmenseit.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Magyarország második világháború utáni történelme már a sikertelen kiugrással, az ország szovjet megszállásával elkezdődött, ami a rendszerváltoztatásig meghatározta Magyarország helyét, lehetőségeit, mozgásterét. A Vörös Hadsereg az által elfoglalt területeken az új ideológiához közel álló személyeket nevezett ki a különböző közigazgatási és rendészeti vezető posztok helyére, az ország szovjetizálása bár nem látványosan, de azonnal elkezdődött. A szovjet érdekszférába került Magyarország koalíciós időszakának alapos megismeréséhez szükséges alapvető politika-, had-, gazdaság- és társadalomtörténeti, valamint a PhD-hallgatók egyéni érdeklődésének, illetve a disszertációjukhoz köthető magyar és szovjet források és adatbázisok megismertetése és ezek alapján egy választott téma feldolgozása előadás és dolgozat formájában is.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt tematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése

alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

A korszak minisztertanácsi jegyzőkönyvei:

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/mltk_mol_sorozatok_nagysorozatok_forraskiadvanyok/

BANK Barbara – GERMUSKA Pál (szerk.): *Lépések a gazdasági teljhatalom felé 1945–1948.* Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017.

BOGNÁR Zalán: *Gulag, Gupvi, „málenkij robot”. Magyarok a szovjet lágerbirodalomban.* Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2017.

FEITL István (szerk.): *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947.* Napvilág, Budapest, 2003.

GYARMATI György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956.* ÁBTL-Rubicon, Budapest, 2011.

HORVÁTH Zsolt – KISS Réka (szerk.): *Remény és realitás Magyarországon 1945,* Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017.

GERMUSKA Pál – HORVÁTH Miklós: *A magyar honvédelmi igazgatás története 1945–1990.,* Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2020.

HORVÁTH Julianna – SZABÓ Éva – SZÜCS László – ZALAI Katalin (szerk.): *Pártközi értekezletek. Politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció 1944–1948.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2003.

IZSÁK Lajos – KUN Miklós (szerk.): *Moszkvának jelentjük... Titkos dokumentumok 1944–1948.* Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

L. BALOGH Béni (szerk.): *„Törvényes” megszállás. Szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között.* Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2015.

KRAHULCSÁN Zsolt – MÜLLER Rolf (szerk.): *A politikai rendészeti osztályok, 1945–1946.* (Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből, 1.) ÁBTL–L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2009.

PALASIK Mária: *Parlamentarizmustól a diktatúráig (1944–1949),* Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2017.

VIDA István (szerk.): *Iratok a magyar-szovjet kapcsolatok történetéhez 1944. október - 1948. június.* (Dokumentumok - Iratok a magyar diplomácia történetéhez.) Gondolat Kiadó. Budapest, 2005.

AJÁNLOTT IRODALOM:

A felszabadulástól az egyesülésig. A Magyar Kommunista Párt harca a magyar demokráciáért, Szikra, Budapest, 1948.

BALOGH Margit – GERGELY Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992,* História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1996.

BANK Barbara – BOGNÁR Zalán – TÓTH Gábor: *Magyarok szovjet fogságban. Történeti szemelvénygyűjtemény a hadifogolyként, internáltként vagy politikai rabként elhurcoltakról.* Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017.

BARÁTH Magdolna: *A szovjet tényező, Szovjet tanácsadók Magyarországon,* Gondolat Kiadó, Budapest, 2017.

EHRENBERGER Róbert (szerk.): *A béketábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból 1945–1957.* Hadtörténelmi Levéltár–Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2001.

FÖLDESI Margit: *A megszállók szabadsága*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2009.

HORVÁTH Julianna – SZABÓ Éva – ZALAI Katalin (szerk.): *A Magyar Kommunista Párt iratainak repertórium*, 1944–1948. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001.

HORVÁTH Miklós: 1944–1956. Honvédségből néphadsereg – A haderő újjászervezésétől a forradalom és szabadságharc leveréséig. In HELGERT Imre – VASS Jenő Sándor (szerk.): *A Hazáért. A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 2006, 289–362.

IZSÁK Lajos (főszerk.): *A Magyar Dolgozók Pártja határozatai*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.

KOZÁRY Andrea: *Közvéleménykutatások – rendőrségi hangulatjelentések (1945–1946)*. ArchivNet, 2007/2.

NAGY Ferenc: *Küzdelem a vasfüggöny mögött. I-II. kötet* Európa Kiadó, Budapest, 1990.

NAGY Gábor: *A magyar sajtópolitika a koalíciós időszakban (1944–1949)* – doktori disszertáció, ELTE, Budapest, 2019.

ORBÁN László: *Pártunk propagandamunkája*, MKP KV Propaganda Osztálya, Budapest, 1945.

PALLAI PÉTER – SÁRKÖZI MÁTYÁS: *NÉMI DEMOKRÁCIÁTÓL A NÉPI DEMOKRÁCIÁIG, A KOMMUNISTA HATALOMÁTVÉTEL TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON A BBC-ARCHÍVUM TÜKRÉBEN (1945–1948)*, BUDAPEST, 2008.

PÜNKÖSTI Árpád: *Rákosi a hatalomért*. Európa Kiadó, Budapest, 1987.

RÁKOSI Mátyás: *Visszaemlékezések 1940–1956. I-II. kötet*, Napvilág, Budapest, 1997.

RÉVAI József: *Élni tudunk a szabadsággal, Válogatott cikkek és beszédek (1945–1949)*, Szikra, Budapest, 1949.

VASS Henrik – ZALAI K. László: *A tájékoztatás intézményrendszere és munkásmozgalmi elitje 1944–1948*, Trifer Kiadó, Budapest, 1991.

ERŐSZAKSZERVEZETEK A DIKTATÚRA SZOLGÁLATÁBAN

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelező

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI 0408

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Horváth Miklós

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Horváth Miklós; Dr. Horváth Csaba; Dr. Bognár Zsolt; Dr. habil. Germuska Pál

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus célja Magyarországon a második világháborútól a szocialista rendszer lebontásáig tartó időszakban a Magyar Honvédség/Magyar Néphadsereg mellett létező erőszakszervezetek történetének forrásközpontú - primer iratanyagokra és a kortárs visszaemlékezésekre épített – feldolgozása, amelynek eredményeként tovább mélyítjük a doktoranduszok kutatás módszertani felkészültségét és tárgyi tudását.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

Az erőszakszervezetek az 1945-1990-ig tartó korszakban Magyarországon játszott szerepének megismerése és megértése érdekében kutatómódszertani megközelítésben is indokolt vizsgálni a fegyveres erők és testületek állapotát, szervezetét, továbbá ezekben szervezetekben a politika által meghatározottak szerint végbement főbb folyamatokat.

A Magyar Köztársaság, majd Népköztársaság fegyveres erői közé a vizsgált időszakban a Honvédelmi (HM), majd a Belügyminisztérium (BM) által felügyelt és irányított Határőrség tartozott. A BM alárendeltségébe a Határőrségen kívül - mint fegyveres testületek - az államvédelem központi és területi szervei, az ugyancsak államvédelmi szervnek minősülő Belső Karhatalom, valamint a Rendőrség, a büntetés-végrehajtás országos szervezete, a tűzrendészet és a légoltalom és a párt közvetlen irányítása alatt lévő szervezetként a Munkásőrség tartoztak.

A hatalom kizárólagos birtoklása céljából a kommunista párt – MKP, MDP, MSZMP - az erőszakszervezeteket a hadsereghez hasonlóan igyekezett a legszorosabb ellenőrzése alatt tartani. A pártirányítás kiterjedt az erőszakszervezetek életének, tevékenységének minden területére. Az irányítás és ellenőrzés fentiekben vázolt rendszeréből egyenesen következett, hogy a vezetés és a társadalom működése „zavarainak”, az úgynevezett torzulásoknak a hatásai az erőszakszervezetekben megjelentek.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

Az erőszakszervezetek történetének alapos megismeréséhez szükséges alapvető politika-, had-, gazdaság- és társadalomtörténeti, valamint a PhD-hallgatók egyéni érdeklődésének, illetve a disszertációjukhoz köthető magyar és szovjet források és adatbázisok megismertetése és ezek alapján egy választott téma feldolgozása előadás és dolgozat formájában.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

CSEH Gergő Bendegúz - OKVÁTH Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956– 1962*, (Intézménytörténeti tanulmányok) Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 576

GERMUSKA Pál – HORVÁTH Miklós: *A magyar honvédelmi igazgatás története 1945-1990.*, Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2020. 503

GERMUSKA Pál: *A Magyar Népköztársaság karhatalmi intézkedéseinek terve, 1956*. Hadtörténelmi Közlemények 125. évf. 1. sz. 269–278.

GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*, Történeti Hivatal, Budapest 2000. 366

HORVÁTH Miklós: *Adalékok az államvédelmi ügynökségi munka történetéhez (1953– 1957)* In Korrajz 2003 – A XX. Század Intézet évkönyve. Válogatta: Földesi Margit, felelős szerkesztő: Körmendy Zsuzsa. XX. Század Intézet, Budapest, 2004. 163– 201.

HORVÁTH Miklós: *Erőszakszervezetek a kommunista terrorrendszer kiépítésében és fenntartásában, 1945–1953*. In MARKÓ György - SCHMIDT Mária (szerk.): *Hogy jobban értsük a huszadik századot*. [Konferenciák 2012–2013] XX. Század Intézet, Budapest, 2014. 155–179.

HORVÁTH Zsolt - KISS Réka - SIMON István (szerk.): *Az állampárt biztonsága. Tanulmányok a belügy és a kommunista párt kapcsolatrendszeréről a Kádár-korszakban*, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2019. 428.

KISS Dávid: *A Munkásőrség története és előzményei*, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2017. 636

KRAHULCSÁN Zsolt - MÜLLER Rolf (szerk. és a jegyzeteket írta): *Az Államvédelmi Osztály 1946–1948, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*– L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015. 403
MÜLLER Rolf - TAKÁCS Tibor - TULIPÁN Éva (szerk.): *1956: Erőszak és emlékezet*, JAFFA Kiadó, Budapest, 2017. 9-24.

OKVÁTH Imre (szerk.): *Állambiztonság és rendszerváltás*, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010. 260

OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában, 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában*, Történeti Hivatal, Budapest, 2001. 354

SZEDERJESI Cecília (szerk.): *Megtorlások évszázada. Politikai terror és erőszak a huszadik századi Magyarországon*, Nógrád Megyei Levéltár–1956-os Intézet, Salgótarján-Budapest, 2008. 351

TABAJDI Gábor: *A III/III krónikája*, Jaffa Kiadó, Budapest, 2013. 460

TAKÁCS Tibor: Az államvédelem a maga (szöveg)valóságában. *Betekintő*, 2008/3.
www.betekinto.hu/2008_3_takacs

AJÁNLOTT IRODALOM, FORRÁSOK:

A Belügyminisztérium szervezete. Összeállították: FÖLDVÁRYNÉ KISS Réka, GALAMBOS István, HORVÁTH Zsolt, TABAJDI Gábor, VÁRI Árpád. Nemzeti Emlékezet Bizottsága.
<https://www.neb.hu/hu/a-belugyminiszterium-szervezete>

A Történeti Levéltár fotóadatbázisa. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.
<https://www.abtl.hu/spyOne/login?R>

Állambiztonsági parancsgyűjtemény. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.
<https://www.abparancsok.hu>

BEBESI Zoltán: Állambiztonsági és bűnügyi oktatófilmek bibliográfiája. In *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából (1785–2011)*. Főszerkesztő: Csóka Ferenc. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012. 451–461.

BERTALAN Péter: *Állambiztonsági hálózatok és egyházi kisközösségek: Az Opus Deitől a Provida Materig*, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016. 195.

Digitális állambiztonsági archívum. OSA Archivum.

www.osaarchivum.org/curatedcollections/digital-state-security-archive

GYARMATI György - PALASIK Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956*. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 506.

JOBST Ágnes: „Az őrizetes korábbi kihallgatásán említette, hogy fél a veréstől...” ArchívNet, 2018/2. www.archivnet.hu/az-orizetes-korabbi-kihallgatasan-emitettehogya-fel-a-verestol

KRAHULCSÁN Zsolt: Hatalom/át/mentés. Az MSZMP és az állambiztonság a rendszerváltás évében. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet, Budapest, 2014. 128

<http://www.hamvasintezet.hu/hu/munkafuzet/krahulcsan-zsolt-hatalom-atmentes.html>

MÜLLER Rolf - TAKÁCS Tibor (szerk., a bevezető tanulmányokat és a jegyzeteket írta): *Szigorúan titkos '89. A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolói*, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010. 419

PALASIK Mária: Félelembe zárt múlt. Politikai gyilkosságok és Gyömrőn és környékén 1945-ben. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.

PAPP István: *A párttag, a munkásőr és a rezidens. Az állambiztonsági munka különleges formái*. Kommentár, 2009/1. 37–44.

RIGÓ Róbert: A „félreérthetetlen terror” időszaka. A politikai rendőrség Kecskeméten 1945-ben. In: Horváth Gergely Krisztián (szerk.): *Vidéktörténet 1*. MTA BTK, Budapest, 2017.

SZÉKELYHIDI Csaba dr.: *A rendőri tevékenység – erőszakszervezet vagy szolgáltatás?* Ars Boni (ISSN 2064-4655) *Időszakosan megjelenő elektronikus folyóirat*, 2019. <https://arsboni.hu/a-rendori-tevekenyseg-eroszakszervezet-vagy-szolgaltatas/>

TAKÁCS Tibor: *Besúgók a besúgásról. Ügynök-visszaemlékezések a Kádárkorszakból. (Hogyan beszéltek?)* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 154

TOMKA Béla: *Erőszak a történelemben: jelentések és hosszú távú trendek.* Aetas, 33. évf. (2018) 3. sz. 170-185.

TOVÁBBI FORRÁSOKAT LÁSD: a magyar állambiztonság válogatott bibliográfiája (1945–1990) https://abtl.hu/files/dokumentumok/ALLAMBIZTONSAGI_BIBLIOGRAFIA_2021.pdf

A DIKTATÚRA RENDSZERE, AZ ELNYOMÁS ÉS MEGTORLÁS JOGTÖRTÉNETI FORRÁSAI, KUTATÁSI MÓDSZEREK (1945-1990.)

OKTATÁS NYELVE: magyar

A KÉPZÉS HELYE: Történelemtudományi Doktori Iskola

TANTÁRGY TÍPUSA: kötelezően választható

KÉPZÉSFORMA: nappali/levelező

TANÓRA SZÁMA: 24

MEGHIRDETÉS FÉLÉVE: 4.

KREDITÉRTÉK: 5

TANTÁRGY KÓDJA: TDI TDI 0409

TANTÁRGYFELELŐS: Prof. Dr. habil. Horváth Miklós

OKTATÓ(K): Prof. Dr. habil. Horváth Miklós; Dr. habil. Germuska Pál; Dr. habil. Bertalan Péter; Dr. Bognár Zsolt.

ÉRTÉKELÉS MÓDJA: szóbeli és írásbeli

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁNAK CÉLJA, SZAKMAI TARTALMA:

A kurzus célja az újonnan létrehozott rendőrségi, ügyészségi és bírósági szervezet működésének elsődleges forrásokra alapozott vizsgálata, elemzése, a (i)gazságügyi szervek által lefolytatott eljárások sajátosságainak a feltárása.

A TANTÁRGY RÖVID PROGRAMJA, MEGSZERZENDŐ ISMERETEK, ELSAJÁTÍTANDÓ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK:

A kommunista párt hatalomért folytatott „küzdeme” során a jogalkotás - szovjet hatásra – megjelenő új tendenciái: a bírói szervezet teljes körű átalakítása, a bíróságok teljes személycseréje, a bírói függetlenség felszámolása. 1953-ra a szovjet mintájú „független” ügyészség megalakulása. Az új büntető jogszabályok és az új típusú jogszolgáltatási szervezet fő célja - a jogszerűség látszatának fenntartásával - a politikai ellenfelek kiiktatása volt.

ÉVKÖZI TANULMÁNYI KÖVETELMÉNYEK, MÓDSZEREK:

A foglalkozásokon, a hétről hétre mindenki számára kötelező, az egyes témákhoz kapcsolódó szakirodalmon, eredeti historiográfiai műveken túl a személyesen kijelölt problematikáról dolgozatot kell készíteni a félév végéig. Ezek, kiselőadásokon alapuló közös értelmezése, elemzése alapvető feladat. A kijelölt szakirodalomban való jártasságot rövid írásbeli dolgozatban ellenőrizzük.

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ TANULMÁNYI SEGÉDANYAGOK:

HORVÁTH Attila: *A szovjet típusú diktatúra korszakának jogtörténeti kérdései*, Jogtörténeti szemle, 2016. 3. sz. 23-28.

<https://majt.elte.hu/media/3a/06/d32233322820b1e6d7caf37b1adb04f5e9266448162dc8f3c58ee9831445/MAJT-Jogtorteneti-Szemle-201603.pdf>

HORVÁTH Miklós – ZINNER Tibor: *Koronatanúk jeltelen sírgödrökben. Dokumentumok Nagy Imre és társai pertörténetéhez*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 1108.

HORVÁTH Miklós: Akik patikamérlegen mérték a halált. Szemelvények a megtorlás történetének szakirodalmából In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 573-628.

Iratok az igazságszolgáltatás történetéből. 1. kötet. Szerk.: dr. Horváth Ibolya, dr. Solt Pál, dr. Szabó Győző, dr. Zánthy János, dr. Zinner Tibor. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1992.

MEZEY Barna (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet forrásai - szöveggyűjtemény*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 687-724.

NOGEL MÓNIKA: Általános szempontok az '56-os ügyekben született szakvélemények jogalkalmazói értékeléséhez In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 37-60.

OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában, 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában*. Történeti Hivatal, Budapest, 2001. 354. (Közelmúltunk hagyatéka)

SCHLACHTA BOGLÁRKA LILLA: Fegyelmi és büntetőjogi felelősség: a bírák és az igazságügyi szakértők felelősségének vizsgálata 1948 és 1961 között, In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 61-84.

STIPTA István: *A jelenkori jogtörténet-tudomány (Értelmezési kísérlet)*, Jogtörténeti szemle, 2016. 3. sz. 36-39.

https://real.mtak.hu/73318/1/A_jelenkori_jogtortenet_tudomany_Ertelmezesi_kiserlet_u.pdf

SZEDERJESI Cecília (szerk.): *Megtorlások évszázada. Politikai terror és erőszak a huszadik századi Magyarországon*, Nógrád Megyei Levéltár–1956-os Intézet, Salgótarján-Budapest, 2008. 351

TÓTH J. Zoltán: A halálbüntetésre vonatkozó szabályozás Magyarországon a II. világháború vége és az 1961. V. törvény hatályba lépése között In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 13-36.

ZINNER Tibor: „Viszonylag kevés a fizikai megsemmisítések száma”. Adalékok Biszku Béla portréjához. Veritas Évkönyv, 2. (2014) 1. 299-316.

Zinner Tibor: *A magyar nép nevében? Tanulmányok népbíróságokról, jogászokról, diktatúráról*. Budapest, NEB, 2021.

ZINNER Tibor: *A Kádár-uralom legtitkosabb törvényséftő testülete*. Jogtörténeti Szemle. 20. (2022) 4., 24-31.

AJÁNLOTT OLVASMÁNYOK

GYÖRGY SÁNDOR: „A százszázalékos bizonyosság [...] talán az ítéletben nem igen található fel.”

A Rizmajer József és társai per ellentmondásai, kérdései, rejtélyei In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 351-386.

GYÖRGY SÁNDOR: Gyilkosság jogi eszközökkel? Kétségek, kérdések, válaszok és ellentmondások Kokics Béla kivégzésével kapcsolatban In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 137-170.

HORVÁTH MIKLÓS: Végrehajtott halálos ítéletek szakértői segédlettel a „Sziklai-ügyben” In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 233-276.

KIS József: Háborús bűnös vagy áldozat? Tóth Arnold (szerk.): Herman Ottó Múzeum Évkönyve 57., Miskolc, 2018. 137–168.

KOVÁCS GÁBOR - SZÉCSI ANDRÁS: Sziklai Sándor halálának orvosszakértői elemzése a korabeli szakértői vélemények alapján In Horváth Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben, Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?* Argumentum Kiadó, 2024. 277-306.

RIGÓ Róbert: Ügyek és következtetések a Kecskeméti Népbíróságról. In: Gyenesei József (szerk.): Bács-Kiskun megye múltjából 24. MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára, 2010. 360-408.

RIGÓ Róbert: Lincselés Kiskunmajsán 1956-ban - Megtorlás a Patyi István és társai, valamint a Turi Mihály és társai ügyek tükrében

A törzstagok és témavezetők névsora elérhető a Doktori Iskola honlapján.

A) Törzstagok:

1. Prof. Dr. Hermann Róbert, egyetemi tanár, DSc., a TDI vezetője
2. Dr. habil. Bertalan Péter, egyetemi docens, PhD.
3. Dr. Horváth Csaba egyetemi docens, CSc.
4. Prof. Dr. habil. Horváth Miklós, egyetemi tanár, DSc.
5. Prof. Dr. Kurucz György, egyetemi tanár, CSc.
6. Dr. habil Makkai Béla, egyetemi docens, CSc.
7. Prof. Dr. habil. Nagy Mariann egyetemi tanár, PhD.
8. Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, egyetemi tanár, DSc.
9. Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, egyetemi tanár, DSc.

C) A Doktori Iskola témavezetői:

1. Dr. Apatóczy Ákos Bertalan, egyetemi docens, PhD
2. Dr. Balaton Petra, egyetemi adjunktus, PhD.
3. Dr. Balla Tibor, az NKE kutatóprofesszora, DSc.
4. Dr. Beretzky Ágnes, egyetemi docens, PhD
5. Dr. habil. Bertalan Péter, egyetemi docens, PhD
6. Dr. Bognár Zalán, egyetemi docens, PhD.
7. Dr. Dringó-Horváth Ida, egyetemi docens, PhD
8. Dr. habil. Germuska Pál tudományos tanácsadó,
9. DSc Prof. Dr. Hermann Róbert, egyetemi tanár, DSc.
10. Dr. Horváth Csaba, egyetemi docens, CSc.
11. Dr. Horváth Emőke egyetemi docens, PhD
12. Prof. Dr. habil. Horváth Miklós egyetemi tanár DSc
13. Dr. Kincses Katalin Mária, egyetemi docens, PhD
14. Dr. Kovács Dávid, egyetemi docens, PhD

15. Prof. Dr. habil. Kurucz György, egyetemi tanár, CSc.
16. Dr. habil. Makkai Béla, egyetemi docens, CSc.
17. Prof. Dr. habil. Nagy Mariann egyetemi tanár, PhD.
18. Dr. Pollmann Ferenc, tudományos kutató, DSc.
19. Dr. Rigó Róbert tudományos főmunkatárs, PhD
20. Dr. Sarnyai Csaba Máté egyetemi docens, PhD
21. Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, egyetemi tanár, DSc.
22. Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, egyetemi tanár, DSc
23. Dr. Számvéber Norbert, tudományos kutató, CSc
24. Dr. Szántay Antal, egyetemi docens, PhD.
25. Dr. Tóth Árpád, egyetemi docens, PhD.
26. Dr. habil. Ujváry Gábor, főiskolai tanár, címzetes egyetemi docens, CSc.
27. Dr. habil. Vámos Péter, egyetemi docens, DSc.

D) A Doktori Iskola intézményen belüli oktatói:

1. Dr. Balaton Petra, egyetemi adjunktus, PhD.
2. Dr. habil. Bertalan Péter, egyetemi docens, PhD
3. Dr. Bognár Zalán, egyetemi docens, PhD.
4. Prof. Dr. Hermann Róbert, egyetemi tanár, DSc.
5. Dr. Horváth Csaba, egyetemi docens, CSc.
6. Prof. Dr. habil. Horváth Miklós, egyetemi tanár, DSc.
7. Dr. Kincses Katalin Mária, egyetemi docens, PhD
8. Dr. Kovács Dávid, egyetemi docens, PhD
9. Prof. Dr. habil. Kurucz György, egyetemi tanár, CSc.
10. Dr. habil. Makkai Béla, egyetemi docens, CSc.
11. Prof. Dr. habil. Nagy Mariann egyetemi tanár, PhD.
12. Dr. Rigó Róbert tudományos főmunkatárs, PhD.
13. Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, egyetemi tanár, DSc.
14. Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc, egyetemi tanár, DSc